Orice reproducere oprită.

La iubileul de cincizeci de ani al „Asociațiunii“.[1]

Anul acesta se împlinește o jumătate de veac dela înființarea „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român“.

Plămădită într'un timp de apăsare politică, când popoarele, aruncate la pământ de puterea baionetelor, tânjiau sub domnia unui absolutism aspru, dar deopotrivă pentru toți în asprimea sa, ea vestià zorile unor zile mai senine, visate și dorite de vânjoasa generațiune din anul 1848.

Orice manifestare politică fiind pe atunci împedecată, energia națională își căută și-și află alt câmp de acțiune, un câmp mai neted și mai mănos: câmpul nesfârșit și veșnic roditor al culturii.

Urmașii vechilor iobagi, trăiți atâtea veacuri în întunerec, voiau să ajungă la lumină; ceice tânjiseră atâta vreme în sărăcie, voiau să-și croiască o vieață mai vrednică de ființa omenească; ceice purtaseră până acum coarnele plugului pe moșia nemeșească, căutau să lucre mai cu folos petecul de loc, pe care ajunseseră stăpâni; cei deprinși până acum numai cu lucrarea pământului și cu îngrijirea vitelor începură a-și îndreptà privirile spre atelierele meseriașilor și spre contoarele neguțătorilor, închise pentru ei mai înainte; cei dedați cu crestăturile în lemn și cu cioplitul stâlpilor se gândiau la măiestriile mai înalte.

Un dor de înaintare, o nizuință spre progres par'că cuprinsese pe cei abia scăpați de lanțurile apăsătoare ale feudalismului de veacuri.

Efectele acestei nizuințe se și arătară în curând. În satele abia reînviate din cenușă, în urma evenimentelor din anii vijelioși 1848/9, începură a se ridicà școluțe, în cari se învățà carte românească; în comunele mai mari și mai cu dare de mână se întemeiară „școli capitale“, la cari se adună, setoasă de învățătură, tinerimea din împrejurime. Pe lângă vechile și venerabilele școli mai înalte din Blaj și din Beiuș, Brașovenii înființară cu jertfe foarte mari și cu un devotament vrednic de admirat un institut de creștere și învățământ, care, în scurtă vreme, se ridică pe aceeaș treaptă cu surorile sale mai în vârstă.

Afară de aceea Bisericile române începură a se organizà. Seminariile pentru creșterea preoților și învățătorilor se întocmiră din nou, lărgindu-se și introducând cursuri nouă. Tiparele din Blaj, Sibiiu și Brașov scoteau, deși sub privegherea strictă a poliției, cărți, călindare și gazete, cari răspândeau cunoștințe folositoare în popor și-i aduceau veste de schimbările din lumea mare: de minunile carului de foc, ale vaporului și ale telegrafului, aflate nu de mult de mintea iscoditoare a omului, și cari începuseră a cucerì țările bătrânei Europe.

Cu un cuvânt: timpul absolutismului de 10 ani, deși apăsător din punct de vedere politic, a fost pentru noi, Românii de sub coroana Habsburgilor, un timp de reculegere culturală și economică, un timp de concentrare națională și de deprindere cu conceptele vieții moderne.

Dară cu toate că în această epocă poporul nostru începuse a se întremà, întocmai ca un bolnav după o suferință îndelungată, totuș el simțià încă multe lipsuri, aveà trebuință încă

[1]) Din numărul jubilar al revistei „Transilvania.“

de multe întocmiri, ca să poată vindecă ranele lăsate de un trecut nefericit şi să ajungă pe aceeaş treaptă cu alte neamuri mai puţin prigonite de soarte.

Îndeosebi se simţià trebuinţa unei instituţiuni, care să îngrijască de interesele culturale mai înalte ale neamului: să cultiveze limba naţională, care începuse a se folosì la oficiile publice, să fixeze ortografia, să cerceteze istoria, să sprijinească tânăra literatură naţională şi peste tot să promoveze, mai mult decât se putuse face până atunci, progresul poporului nostru pe toate terenele.

Şi cum aceste probleme interesau pe toţi Românii din această ţară deopotrivă, noua instituţiune, a cărei lipsă se simţià aşa de mult, aveà să fie a tuturor Românilor fără deosebire de confesiune şi de stare socială, aveà să-i întrunească pe toţi într'un mănunchiu, „cum împreună plugarul în snop spicele de grâu curat“.

Ideea înfiinţării unei asemenea instituţiuni culturale, sulevată mai întâi pe cale ziaristică şi în convorbiri particulare, se şi apropià de realizare în urma „sângerării dela Solferino“, care făcù pe guvernul absolutistic mai accesibil pentru dorinţele popoarelor şi în urma intervenirii celor 176 fruntaşi români, în frunte cu Arhiereii Alexandru Sterca Şuluţ, Andreiu baron de Şaguna şi Ioan Alexi, cari în petiţiunea lor din 10 Maiu 1860 cer voie dela Locotenenţa transilvană pentru „o adunare consultătoare“ spre scopul „înfiinţării unei reuniuni, a cărei chemare să fie lăţirea culturii populare şi înaintarea literaturii cu puteri unite“.

După oarecari trăgănări şi obiecţiuni din partea Guvernului provincial ardelean, şi după ce situaţiunea generală politică se schimbă în mod însemnat prin diploma împărătească din 20 Octomvrie 1860, concesiunea cerută se dete, şi în Martie 1861 se urziră temeliile nouei societăţi, care, după împrejurările politice de atunci, aveà să poarte numele „Asociaţiunea transilvană pentru literatura română şi cultura poporului român“ şi al cărei scop se termină astfel: „Scopul Asociaţiunii e înnaintarea literaturii române şi cultura poporului român în deosebitele ramuri prin studiu, elaborarea şi edarea de opuri, prin premii şi stipendii pentru diferitele specialităţi de ştiinţă şi arte şi alte asemenea“.

Obţinându-se aprobarea Maj. Sale pentru statutele înaintate, cu mare bucurie se convocă şi cu o însufleţire deosebită se ţinù în Sibiiu, în zilele de 23 până în 26 Octomvrie v. 1861, adunarea de constituire a tinerei societăţi, faţă de care se hrăniau speranţe aşa de mari.

Cei mai buni bărbaţi ai noştri din timpul acela, în frunte cu nemuritorii Arhierei Şaguna şi Şuluţ, se grăbiră a intrà în şirul membrilor nouei societăţi, contribuind fiecare după putere la temelia ei materială; în fruntea tinerei instituţiuni se aleseră bărbaţii cei mai luminaţi şi mai cu vază, de cari dispuneà neamul nostru pe atunci; toţi erau însufleţiţi de scopurile însoţirei atât de mult dorite şi cu toţii aveau faţă cu dânsa aşteptările cele mai ademenitoare.

Şaguna, nou alesul preşedinte, cu glasul plin de emoţiune vesteşte: „Masa dulcei maicii noastre este pregătită pentru oaspeţi mulţi; maica noastră a fost până acum îmbrăcată în doliu, dar de acum înainte se îmbracă în haine de nuntă şi poftește la masă pe toţi fiii săi, ca să strălucească şi ea în casa şi cu casa sa, şi să înnoiască pe fiii săi, precum se înnoiesc tinerețele vulturului“. — Iar Timoteiu Cipariu, eruditul canonic, ales ca vicepreşedinte, numeşte noua Asociaţiune: „un razim naţionalităţii române“ şi urează „tinerei plante“, „ca, cu ajutorul celui Preaînalt şi cu zelul învăpăiat al naţiunii nutrită şi crescută, să ajungă cât mai curând la statura normală, în care să înverzească, să înfrunzească şi fructuri înmiite să aducă de bun şi dulce gust tuturor Românilor, fructuri de cultura şi propăşirea în toate ramurile ştiinţei, artei şi civilizaţiunii“.

La rândul său, neobositul George Barițiu, noul primsecretar, desfăşură un program întreg de acţiune al tinerei societăţi, program croit pentru decenii înainte.

Dar nu numai în Ardeal produse inaugurarea nouei societăţi o mişcare atât de vie a inimilor, ci ea fù întimpinată cu o însufleţire deosebită şi în celelalte ţinuturi locuite de Români. Nobilul Andreiu Mocioni de Foen felicită pe cei adunaţi, înscriindu-se ca mem-

Președinții „Asociațiunii.“

bru cu 200 fl.; nemuritorul binefăcător Emanuil Gojdu, pe atunci comite suprem al comitatului Caraşului, promite asemenea, că se va înscrie ca membru fundator şi va stărui pentru înaintarea nou întemeiatei societăţi; vrednicul Eudoxiu Hurmuzachi, vlăstarul marinimoasei familii bucovinene, salutând adunarea, cere să fie primit între membrii Asociaţiunii, întocmai ca mult meritatul Ioan Maiorescu, care se anunţă ca membru pe sine şi pe fiul său.

Tot cu aceeaş însufleţire, dar cu un număr cu mult mai mare de participanţi din ţara întreagă şi în fiinţa de faţă a câtorva oaspeţi distinşi din Ţara-Românească se ţinu a doua adunare generală la Braşov în vara anului 1862, adunare împreunată cu o expoziţiune industrială şi agricolă, cea dintâi la noi Românii de dincoace de Munţi. La adunarea aceasta Şaguna par'că vede înaintea ochilor săi sufleteşti roadele, ce le va aduce în scurtă vreme tânăra instituţiune: „literatura limbei noastre la asemenea grad de cultură cu ale celorlalte limbi culte; şcoalele şi institutele literare în stare înfloritoare, satele şi oraşele române regulate şi înaintate; grădini şi holde frumoase, cultivate, bogate de pomi fructiferi, unde până eri alaltăeri erau numai pălămidă şi alte ierburi sălbatice; economia raţională la plugarii noştri; înflorirea artelor şi a tot felul de măestrii la Românii noştri... Pe scurt: Nu vor trece multe zeci de ani, şi naţiunea română va fi regenerată şi întinerită în puterile sale intelectuale, industriale şi materiale, pentrucă naţiunea este setoasă după cultură şi luminare, iar membrii acestei Asociaţiuni nu vor cruţă nici un sacrificiu, ce ar condiţionă un viitor mai fericit şi propăşirea naţională".

Tot la această adunare Gavriil Munteanu, directorul tânărului gimnaziu braşovean, propune compunerea unui dicţionar al limbei române; eruditul T. Cipariu stăruieşte pentru înfiinţarea unei biblioteci de cărţi vechi româneşti, pe temeiul cărora să se poată lucrà mult doritul dicţionar; Ioan Puşcariu arată trebuinţa întocmirii unui album al familiilor nobile de naţionalitate română; George Bariţiu cere înfiinţarea unei catedre de Estetică pentru cultivarea artelor frumoase, iară pentru promovarea ştiinţei se hotăreşte înfiinţarea secţiilor: filologică, istorică şi fizico-naturală.

Cu astfel de sentimente, cu astfel de planuri şi cu astfel de aspiraţiuni se inaugură activitatea Asociaţiunii noastre şi în acelaş chip urmă ea şi mai departe, cu o intensitate acì mai mare, acì mai mică, după oameni, timpuri şi împrejurări, — până când la a. 1895 din „Asociaţiune transilvană" se desvoltă în Asociaţiunea culturală a tuturor Românilor din Ungaria şi până când pe cadranul vremii se însemnară de cincizeci de ori câte 365 de zile.

*

Se naşte de sine întrebarea, ridicată de altfel în repetite rânduri, dacă în timpul acesta, destul de îndelungat în vieaţa unei instituţiuni, Asociaţiunea noastră a împlinit, măcar în parte, aşteptările întemeietorilor ei, dacă a putut atinge cât de cât ţinta fixată la urzirea ei şi dacă serviciile aduse de dânsa societăţii româneşti corespund jertfelor depuse pe altarul ei?

Ca să putem răspunde la această întrebare, trebuie să ne dăm seamă, că vieaţa unei instituţiuni nu se poate desvoltà cu regularitatea şi preciziunea unui mecanism, ci ea se poate asemănà mai bine cu desvoltarea unui organism, a cărui existenţă şi prosperare atârnă de diferite împrejurări. Dacă aceste împrejurări sunt favorabile, el creşte şi se întăreşte, văzând cu ochii; dimpotrivă, sub împrejurări neprielnice începe a tânji, lâncezeşte pe zi ce merge, până când se prăpădeşte cu totul.

Chemată la vieaţă într'un timp de reculegere naţională, „Asociaţiunea" reoglindeşte în trecutul său de 50 de ani întreagă evoluţiunea poporului nostru din această ţară în decursul acestui restimp. Când vieaţa publică românească lâncezeşte, tânjeşte şi ea; dimpotrivă, când conştiinţa naţională se manifestă mai cu putere, când un sânge mai viu pulsează în arteriile vieţii naţionale, par'că şi ea se înviorează şi caută să se apropie tot mai mult de scopurile, pentru cari a fost creată.

După primii ani de însufleţire, în cari a fost întemeiată, urmează, de pe la anul 1870, un timp de mişcare mai lentă, până când,

după lărgirea terenului său de activitate în 1895, din nou se manifestă mai cu putere.

Probleme mărețe își pusese „Asociațiunea“ noastră la întemeierea sa, probleme, cari, după vorba marelui Arhiereu Andreiu Șaguna, cereau într'adevăr „o perseverență de fier și un sacrificiu din inimă“.

Deoparte ea voiă să contribue la desvoltarea literaturii naționale prin studii, publicațiuni, premii și stipendii, iară de altă parte se nizuiă să ridice cultura generală a poporului, răspândind în toate straturile cunoștințele folositoare, propagând spiritul de însoțire, dând îndrumări pentru o mai bună lucrare a pământului și îndemnând pe fiii poporului nostru la îmbrățișarea negoțului și meseriilor.

Cu alte cuvinte, „Asociațiunea“ eră menită să fie pe deoparte o societate literară, iară de altă parte o societate culturală, o societate de popularizare.

A lucrà cu succes în ambele direcțiuni eră foarte greu și mai cu seamă a desvoltà o activitate mai mare literară și științifică, cu deosebire cum s'au pornit împrejurările politice dela 1867 încoace și pe lângă mijloacele materiale de tot restrânse, de care dispuneà „Asociațiunea“, eră aproape peste putință.

Cu toate acestea și în această direcțiune s'a produs câte ceva, cât permiteau puterile și împrejurările. Disertațiunile publicate în „Analele“ apărute și în anii cei dintâiu, revista „Transilvania“ redigiată un lung șir de ani de mult meritatul G. Barițiu, publicarea câtorva lucrări de specialitate, premiarea câtorva scrieri literare de valoare, întemeierea unei biblioteci destul de considerabile, înființarea Muzeului istoric și etnografic, care se desvoaltă din an în an, întrunirea unui grup de cărturari în secțiile literare-științifice, cari dau mână de ajutor comitetului central în chestiunile de specialitate, — sunt tot atâtea semne, că „Asociațiunea“ a căutat să-și facă datoria sa și pe acest teren.

Mai mult însă a izbutit ea a făptui pe celelalte câmpuri de acțiune, ce și-le alesese.

Voind a înmulți numărul intelectualilor, de cari se simțiă lipsă așa de mare în deceniul 1860 - 1870, ea împărți un număr însemnat de stipendii tinerilor dela școlile secundare și superioare, despre cari speră, că vor fi tot atâția luminători și conducători devotați ai poporului. De altă parte, nizuindu-se a împrietini și pe Români cu negoțul și cu meseriile, de cari stătuseră departe până acum, ajută un număr mare de ucenici, să învețe măiestriile mai de lipsă și totodată dete câteva ajutoare elevilor dela școalele de comerciu.

Ajută câteva școale lipsite de mijloace, și pornind dela punctul de vedere corect, că progresul unei societăți atârnă în mare parte dela cultura femeii, înființă cu jertfe foarte mari școala civilă de fetițe, care și-a serbat anul acesta jubileul existenței sale de un pătrar de veac.

Dar nu numai tineretul avù parte de binefacerile societății noastre, ci întreg publicul român: tineri și bătrâni, bărbați și femei, săteni și orășeni. Cu deosebire dela înființarea despărțămintelor, hotărîtă în anul 1869, și și mai mult după reorganizarea din anul 1895, „Asociațiunea“ căută să pătrundă în toate straturile poporului, îndemnând și sfătuind, învățând și admoniând, prin adunări, prin prelegeri poporale, prin înființarea de biblioteci și de însoțiri, prin publicarea unei „Biblioteci poporale“ proprii.

Ea încercă în diferite rânduri, să concentreze publicul nostru la muncă comună și să deștepte încrederea în puterile proprii, prin aranjarea de expoziții mai mari și mai mici.

De altă parte, administrând bine averea sa, îndemnă pe mai mulți generoși binefăcători ai poporului nostru, să-i încredințeze spre chivernisire diferite fundațiuni cu scop cultural și filantropic.

Toate aceste fapte, îndeplinite cea mai mare parte fără nici o răsplată materială, ci numai din dragostea de neam și de dorul de a împinge cu un pas mai departe pe calea progresului acest popor bântuit în trecut de o soarte nemiloasă, sunt tot atâtea dovezi, că „Asociațiunea“ noastră n'a trăit înzadar, n'a înșelat aspirațiunile întemeietorilor ei, ci a căutat să facă tot ceeace i-a îngăduit timpul și împrejurările, și astfel și-a câștigat un titlu la recunoștința și sprijinul publicului nostru.

Dar pe lângă toate cele amintite până aici și cari se vor puteà vedeà mai pe larg în capitolele următoare, „Asociațiunea“ și-a câștigat un merit nediscutabil prin caracterul ambulant al întrunirilor sale. Ea a făcut pe Românii din diferitele părți ale țării să se cunoască unii pe alții, i-a deprins să lucre împreună și să se stimeze unii pe alții, i-a învățat să-și prețuiască și să-și cultive limba; a susținut vie scânteia națională, chiar și acolo, unde erà în primejdie a se stinge; a aplanat contrastele sociale și confesionale; ne-a deprins a ne simți cu toții fiii aceluiaș popor și a hrăni acelaș ideal: asigurarea existenții și întărirea materială, morală și culturală a neamului, din care facem parte.

Chiar dacă Asociațiunea nu ar fi obținut alte rezultate mai concrete, totuș din punctul de vedere amintit mai pe urmă ar meritâ toată stima și toată recunoștința noastră.

Astfel nu ni se par exagerate cuvintele nemuritorului G. Barițiu, când la pag. 32 din vol. III al lucrării sale „Părți alese din istoria Transilvaniei“ zice:

„De nu ar mai fi făcut nimic Românii în 1860 spre desvoltarea și consolidarea vieții lor naționale, posteritatea tot le-ar fi datoare cu recunostință pentru înființarea Asociațiunii. Cine neagă aceasta, este dator, ca om iubitor de adevăr, să cetească toate actele acelui institut, apărute în cei 30 ani ai existenței sale și să tragă consecințele: împrumutarea de idei între compatrioții cari vorbesc aceeaș limbă maternă; desvoltarea sentimentelor umanitare; desvoltarea tot mai solidară a conștiinței naționale; înavuțirea, netezirea și purificarea limbei materne; unificarea ei, precum nu mai fusese niciodată, pentruca să o știi cu atât mai mult stimà și iubì; câștigarea convicțiunii, că în această limbă poți cultivà prea bine științele și artele, cum și a legiferà și administrà o țară, un stat; în fine intrarea națiunii noastre cu limba sa în concertul popoarelor neolatine, al celor mai civilizate din Europa. — Existența și activitatea Asociațiunii transilvane a vibrat, deși fără multă paradă și așa numite reclamuri, în tot corpul națiunii din toate țările locuite de Români; ea a fost un bold spre a se înființà și în alte părți spre acaleași scopuri diverse societăți sau reuniuni. Cu împărțirea de burse în sumă de câteva zeci de mii Asociațiunea a accelerat înmulțirea atât de indispenzabilă a inteligenții superioare în națiune. Cu îndemnarea prin ajutoare de bani la învățare de profesiuni și la comerciu s'a făcut un pas decisiv către câmpul cel vast al industriei“.

Să binecuvântăm deci amintirea acelor bărbați cu suflet mare, cari au întemeiat acum 50 de ani această măreață instituțiune, iar moștenirea lor să o păstrăm cu sfințenie, să o înmulțim, să o facem tot mai folositoare neamului, din care facem parte!

Dacă prima jumătate de veac din existența Asociațiunii a fost timpul înființării și al încercărilor, a doua jumătate să fie timpul muncii sistematice și conștiente.

Așa să ne ajute Dumnezeu!

Andreiu Bârseanu.

Bolnav.

Zăceam sfârșit pe patul suferinții
Și 'n aiureala mea din când în când
Zăream cum stau la căpătâi părinții,
Și frații și surorile plângând.

Apoi furat în somn fără de veste
De-o pajură, simții că suiu spre zări
Și că străbat în goană oarbă peste
Câmpii și dealuri, peste munți și mări.

Răpit de-avântul aripelor grele,
Îmbrățișând al pajurei grumaz,
Călătoream acuma printre stele
În spasmele supremului extaz.

Pluteam așa de fericit în spațiu
Și tot mai vajnic mă 'nălțam mereu,
Sorbind văzduhul proaspăt cu nesațiu
Într'un avânt nebun spre Dumnezeu!

Căci lanțurile ce mă 'ncătușase
De-acest pământ păreau că s'au fost rupt.
Și-asemeni unei stele neguroase
Piereà pământu 'n haos de desubt.

Dar o lumină orbitor de vie
Fără de veste ochii mi-a deschis,
Și-am plâns de jale și de bucurie
Văzând că tot n'a fost decât un vis.

St. O. Iosif.

Intr'o poiană.

Mergeam cu moș-Anania spre Poiana-Dumbravnicului. Deși erà bătrân și alb, tovarășul meu umblà sprinten încă, fără să se slujească de baltagul vechiu, cu coadă lungă lustruită. Îl priviam în tăcere, pe când pășià lin pe potecă.

Ca orice muntean, erà îmbrăcat cu deosebită grijă. Opinci curat lucrate, și curelușe late înfășurând abaua albă până la glezne. Peste berneveci, cămașă largă, fără flori. Sumăeș scurt, fără clinuri, și chimir îngust. Și peste suman o curea lată, care ținea în stânga o tașcă de piele de căprioară, înflorită cu ținte de alamă. În tașcă, plumbii și pulberea, amnarul, cremenea și iasca, luleaua și suvacul, și alte multe mărunțișuri, printre care, degetele pădurarului umblau cu multă grijă. În spate, pușca, încrucișată cu cureaua tășulcei; și un corn la șold, cu lănțug de alamă. În cap pălărie rotundă pe pletele-i scurte, albe. Moșneagul erà ras cu îngrijire ca totdeauna, și pe barba și fălcile-i aspre, și după cap, unde pletele-i erau tăiate drept. Ce bărbier îngrijià astfel pe moș-Anania, în crierul muntelui, nu mi-am putut da niciodată socoteala. Când îl întrebam, da din cap și zâmbeà uitându-se în altă parte; iar pe lelea Marghiolița par'că nu-mi veneà s'o bănuesc.... Totuș, acuma mă gândesc că ea trebuie să fi fost — și grija asta erà semn de mare și statornică dragoste, și de grijă pentru tinerețea „omului“ ei....

Pe drum, bătrânul nu vorbeà. Cercetà prăvălișurile coastelor și adâncul sihlelor, cu ochii lui puternic sprâncenați. Rar lăsà să cadă o vorbă și întindeà brațul spre depărtări: rosteà un nume de munte ori de sat.

„Iaca, zise el, pe când poteca se încovoià peste o adâncătură așezată ca o șea pe două văiuge; vezi dumneata colo, în vale, scânteind ceva? Aceea-i crucea dela mănăstire, dela Râșca....“

Crucea scânteià deasupra unor vârfuri de brad, în depărtare, și mai departe se zăreà un colț de câmpie ș'un fulger de apă.

Umblam prin umbră, căci soarele trecuse de partea cealaltă a muntelui. Lumina o vedeam pe sus numai, pe creștetele brazilor, și pe ceața văilor, cătră Moldova. Erà o lumină dulce, de negură de toamnă, care pluteà peste tăcerea de sub noi, până peste câmpiile nevăzute ale depărtării.

Trecurăm pe o potecă întunecoasă, pe sub cetină joasă de brad. Apoi lumina iar ni se arătă, în răsărit, când intrarăm în Poiana-Dumbravnicului. Dincolo de munți, soarele se lăsase cătră asfințit. Înțelegeam asta, căci umbra se întinsese mai departe în râpi, și negurile erau viorii.

Acolo, în poiană, bătrânul aveà fân în polog, și veneà să vadă dacă nu-i bun de strâns în căpiți. Trecù printre brazdele cari răspândeau abur de flori uscate, cercetă în două-trei locuri, apoi ne traserăm la coliba de fân, ridicată pe câteva prepelege. Mireazmă de flori și rășină ne învăluià; cădeà roua.

Moș-Anania își scoase pușca din spate, o răzimă de colibă și rămase în picioare. Apoi începù să scociorască prelung în tașca-i de piele. „Îmi caut sculele, zise el, ca să-mi afum oleacă nasul...“ Apoi adăogă, după o clipă de gândire: „Iaca, ar fi patruzeci de ani de când îl fumez....“

După ce-și făcù obiceiul, tot în picioare stând, mă privi râzând, cum stam tolănit pe iarbă:

„Acù trebuie să-mi plătesc datoria...

— Așa-i, mi-ai spus că ai o mare bucurie când vii prin Poiana-Dumbravnicului.... Și ai a-mi spune o istorie...

— Încă o istorie ciudată. Pe drum nu ți-am putut-o spune, da' aici spun. De câteori o spun, am așa ca o mângăiere. Că eu cu lupu, domnule, bat crâncen războiu.

— E o istorie cu lupii?

— D'apoi cum? — Să vezi. — Acù eu stam aici chiar astă toamnă la pândă. Îmi am eu socotelile mele. Dupăce se strânge fânul, aici rămâne o singurătate — unde nu calcă picior de om. Și erà ia așa, ca acù, la asfințitul soarelui; se vedeà cum crește umbra pe vale, și cum lumina se ridică în răsărit și rămâne tot mai sus. .. Iaca, acum și soarele s'a dus....“

Par'că se întâmplase în adevăr ceva în depărtare. Par'că se coborîse încet o pleoapă, a somn, peste rămășițele de lumină. Și deodată băgai de seamă în ce singurătate mă aflu, sub poale de codru, deasupra văilor și negurilor încremenite într'o tainică tăcere.

„... Da atuncea, urmă pădurarul, cum se întinse o leacă de întunerec, eșì luna plină. Eu am auzit prea bine, în vale, pe coastă, mișcând ceva. Repede m'am lăsat pe-o cărare, — și când m'am oprit iar, aproape de fagi... este acolo o răritură de fagi bătrâni... am înțeles că sunt porci la jîr. Măi! mă gândesc eu, — să fie mistreți? Nu erau mistreți. Coasta erà repede, fagii rari și băteà luna. Erau porcii lui Irimia din vale, pădurarul de lângă părău. — Măi! cum de-au găsit ei drumul la jîr? Și poate Irimia îi caută. Erau șase mascuri mari și voinici. Și dăduseră ei de comoara asta — și mâncau. Uitaseră că se face seară și trebuie să se ducă acasă....

Mă gândeam: asta-i averea lui Irimia. Să-i iau de dinapoi și să-i mân cătră vale? Ori să dau glas din corn lui Irimia? Cum să-i las eu așa? Are omul noroc de mine. Poate să vie o dihanie și-i sfârtică pe cel mai gras. Dihania cunoaște lucrul bun, ș'acolo se svârle....

Cum stam eu așa în cumpănă, deodată simțesc ceva.... Șimțesc că este aproape ceva.... Nu știu — că eu am simțit, ori am cunoscut la mascurii lui Irimia ... I-am văzut cu capetele ridicate, cu urechile lor ascuțite ciulite, și întorcându-se cu sfârlele unul cătră altul.... Hm! Par'că vorbeau și se înțelegeau. Unul a grohăit încetișor, ceilalți i-au răspuns scurt. Mișcau câte-o ureche numai, altfel par'că erau crescuți ca din pământ, așa de neclintiți stăteau.

Așteptam mirat. Îndată mi-am făcut socoteală. Martin nu poate să fie. Are el altă împărăție, de ceea parte de munte, unde-i știam ghizunia. Trebuie să fie o bală de lup. Dihănii de-acestea avem noi în pădure destule.... Numai bietele noastre ciute pot să spuie cât au suferit, și mărturie avem ciolanele lor albite, pe toate ponoarele...

Ei, apoi dacă-i lupu, bun de tot. Incaltea n'am venit degeaba în Poiană. Mai fac ș'un bine, că scap un porc de-al gospodarului Irimia. L-oiu chemà eu pe urmă și i-oi spune dela ce primejdie i-am scăpat godacii....

Mă gândeam eu așa. Și într'adevăr că lupu a fost. Porcii grohăind iute și aspru deodată s'au mișcat, și lupul, de unde n'am văzut, s'a arătat în rariște, cu coada târîiș... Erà foarte grăbit, îi scânteià ochii, și rânjeà. Simțise el că are de-aface cu porci de coteț. Și 'n urma lui altul. Doi. Am tras repede oțelele puștii.

Dar atunci am văzut un lucru de mirare, ș'am uitat să mai ridic stratul la umăr.

Porcii clefăiau cu mare amenințare și stăteau cu rîtul în vânt, neînfricoșați de loc.

Lupii i-au ocolit întâiu puțin, ș'au dat către un tufăriș des. Atuncea c'o iuțeală năprasnică, mascurii lui Irimia s'au repezit, nu buluc, ci împrăștiați puțin, ca și cum ar fi vrut să-i grămădească din toate părțile pe cei doi dușmani.

Măi! mare poznă! zic eu în gândul meu. — Ș'odată văd săltând peste tufe una din bale, și chiar pe lângă mine a dat năbusna și s'a mistuit în râpă. Iar pe cealaltă nici nu știu când au grămădit-o porcii ș'au luat-o în sfârle, și cu colții au rupt-o.... Dar știi cum grohăiau și clefăiau, și cât erau de mănioși porcii lui Irimia? Lucru mare! Apoi tot din porcul cel mistreț se trag... mă gândiam eu. Și l-au făcut bucăți. Nici n'a mai avut vreme lupul să urle. Odată a slobozit glas, — ș'atâta i-a fost....

Eu stam cu mâna pe pușcă, încremenit. Iaca, mi-au vânat porcii lupu! — Am tras cornul la gură ș'am dat semn către vale. Porcii nu s'au urnit de lângă dihanie. O rupeau ei acolo; știau că dincoace nu-i dușman, ci om, adecă apărător.

Iarăși am sunat, până ce mi-a răspuns Irimia. Și eram bucuros, lucru mare! Ia acu am văzut și eu ceva, care drept la inimă mi-a mers. Am văzut și eu lupu pedepsit de animale dela casa omului.... Zic: trebuie să cinstesc cu o garafă de vin cu Irimia, pentru godacii lui!

Asta-i povestea. Dumnitale ți-a plăceă ori nu, da mie tare-mi place!..."

Și moș-Irimia, isprăvind astfel, erà bucuros ca un copil, cum nu-l văzusem niciodată.

„Apoi când m'am dus acasă ș'am spus babei, ea a avut ce se bate cu mâna peste gură, iar eu am avut ce râde. Iar Irimia nu voiă să mă creadă; numai când am băut cu el în cinstea godacilor lui, dădeà din cap și se tot minunà, și se tot bàteà cu mâna peste căciulă.... Acu de câteori se duce prin sate, îl întreabă oamenii: Ce-ți mai fac v â n ă t o r i i, bade Irimie?... „I-au intrat la cinste și laudă mascurii, ce să-i faci?"

Noaptea se întinsese deplin; mai aveam o bucată până la răsăritul lunei. Stăturăm un răstimp tăcuți; priveam în depărtarea văilor, prin pâcla nopții, o luminiță... Cine știe unde luciă! Un bucium sunà pe-un munte. Stăteam în fân: la răsăritul lunei, după cât îmi spuneà moș-Anania, au obiceiu să intre uneori în Poiana-Dumbravnicului cerbi. Deodată îi vezi cu coarnele lucind în lumină, ridicând capetele la cel mai ușor vuet. După ce se încredințează că toate sunt pe pace și pe liniște, încep a jucà. Pasc apoi o vreme, mai ronțăesc din fânul cosit, și umblà ca 'ntr'o lume a lor.

„În poiana asta, zise moș-Anania, niciodată n'au venit vânătorii, și niciodată n'au căzut sângerați cerbii. Cunosc ei locurile de pace. Viu eu din când în când să-i văd, și viu și pentru dihăniile de lupi.. cari stau la pândă... Văd ei că aici e hățaș bun. Umblă ei, dar nici eu nu dorm. Las' că și cerbii nu se tem de lupi, nici cât porcii lui Irimia. Sunt însă ciute, sunt căprioare și vătui.... Doamne!... frumoasă ar fi lumea, fără dihăniile acestea! Atâta năduv am eu asupra lor, că par'că-mi vine să-ți mai spun odată istoria de m a i n a i n t e...."

Moș-Anania își strânse luleaua. „De-acù să tăcem." — Și se cuibări în fân și rămase ca o stană. Par'că nu mai erà nimeni lângă mine. Așà stăturăm în tăcere și neclintire, până la răsăritul lunei, așteptând cerbii, pe cari numai în basmele copilăriei îi văzusem.

Mihail Sadoveanu.

Cântec.

Crengi de vișin înflorite
Cad pe geamurile mele —
Eu ascult pe gânduri dusă
Cum doinește vântu 'n ele,

Și le scutură frumseța
Pe garoafele din glastră:
Oare ce-mi trezește 'n suflet
Dor de-o scumpă floare-albastră?..

Livia Rebreanu.

Cântece.

I.

Sunt legi cu care nu se luptă,
Ce te gonesc din calea mea...
Păcat! Povestea întreruptă
Aşa de bine începeà!

Aş fi dorit o vieaţă 'ntreagă
Cu braţul meu să te 'nfăşor...
Dar „legea" nu vrea să 'nţeleagă...
Am să te uit... Va fi uşor!...

Atâtea lucruri dragi — pierdute,
În drumul meu am semănat!...
Te duci şi tu acuma... Du-te!
Am să te uit... M'am învăţat!...

II.

Luciau făclii şi scumpe vase,
Cântau sălbatice viori...
Lumina toată s'adunase
În ochii tăi strălucitori.

Uitat deoparte, în neştire,
Eu te priveam îngândurat,
Cerşind zadarnic o privire
Din ochiul tău înflăcărat...

Spărgându-se sonor, deodată,
Căzù pe lespezi un pahar
Tu l-ai privit înfiorată
Şi-ai petrecut în urmă iar...

Cum aş fi vrut să cad risipă,
Să fiu paharul sfărâmat:
Să mă priveşti măcar o clipă
Cu ochiul tău înflăcărat!...

III.

Şi-acum, povestea se sfârşeşte...
Mi-ai spus atât: nu cercetà!
Şi-apoi te-ai dus, înţelepţeşte,
Să-ţi împlineşti menirea ta.

Cu ochii umezi, la plecare
Zadarnic te-am rugat să stai.
Ne-om pierde urma, fiecare...
Îl ştiu de mult sfârşitul, vai!

Vor trece clipe, ceasuri grele,
Am să te chem, am să suspin, —
Şi 'n urmă, cântecile mele
Eu altcia o să le 'nchin!

Victor Eftimiu.

Cântec de leagăn.

Adormi! Pe ochii tăi de foc
Coboară-a genelor perdele
Brodate cu mărgean şi stele,
Adormi, copil fără noroc.

Povestea sfântă s'a sfârşit,
De-acuma noaptea o să vie. —
Ca o biserică pustie
E cerul tău de nori umbrit.

Adormi! La căpătâiul tău,
În locul zânei iubitoare
Ce te-adormeà 'n cântări uşoare,
Azi vin părerile de rău.

Vestale triste 'n negru port,
Trecutu 'n suflet o să-ţi cheme,
Ca să ferească de blesteme
Icoana visului tău mort.

Te vei trezì mai trist în zori
Şi mai străin ca niciodată,
Căci zâna noastră adorată
A dus şi cântece şi flori.

Adormi! Pe ochii tăi de foc
Coboară-a genelor perdele
Brodate cu mărgean şi stele,
Adormi, copil fără noroc!...

I. U. Soricu.

Fraţii.

Moartea grabnică a bătrânului Turcu, înmormântarea cu trei popi şi zece cântăreţi, pomeana ce ţinuse până seara târziu, trezind dorul de vieaţă şi de ceartă în oameni, — răceala şi pustietatea nopţii următoare, toate se învăluiau, claie peste grămadă, în mintea lui Niculiţă Turcu. Stătea uimit, doborît de oboseală, şi cercà să priceapă ceva din ceeace se petrecuse. Dar o singură sensaţie-i rămase clară: părea că s'a prăvălit din mari înălţimi un munte, plin de colţuri de stânci şi de păduri, şi că el, Niculiţă Turcu, a ajuns, din întâmplare, lângă acele dărâmături pline de groază. Le priveşte, şi nu le pricepe.

Turcu bătrânul nu fusese bolnav, nime nu-i aşteptà moartea. Şi iată, s'a stins într'o clipă! Turcu bătrânul îl iubià cu dragoste mare pe Niculiţă, şi s'a îndurat să plece pe drumul de veci, fără să-i spună o vorbă de mângăiere, de dragoste. Fratele lui Niculiţă, Toma, un om de treizeci şi şase de ani, uscat, cu faţa aspră, cu ochii împungaci, nu fusese nicicând în dragostea bătrânului Turcu, şi iată el moştenise dela bătrân casa cea mai frumoasă, iar Niculiţă, odorul, mila tătâne-seu se alesese c'o hurubă de casă, veche şi afumată, o casă de bârne, care se plecase 'ntr'o coastă.

Niculiţă se gândià mereu, şi cu cât se gândià mai mult, pricepeà mai puţin. Băgase el de seamă că oamenii îl privesc cu mirare, întrebători şi cu un fel de silă. Şi-şi ziceà: „Buni oameni. Li milă de mine".

Dar vedeà că oamenii caută cu alţi ochi la frate-său, la Toma. Îi părea că privirile acelea îl pismuesc pe fratele său. Şi-şi ziceà: „Buni oameni. Pricep şi ei că Toma-i rău".

Se gândià şi nu puteà pricepe nici într'un chip împărţeala ce se făcuse. El îl ştiuse pe tatăl-său foarte bogat. Bani la bănci, bani acasă, moşie, atâţia boi...

Şi acum, la împărţeală, Toma, fratele său, îi adusese deodată o veste grozavă: Datoriile mari ale bătrânului Turcu. Toată averea: banii, pământul, vitele, trebuiau să fie înghiţite de acel monstru, care răgneşte în faţa atâtor moştenitori. Niculiţă îşi aduce aminte câte ceva, zisese atunci;

„Să dăm banii, frate. Bani din bănci, deacasă. Dar moşia să n'o vindem. Datoria ce mai rămâne o împărţim, şi, de trăim, vom rescumpărà-o".

Toma, atunci, se mănie. „De unde să plătească? Pământul, oricât de bine muncit, n'aduce cametele. Să vândă tot, şi să rămână, ca doi copii nenorociţi, în grija celui de sus".

Vorbise Toma, fratele mai mare, omul care umblase în lume, se oprise prin oraşe, cunoşteà bine scrisoarea în trei limbi. Şi părea îngrozit la gândul, ca toată vieaţa să plătească la datoriile tatălui său. Niculiţă, când l-a văzut pe Toma înfricat, s'a temut şi el, şi s'a învoit să se vândă toată moşia.

„Atâta pagubă", spuneà Toma, „de vom fi oameni vrednici vom face şi noi avere, poate mai multă, de vom fi nişte vai de lume, ne vor mâncà gadinile. Atâta pagubă".

Niculiţă nu înţelese nici cuvintele acestea. El îl ştià pe Toma om foarte puţin viteaz, care, în faţa greutăţii celei mai mici, îngenunchià. Şi acum, se arătà deodată aşa de viteaz şi hotărît.

Niculiţă erà însurat. Aveà doi copii, şi se aşeză cu cortul în casa cea veche de bârne. Cum o da Dumnezeu! El se ştià curat şi voià să muncească în rând cu ceilalţi oameni. La început se simţi puţin umilit, văzând cum îl privesc de miraţi oamenii. Dar, în sfârşit, înţelese că nu-i el de vină, dacă din averea bătrânului Turcu, n'a rămas nimic. Nu el a făcut datoriile. El se ştià om de omenie.

Însă vremile erau mai grele, decât înainte când şi-a strâns averea cea mare Turcu, bătrânul. Comorile pământului se împuţinaseră, munca trebuià îndoită, întreită, şi rod abià cât să astupe gurile copiilor. Departe de el vorbele frate-său Toma: că, de-or fi oameni, vor face avere mai multă decât tatăl-său. Nu erà el om în virtute? Nu muncià din crăpatul zorilor până seara târziu? Munca aceasta neîntreruptă erà singura lui mângăiere, tărie şi razim în sărăcia care-l coplesişe, faţă de bogăţia care se grămădià tot mai multă asupra fratelui său, Toma.

Da, acesta erà lucrul cel mai vrednic de

mirare pentru Niculiță și, după cât i se părea lui, pentru satul întreg: averea lui Toma, după ce un an și jumătate îl stoarse sărăcia cea mai amară și mai rușinoasă, începu deodată să crească.

În iarna cea dintâi după moartea bătrânului, Toma venià la Niculiță foarte adeseori. Venià cu haina ruptă, nespălată, cu obrajii supți ca de boală, cu ochii arzând de frigurile foamei! Și, frigurile acelea din ochi creșteau par'că, ca și alimentate, de câteori privirile lui descoperiau marea sărăcie din casa fratelui său. Când vorbià, în chilia săracă tremurà un glas aspru, răgușit, foarte departe de a-l puteà numì glas omenesc. Și, cercetând pe rând sărăcia lui Niculiță, se plângeà mereu de vieață, de răposatul Turcu, de lumea toată. Schelălàià, ca un cățel bătut, până când Niculiță nu-i dădeà o bucată de pâne, un os de porc. Cerșià astfel dela el, și n'aveà acasă decât nevasta. Iar Niculiță aveà acum, pe lângă nevastă, trei suflete.

— „L'a izbit greu, sărăcia", își ziceà Niculiță privindu-l cu un fel de milă. Însă compătimire n'a avut niciodată pentru acest Toma. Nu l-a iubit. El iubise singur pe tatăl-său, pe Turcu.

Astfel Niculiță muncià neîntrerupt, și munca îi dădeà putere să privească în liniște cum crește bogăția fratelui său.

În liniște. Căci dela o vreme, dela anul al treilea al morții bătrânului, pe Niculiță începeà să-l neliniștească sufletul. Ca 'ntr'o tremurare nervoasă, de frică îi veniau frânturi de gânduri, de întrebări mirate și ascuțite: A trebuit să rămână avere dela bătrân. Aur, haine. Mulți bani. Și datoriile! Avut-a bătrânul datorii? Toma i-a arătat scrisori, i-a arătat peceți, a adus, într'o zi un advocat din oraș, care a întărit spusele fratelui său. Ah! dar se puteà să fie o minciună totul. Acest frate Toma puteà să facă lucruri mai grele decât atât. Decât a minți!

Însă mintea lui liniștită, îi spuneà: Nu se poate! Toată averea bătrânului a fost prăpădită. Bine că el nu pricepe slova străină, dar Toma i-a arătat polițele. Cum a cutezat să i le arate dacă ar fi fost mincinoase? Nu s'ar fi putut gândi, că Niculiță, luat așa de o nedumerire, ar fi putut să meargă cu hârtia la unul care cunoaște și să-l întrebe?

Și apoi, desnădejdea lui Toma, când s'a văzut sărac. Și nebunia lui din iarna cea dintâi după moartea bătrânului! Cum începuse să cerșască, și ce friguri ciudate i se coborîseră în ochi. Nu, dela bătrânul Turcu, nu rămase nici o avere.

Muncià mereu, cu încordare, cu patimă, și cercà să creadă deplin în vestea ce o lățiseră niște oameni, că Toma ar fi dat peste o comoară cu bani turcești de aur. Se poate! își ziceà. Comori sunt multe în pământ. Bine-ar fi, să fi aflat Toma o astfel de comoară.

În vremea aceasta frate-său își zidise case nouă. Case mari, de zid, înalte și tari, ca la oraș. Căsile acestea au fost întâiul pas, ca Toma să se ridice în ochii oamenilor. Se putuse svonì mai înainte că Toma ar aveà bani mulți, cu zecile de mii, puși pe la bănci, oamenii nu-l prețuiră mai mult ca înainte. Poate că nu credeau în banii lui. Însă când văzură zidirea sură, grea, puternică, cu o mulțime de ferești, cu perdele pe dinlăuntru, oamenii își ziseră întâi, a batjocură: „vezi tu boierul?" Însă cu vremea batjocura trecù și Toma rămase boierul satului. Mai ales după ce curtea lui se umplù de vite, după ce avù o trăsură pe arcuri și doi cai negri ca tăciunele, și iuți ca focul.

Oamenii începură a-i spune „D-nul Toma". Și-i vorbeau cu pălăria în mână. Oamenii își uitară și de bătrânul Turcu, ce nu erà așa de bogat, își uitară și de Niculiță, fratele Tomei, și-l vedeau numai pe acesta, dela care, din an în an, începură să atârne cei mai mulți săteni.

Niculiță Turcu trăià cu multe greutăți. Aproape în tot anul nevasta-l mai cinstià cu un copil. Se înmulțiseră, abià mai încăpeau în casa cea de bârne. Și brațe muncitoare, dintre copii, încă nu se ridicară. Trăià cu multe greutăți, dar în casa lui erà pace.

Numai nevasta, câteodată îi ziceà:

„Doamne Niculiță, cumu-i lumea asta! Zice că toată averea lui Toma ar fi dela bătrânul. Și că pe tine te-a înșelat ticălosul".

Niculița se tulburà atunci și ziceà mănios: „Taci muiere, nu-ți pierde mințile".

Ci, când se simțià mai strâmtorat de nevoi de sărăcia ce se lipià de el ca un șarpe.

simțiă că el își pierde mințile la gândul că, frate-său l-ar fi înșelat.

Dar, erà cu neputință. Întreaga avere a bătrânului erà prăpădită. Toma, de bună seamă, dăduse de o comoară. Altfel nu se puteà să-și facă așa casă. Să țină atâtea vite. Și doi cai. Și trăsură pe arcuri. El, care muncià de doisprezece ani necontenit, știà că din muncă numai nu se poate face așa ceva.

În ceasurile lui de singurătate, se întorceà mereu în minte o întrebare, care nu mai voià să se liniștească. Toate celelalte întrebări, nedumeriri, căzură obosite, ca niște bieți fluturași de noapte ce s'au învârtit zadarnic în jurul luminii. Dar întrebarea aceasta: pentru ce-l trimise Toma de-acasă chiar atunci când erà să moară bătrânul? aceasta nu se obosià, se reîntorceà, ori de câteori o alungà, și nu-i da odihnă.

Și întrebarea aceasta cercà totdeauna să-i deștepte gânduri de mult uitate: Bătrânul aveà bani mulți acasă, câteva zeci de mii. Asta o știà tot satul. Drept, că el, Niculiță, nu i-a văzut niciodată. Și, când au deschis lada de fer, ce-au aflat? Câteva hârtii, scrisori, și bani: abiă patru sute. Și nu s'ar fi putut?... O, nu. Toma n'ar fi putut să fure zecile de mii și să-l mințească.

La început Niculiță ascultà numai din depărtare ce se spuneà de Toma. El, cum sta într'o margine de sat, și cum rar se duceà la biserică, îl întâlneà de puținеori pe fratesău. Niculiță erà cuprins de munca lui, de sărăcia lui, și n'aveà dorinți de sfadă. El trăià, ca și când Toma ar fi fost tot așa de sărac ca și dânsul. Niculiță credeà că se întâlnește așa de rar cu Toma, pentrucă nu prea se plimbă prin sat, căci omul sărac n'are gust de plimbat.

Adevărul însă erà că Toma îl încunjurà pe Niculiță, ba începuse să se ferească de el ca de foc. Și asta, cu cât averea lui creșteà mai tare.

Toma, se dăduse cu domnii, cu toți străinii satului. Nevasta lui lepădă cătrința și-și puse rochie. În locul năframei veni pălăria. Și, nu peste mult, Toma își schimbă și el portul. Gâtul îi stà cercuit în gulerul tare, îi stà țapăn. Și el, se privià adeseori amănunțit, când umblà pe uliță.

Cu anii ce treceau ajunse tot mai mare domn în sat. Oamenii începură aproape să-și uite că Toma e frate cu Niculiță Turcu.

Toma Turcu mergeà la oraș răsturnat a lene în trăsura lui pe arcuri, bietul Niculiță își trăgeà cu greu cismele din noroiu, pe acelaș drum. Și Toma Turcu duceà cu plăcere, cu gentileță, orice domn în trăsura lui, dar pe Niculiță nu l-a luat niciodată, și când îl întâlnește pe drum, vizitiul par'că simte! Arde din pleasna de mătasă pe cei doi bueștri, și roțile de dinafară stropesc cu picuri grei de glod hainele lui Niculiță, care înaintează cu silă, pe potec. De se 'ntâmplà ca Toma să fumeze pe când se 'ntâlneà, astfel, cu Niculiță, aruncà țigara, cu greață. De se 'ntâmplà să fi fost tăcut pân'atunci, începeà deodată să suridă și să spună o mulțime de nimicuri. Și întors. Din vorbăreț se făceà mut ca o statuie, până la oraș.

Dela o vreme începù să-l vorbească de rău, pe frate-său, pe Niculiță. Să-l batjocorească. Să-i scoată vești slabe prin sat. Că-i un ticălos, un târâie brâu. Că nu știe câștigà. Nu știe chivernisì. Că-i un nătărău. Un om foarte înapoiat, o gânganie, un vierme, care, dac'ar murì otrăvit de cineva n'ar fi nici un păcat.

Încunjurându-l întâi din teamă, de frică, sfârșì prin a se ferì de el cu dispreț. Îl disprețuià acum, ca pe cel din urmă dintre oameni. Îi erà scârbă de el. Îi erà rușine că i frate.

Și, bietul Niculiță, ce-i greșise? Nimic, decât că-și purtà liniștit, ca și mai înainte, sărăcia. Niculiță îl vedeà cum se poartă, îl auzià cum îl batjocorește. Nu-l pricepeà, dar inima simțeà că i se răcește.

Nevasta, în schimb erà toată foc și neastâmpărată. „Toată lumea spune că Niculiță a fost înșelat. Bătrânul Turcu n'a avut nici o datorie. Cum poate un om, Niculiță, să-l lase pe frate-său să se îmbuibe în toate bunătățile vieții acesteia, iar ei, copiii lor să trăiască în sărăcie? Ce sărăcie? Făr' o zi luminoasă în vieață".

Când vorbià muierea în chipul acesta, Niculiță se umplcà de răutate: „Muierea niciodată nu-i mulțămită. Muierea iubește ce-i moale și gras. Iubește domnia."

Dar în schimb, o răceală de ghiață, simțià că-l cuprinde de câteori da ochi cu frate-său. Să fie omul acesta într'adevăr șarpe să-i otrăvească vieața întreagă? Așa se gândià Niculiță.

Într'o dimineață satul întreg fierbeà de o veste urîtă. Ci că ar fi prins pe-o femeie la cancelarie în odaia unui domn, care venise de două zile dela oraș. Noaptea întreagă și-a petrecut-o acolo în fărădelegi, cu domnul cel gras. Ca orice taină de noapte, nu s'a putut află îndată cine-a fost vinovata. Unii spuneau un nume, alții altul.

„A fost, mi-a spus un om, Măria lui Niculiță. Pe muierea săracă o trage mai ușor dracul la păcat", zise între mai mulți oameni Toma Turcu, cel mai gazdă și mai puternic sătean. Vestea aceasta se lățì, ca fulgerul în sat.

Auzì și Niculiță. Niciodată nu l-a priceput pe frate-său. Nu i-a înțeles purtările. Nu i-a priceput bogăția și goana ce-o poartă împotriva lui, a săracului. Dar, cinstea muierii sale o cunoșteà Niculiță. Nimic nu-l puteà clătì din credința lui.

Tăcut și trist, se duse la frate-său Toma.

„Am auzit c'ai spus o veste frate! zise cu greu, gemând par'că.

— Da, am spus. Cine să lăcomească la bani? Muierea sărântocului. Da! Asta-i așa!"

Niculiță după cincisprezece ani aproape, acum îl privì mai întâiu în ochi pe frate-său. Îl privì, și 'ntr'o cutremurare de groază și de disgust îl înțelese. Ah! ce om nenorocit erà acest frate al lui! Care întâiu s'a temut să nu-l descopăr! Apoi văzând că tac, a vrut să mă ucidă cu disprețul lui de domn, ca să-mi închidă gura pentru totdeauna. Da! acuma-l înțeleg!

„Vestea asta, vrei tu s'o creadă oamenii, frate Tomo, îl întrebă cu tristeță.

— Da! O cred acum. E foarte ușor de tâlcuit așa ceva. I-a trebuit bani. Tu n'ai avut să-i dai. Ești sărac și ea!...

— Oprește! Stai! O vorbă să nu mai spui!" Și Niculiță, înălță dreapta lui arsă de soare. Se întâlniseră pe drum, și, la vorbele lor, se adunară mulți oameni mirați.

Toma tăcù, și își plecă ochii scânteietori de ură. „Frate, zise Niculiță, tu ai spus o mare minciună. Nime nu-ți va crede-o. Însă minciuna ta mi-a dat prilejul să descopăr un mare adevăr. Oameni buni, strigă Niculiță cu fața luminată. Oameni buni!" Toma-l privì speriat, își adună deodată trupul ca și când ar fi voit să-l ascundă, să se tupileze în pământ.

Și, ghemuit, așteptà ca un animal sălbatic, pe care ești gata să pui mâna.

„Oameni buni", începù a treia oară Niculiță. „Acesta, aici, se zice că e fratele meu. Eu, de azi încolo, nu mi-l mai țin de frate. El m'a mințit o vieață. Toată averea în care înoată e dela tata. E a mea, deci jumătate. Dar nu-mi mai trebuie. A spurcat-o cu atingerea sufletului său. Jur că-i așa cum vă spun!"

Toma pricepù că-i sosì sfârșitul. Se ridică cu greu, și se trase spre casă încet, târându-se ca un dulău deșelat.

Din ziua aceea frații nu se mai văzură.

Toma se înrăutățì și se îmbogățì și mai tare, iar Niculiță rămase sărac până la moarte.

I. Agârbiceanu.

La întuneric.

Unei prietene din Moldova.

I.

...Am prins condeiul să-ți răspund îndată... Apoi l-am pus iar la locul lui, pentru multă vreme.

Sunt mâhnită. Și n'aș vrea ca amarul din suflet să se reverse prea mult asupra ta, tânăra mea prietină. Am așteptat să mă potolesc puțin, și mi-am tot zis în vremea asta: „Poate că nici nu-i adevărat... Sau dacă-i adevărat, nu-i ea de vină..."

Tu, ființă bună, ideală, care în scurta noastră petrecere împreună îmi crescuseși așa de mult de inimă!

Aș fi vrut să tac, să nu tulbur credința iubirii tale. Să rămân pururea în ochii tăi: blânda ta călăuză, cum mă numeai... Dar

în sufletul meu se resvrăteşte remuşcarea nesinceritătii şi neînfrânatul dor de adevăr.

Adunasem chiar prea mult în inimă, în zilele acele de vară, de cari îmi vorbeşti. Să le uit, vreodată? N'aş puteà.

Văile, poenile şi pădurile Moldovei! Satele, mănăstirile, oamenii şi mărăcinii Moldovei!

Încântarea şi jalea niciodată nicăiri nu s'au grămădit cu aşa putere în sufletul meu!

Primisem cu bucurie învitarea ta. Deşi nu te cunoşteam, am înţeles din scrisorile tale că eşti o fire de elită.

Şi ai pentru mine o prietinie sufletească!

Să petrec cu tine o lună, în colţişorul tău de raiu, în casa ta ospitalieră „unde să mai păstrează cu sfinţenie vechile moravuri moldoveneşti".

Ce bucurie aveam, că te găsisem! Aşa nobilă, cuminte în colţişorul tău izolat, şi totuşi arzătoare în suflet pentru o vieaţă înaltă, ideală... O inimă, însfârşit o inimă!

Mi-ai eşit în cale şi eu te-am strâns la piept, cum nu strânsesem demult — poate niciodată — o prietină, o tovarăşă de acelaş dor...

Îţi erau ochii frumoşi, umezi de prea multă simţire, pe când buzele roşii îmi şoptiră cu expanziune: Te iubesc!

Sărbătoare mai dulce nici că ar fi avut sufletul meu. Dar...

Din pragul casei tale frumoase învăluită în iederă, mă întâmpinară vr'o şase căţei, diferite rasse, gata să mă latre, să rupă haina de pe mine.

I-ai potolit cu o vorbă, şi i-ai desmierdat.

„Ăştia sunt copiii mei, mi-ai zis zimbind."

Mi-ai scos pălăria, pe când eu mă uitam, oarecum, cu nedumerire, la animalele gudurate pe covorul scump, în jurul tău.

Ai prins în braţe pe unul dintre ei şi l-ai desmierdat:

„Ăsta-i favoritu, „dragostea mamei". A avut o mamă rea, l-a părăsit de mititel, eu l-am crescut cu lapte, între perini, noaptea mă sculam când îl auziam schiăunând, îl hrăneam, îl învăluiam..."

Aveai duioase gingăşii în glas şi căţelul îţi lingeà mânile. Eu am tăcut nedumerită.

„Mi se pare, nu iubeşti câniі?

— Ba, nu-i urăsc...

— Nici nu se poate, când ai o inimă aşa de bună... Dar mă tem totuşi că nu-ţi sunt dragi...

— Nu prea am avut timp să mă ocup de ei... Până ce am avut copii mici...

— A, da. Tu ai avut copii!"

Ochii ni s'au întâlnit într'o înduioşare nespusă.

„Ţie nu ţi-a dat Dumnezeu!"

O jale sfâşietoare m'a cuprins. O inimă de mamă tânără, cu porniri de jertfire de sine, nevoită să caute refugiul în dragostea căţeilor!

Par'că se făcuse deodată pustiu în jurul meu...

M'ai prins de mână să-mi arăţi casa ta, picturile, florile tale... Mi-ai cântat la pian, ai făcut glume, spirit...

Mie mi se strânsese inima, şi nimic nu mai intrà în ea... Mă simţeam străină, de prisos, şi casa ta îmi păreà rece ca o criptă... Râsul, drăgălăşia ta îmi păreau silite, prietinia nesinceră...

„De ce nu adoptezi un copil?"

Te uiţi mirată:

„Crezi că părinţii se pot despărţi de copiii lor?

— Un orfan...

— N'am nici unul în familie..."

Voiam să te mai întreb: e nevoie să fie, numai decât, din familie? Dar am tăcut.

Şi umbra s'a întins peste sufletul meu, în vreme ce tu, ca de obicei, în fiecare dimineaţă, din fereastra iatacului, îţi hrăneai câniі cu felii de cozonac proaspăt, cu miros dulce de unt şi migdale prăjite...

Pe lângă uluci trecură doi băeţaşi din sat, în haine curate, ca de sărbătoare, cu obrajii traşi, ca de boală. Ţineau câte o carte strânsă subsuoară, şi se uitară o clipă, cu jind, la cozonacul aruncat la câni... Tresării, şi am rămas gânditoare, cu privirea dusă în urma lor. Desigur ei niciodată nu l-au gustat, bănuesc numai, cât poate să fie de bun, aşa un cozonac dulce, cu miros de unt proaspăt şi migdale prăjite...

„Au, mi se pare, o sărbătoare azi, împărţirea premiilor...

— Nu te duci?

— Eu, ce să caut?

— Învățătorul nu vă învită?

— Nici nu-l cunosc. Am auzit că-i un țărănoi. Miroase de departe a iuft și usturoi...

— Cu toate astea...

— Știu, mi-ai mai spus: „Noi boerimea care locuim la țară, trebuie să-i venim în ajutor, bietului martir care se luptă aci singur cu întunerecul“... Dar n'ai dreptate. Nu poți să faci nimic pentru ei. Sunt refractari, neîncrezători, plini de dușmănie față de noi...

— E departe școala?

— O, sus undeva, pe deal...

— Niciodată nu te-ai dus?

— Ce erà să caut?“

Am ezitat o clipă. Nodul din inimă mi se urcà în gât...

Apoi te-am cuprins de mijloc, m'am uitat lung, pătrunzător în ochii tăi luminoși; e un suflet acolo! Și am îndrăznit să-ți spun:

„Să ți-i alegi, dintre copiii adunați acolo, pe cei mai frumoși, pe cei mai deștepți, — poate sunt și între ei oropsiți, fără mamă, anemici, slabi de neîngrijire, de foame, — să fie ei... copiii tăi!“

Nici n'ai clipit. Ochii mei s'au împăienginit într'ai tăi. Ca de o vrajă hipnotică ți-ai plecat capul pe pieptul meu și ai plâns!

Îți sărutam ochii, obrajii, buzele roșii într'o nepotolită bucurie de lacrimile tale.

Ne-am înțeles! Ne-am înțeles!...

Ah, lacrimile acele și promisiunile tale sfinte au fost tot ce adusesem cu mine mai scump din colțișorul acela de raiu, din cea mai frumoasă, cea mai tristă țară românească.

II.

Am trecut prin sate frumos așezate, la poalele colnicelor verzi, dar mici și puțin populate.

La orașe, - numai străini!

Un neam urît, cu port și obiceiuri și vorbă și moravuri urîte.

Îmi întorceam capul să nu-i văd, așa rău îmi făceau fețele acele galbene, lungărețe, cu ochii roșii, buhăiți, întotdeauna gânditori...

„De ce îi lăsați să vă umple așa țara? îl întreb pe vizitiul meu, un om bătrân și, din întâmplare, Român.

— Dè, duduie, dacă așa vor boierii, noi ce putem face? Ia, șirul ăsta de prăvălii, acù treizeci, patruzeci de ani erau numai brașoveni, Români, și acuma toate sunt ale jidanilor.

— Pentruce? Unde s'au dus Românii? Au găsit ei o țară mai bună, mai frumoasă?“

Bătrânul mintos își întoarse spre mine ochii albaștri, cu un zimbet ironic:

„Da de unde! Țară mai bună ca Moldova? Da au năvălit jidanii peste ei și au pierit bieții Români.

— Cum au năvălit jidanii? Cu oștiri, cu arme, cu tunuri? I-au omorît, i-au răpus pe Români?“

Iarăș se uită ironic, amarnic, moldoveanul.

„Ba nu. Da' cine strică?... Tot boierii... Noi suntem proști, ne cer să le slugim aproape pe nimic, jidanul e șiret, spune multe, se bate cu pumnii în piept, se jură, îl amețește, îl încurcă pe boier, și-i scoate banul... De, duduie, d-voastră nu știți, că nu sunteți de pe acì, dar de o mai țineà așa, apoi pierim și praf se alege și din boieri... Toate moșiile sunt în mâna jidanului și boierii sunt vânduți... Doar mănăstirile au mai rămas!

— Mănăstirile!“

Eșim din oraș, pe o vale încântătoare, între dealuri și câmpii. Holde de porumb verde, sănătos, și lanuri de grâu galben cu spicul de aur, bogat... Și jur împrejur, în larg cercuit, pădurea de brad, de stejar, ulm, aluniș, livezi de pruni și de cireși.

Pomii sunt rotunzi, stufoși, verzi, ca într'un decor de teatru, trunchiul plin de sevă, crengile puternice, încărcate de fructe..... Poenile sunt în floare. Iarba înaltă, îmbelșugată. Niciodată n'am văzut atâtea flori! Fără voie mă gândesc la cântecul bardului:

„La-al Moldovei dulce soare
Crește floare lângă floare“.

Aerul e plin de parfum, îl respir cu nesaț...

Îmi port ochii împrejurul lumei, care mă învălue cu lumina albastrului de sus, cu reflexe de aur, peste verdele pădurii, peste colorile câmpului, și-mi pare un vis, o feerie minunată...

Și raiul acesta nu mai e al nostru.

Nu-i cu drept pământ liber românesc?

— — Liber!

Aşi fi vrut să chem acì toată suflarea românească, să simtă şi să înţeleagă cuvântul scump.

Dar iată că valea se înstrâmtează, lanurile de aur dispar şi tot mai apropiate, mai dese sunt poenile umbroase, străbătute de râuleţe limpezi, la marginele pădurilor de brazi.

„Ia, am şi ajuns; se vede mănăstirea.

— — Agapia!“

În limba greacă însemnează: Iubire!

Nici că se poate un nume mai potrivit pentru un aşa locaş.

Văzută de departe, slăvită în închipuirea mea chinuită, mănăstirea mi se iviă ca o oază fermecată unde aveam să găsesc mângăiere după vedeniile tulburătoare din oraş.

Pentru întâia-oară veneam să pătrund în vieaţa asta, aparte de a lumei, despre care mai auzisem şi cetisem aşa de bizare şi neînţelese lucruri. O teamă ciudată mă cuprinse...

Şi dacă n'ar fi nici aci armonia datorită dintre ceriu şi pământ?...

Inima mi se strânse, biata mea inimă! Din ce pătrundeam mai de aproape, din ce perdeam mai mult orice fir de orientare în vieaţa interioară, sarbădă şi rece, a acestor „sfinte aşezăminte“.

Dela Agapia, dulce nume şi aer, ceriu şi încântătoare văi, poeni, izvoare şi păduri, unde n'am găsit însă iubirea, cu nici un chip, am plecat la Mănăstirea Neamţu. Apoi la Secu, Văratic, Durău, minunatul Durău, aşezat la poalele Ceahlăului, sublimul uriaş! La Tarcău, la Bistriţa... Toată ţara e plină cu Mănăstiri şi schituri frumoase.

Am trecut dela una la alta şi repetam în gând versurile Elenei Văcărescu:

„Acum o întrebare în mine-a răsărit:
— Ce-au vrut, ce-au vrut strămoşii
atunci când v'au clădit!?“

. . . . . .

Locaşuri izolate, sfinte cetăţi ascunse de lume, pentru mântuirea sufletelor trudite, cari au îndurat atâtea pătimiri, de nu mai pot să îndure.

Ce sunt ele azi?

Alexandru Dobrescu: Studiu.

Localuri de întâlniri şi petreceri de vară, pentru toată lumea. Centre de moleşire, căutate şi dorite de toţi aceia, cari n'au trăit, dar sunt dornici să trăiască, o vieaţă ticnită fără nici o muncă.

„E mai bine la Mănăstire, îmi spuneă o maică tânără încă, venită acì cu două fetiţe ale ei, una de zece, alta de doisprezece ani. Toate trei de o frumuseţe rară.

— Şi bărbatul D-tale a murit? întreb eu.

— Nu, trăeşte. E la mănăstire şi el, dincolo, cu băeţii...

— Şi băeţii! Dar de ce?
— Ne-a ars casa...
— Şi aţi adus şi copiii?!
— Da' ce erà să facă singuri în lume?"

Am înţeles. Călugăria în Moldova e o carieră. Cum ar fi, pentru o familie, o meserie oarecare. O meserie foarte uşoară. Toţi nevoiaşii, dacă n'au pământ destul, sau le arde casa, în loc să lucreze ceva, să-şi dureze altă casă, să duc la mănăstire... Acolo-i traiu liniştit. Nu-l supără boierul, nici arândaşul...

Sobri şi tăcuţi, cu post aproape continuu, cu slujba bisericei, pe care o ascultă şi o învaţă mecaniceşte, fără s'o înţeleagă, băeţii cresc palizi şi slabi, ca şi firele de iarbă la frig şi umbră. Nici flori, nici rod. Sau dacă totuşi se întâmplă une-ori de străbate soarele vieţii câte pe o clipă în sufletul lor?...

Ce groaznică scenă de tragedii, aceste locaşuri ale păcei!...

...Pe toate potecile, de-alungul şoselelor, pe lângă vale şi împrejurul caselor, numai mărăcini, scăeţi.

Nici o mână îndurătoare pentru puişorii şi boboceii cari se pierd acolo cu ochişorii scoşi, cu picioruşele sfăşiate.

Călugăriţele, la ordinul stariţei, cultivă şi flori, în micuţele lor grădini. Dar mai ales, izmă! Ce fac ele cu atâta izmă! „E bună de inimă". Clasicul „rachiu de izmă". Talismanul din sân? Un pachet de tutun. Ţigara, e cea mai căutată plăcere, dela cea mai bătrână maică, până la cea mai mică „soră". Încolo, nimic! Ba o fierbere continuă de intrigi, uri şi duşmănii între ele şi în contra stariţei, care e întotdeauna o „nebună" sau „o lichea". Porniri de revoltă în contra mitropolitului şi a ministrului, cari le-au „omorît" cu noi legi, cu impunerea muncii, la cusut şi la ţesut.

„Sunteţi multe acì, maică?

— Vreo trei sute cincizeci acì, la Agapia. La Văratic sunt şase sute şi mai bine."

M'am înfiorat. Numai la aste două mănăstiri, aproape o mie de suflete de acestea!

. . . . . .

III.

Şi acum, reîntoarsă demult în capitală, retrasă iarăş în căminul meu, cetesc a nu ştiu câta-oară scrisoarea ta:

— „Cât te înşeli, scumpa mea, dacă crezi că-mi dă mulţămire sufletească grija asta! E atâta de muncit, şi-ţi dă atâta osteneală sufletească împotrivirea ţăranului, răutatea lui meschină, cu care-ţi răspunde la mila şi grija, care i-o porţi!... Să vezi cum îşi îmboldesc copiii la încăpăţinare, la sfidare şi cum insuflă dispreţ şi neîncredere pentru oricine se coboară între ei!

„La început, când am prins a le da copiilor untură de peşte, unii părinţi s'au simţit jigniţi: că doar au ce mâncà acasă! Alţii strigau, când intrau copiii la mine în curte: „Să nu luaţi nimic, să nu beţi ce vă dă, că doar e otravă!"

„Şi tot astfel te înşeli, dacă crezi, că mi-a scăzut ceva din iubirea ce o am pentru animale, pentru căţeii mei, „aceşti copii primitivi" cum le zice un învăţat francez. Tot îi mai am, pensionarii mei cu patru labe, cari îmi vin în fiecare dimineaţă să-şi capete tainul sub fereastra iatacului... Sunt aşa de recunoscători şi desinteresaţi, fără să fi învăţat „morala creştină", săracii câni! Pentru oameni, am iubirea aceea generală, dar care dispare când mă cobor la fiecare om în parte, rămânând numai câteva simpatii, pe cari le pot numărà pe degete — pe când toată rassa canină mi-e dragă, ori în grămadă, ori în parte.

„Şi zici să răspândesc cât pot „între cucoane" interesul pentru copii de ţăran? Tu crezi că sunt escortată de altele în ocupaţiile ce mi-am luat? Sunt singură! Fiindcă acì nu te poţi gătì, şi când intri în căsuţa ţăranului nu găseşti masă de poker, nici cântecele franceze de café-concert, — iar altceva nimic nu le interesează... Cu toată bunăvoinţa, crede-mă, sunt cuprinsă de osteneală, şi fizică şi sufletească, scumpa mea."

. . . . . .

Şi mi le-ai spus toate astea cu o imputare ascunsă, par'că mi-ai zice: „vezi ce rău m'ai îndemnat, şi la câte m'ai făcut să mă expun înzadar?"

Copiii din sat sunt înadevăr deştepţi, dar sunt aproape toţi anemici, scrofuloşi.

Şi nu vor să ia untură de peşte! (Cozonacul a rămas şi mai departe, totuş, al cânilor...)

Bieții pui de om!

Firește, că e de prisos sfatul pe care ți l-am dat, dacă el n'a intrat în sufletul tău, luminos, așa cum l-am simțit și am vrut să ți-l dau. Pentruce ai plâns atunci? Pentruce te doare oboseala sufletului acum?

Dacă ți-e mai dragă rassa cânilor decât aceea omenească, nici n'ar fi trebuit să începi acest apostolat. De ce l-ai și început? Ca să-mi faci mie bucurie?... Ș'apoi imputarea asta!...

Dar mi-ai făcut o supărare, de care nici nu-ți dai seamă.

Ești tipul femeii culte, modernă, inteligentă, bună, simțitoare, cu porniri generoase, — și totuș ții așa de mult la prejudecățile moștenite dela părinții și moșii tăi! Te-ai deprins de mică să-ți iubești și să-ți îngrijești animalele, o spui. Și te-ai deprins de mică să-i disprețuești pe țăranii tăi, o văd. Îngrijirea, luminarea lor ți-e o povară, de care ai și ostenit.

Firește că nu poți îndeplini nimic fără credință.

Și după cum văd din scrisoarea ta, e încă o prăpastie mare între tine și școala aceea de sus, unde te rugasem eu să te urci, — tu zici că te-ai coborît, — și va trece încă vreme, până te vei puteà urcà fără să ți se pară că te-ai coborît.

Și nici să nu te cobori, până nu vei învățà să faci pașii lini, de pe scările conacului tău, încet, cu sfială... Paserile nu le iubești tu? Și ele sunt inconștiente, neîncrezătoare, ca aceste suflete, nedeprinse cu binefacerea ta. Nici să bage de seamă copiii tăi bolnavi, pentruce vrei tu, ca ei să fie sănătoși.

Să nu crezi că numai „boierul de viță“ se simte umilit de milă. Și numai cuconițele, cari s'au născut în mătăsuri pot simți gingășia unei iubiri nobile, sau disprețul unei simulări a iubirei.

Nu, scumpa mea. Oamenii aceia de jos, cari n'au nimic din dresura civilizației și nici nu se adaptează poate îndestul „moralei creștine“, — rafinatei tale morale, — au totuș

E. Iordănescu: Sfaturi.

ceva mai mult decât căței tăi: au demnitatea omenească, înăscută în orice om.

Dar trebuie să-i înțelegi. Să-i pătrunzi și să-i iubești, fără gândul de-a paradà cu urbanizarea lor, și fără alt interes, decât mulțămirea sufletească, ce se naște din curata iubire dela om la om.

„Ei ne urăsc, și nu se pot încrede în noi!“

Ți-ai dat vreodată samă ce se petrece în sufletul lor sub povara acestui: „nu se pot încrede?“

Și când mă gândesc că tu, cel puțin, totuș

suferi — îți dai seama măcar în mod vag — și te doare această neînțelegere, pe când celelalte „cuconițe“ ...

Mă înfior. Ce prăpastie în sufletele acestea, pentru sărmana, frumoasa noastră Moldova!

Prăpastie îngrozitoare, unde trebuie să vă oprească puterea luminei de sus, la margine, să măsurați bine adâncimea ei!...

Copiii poporului tău... și cățeii tăi!

O, este dar adevărat? Simțirea crudă ce mă stăpânise toată vremea în Moldova, nu-i părere? Femei române la voi nu mai sunt? Femei cari să-și iubească limba, neamul, poporul din care au răsărit? Massa aceea, brută dacă vreți, dar care a fost totuș, oricât de depărtată v'ar fi obârșia de boieri, leagănul strămoșilor, copilăria părinților voștri?..... Cultul acesta, nu există?

Numai „duducuțe“, cari să-și poarte fastul prin saloane, rochii dela Paris, — limbă, obiceiuri și dorințe dela Paris... Jocul de cărți, tutun, flirt și flecărie...

Încolo nimic.

Ba, mai e disprețul, chiar și ura, pentru jidanii cari sporesc mereu, cotropesc moșiile, umblă și ei cu automobile, își ridică palate și înfruntă cu obrăznicie mândria clasică a boierilor de viță.

Și mai e disprețul, și ura, pentru țăranii „ignoranți și leneși“, încăpăținați și superstițioși, cu întunecate prejudecăți și întunecată neîncredere pentru voi... Ei ar puteà să vă scape de jidani, și nu vor! Nici un boier nu și-ar arândà moșia jidanului, — zice el — dacă țăranii lui ar fi „mai cinstiți și mai harnici“... Dar ei nu vor! Cine să lupte cu un element așa de nemaleabil?...

Ați vrea să culegeți rod bun, dar ați uitat să sămănați. Ei vă urăsc!...

Și acì poate că ai dreptate. Nimic nu mai poți face cu bătrânii împietriți în ura asta.

Dar copiii?

Copiii, scumpa mea, sunt terenul cel nou, unde sămânța bună răsare, trebuie să răsară. Să nu-i pui alături de cățeii tăi, căci nu știi, care dintre aceste mici capete palide te-ar puteà, odată, amarnic răzbunà...

Nimic n'avem mai sfânt, mai scump, ca acești copii ai întunerecului, ai mizeriei. Tu, care n'ai avut copii, să-i iubești pe toți cum ai iubì, dacă ți l-ar dărui cerul, pe copilul tău unic.

O, dacă ai puteà.

Ce dâră de luminos curcubeu s'ar ridicà de jos din colibele acele cu miros de mucegai, până sus la treptele conacului tău îmbelșugat!

Ar alergà copilașii palizi de bună voie în brațele tale și ți-ar primì — chiar și untura de pește.

Nu știi tu, căci văd, că n'ai încercat puterea asta. Nu s'a trezit încă în sufletul tău iubirea asta. Alta mai mică; „bunăvoința“ și „mila“, nu ajung. Mila ta îi descopere rănile, îl rănește și mai mult.

Apropie-te de el ca un medic, ascunde-ți instrumentele operatoare sub mantaua blândeței, momește-l cu inima ta, bucățică-bucățică dă-i din ea, ca să-i simtă dulceața, farmecul, — dă-i-o toată! Îți va da și el inima lui, și vei rămâneà în câștig.

N'ai avut și încercat niciodată o astfel de inimă?

Nu crezi în ea? Atunci te plâng. Tu ești la întunerec cu ei. Și niciodată, nu veți eșì din iadul acesta.

Lasă atunci... Nu ți-am spus nimic, n'ai înțeles nimic din îmbrățișarea mea, din lacrămile mele și nici eu din ale tale...

Cetește mai departe pe „învățatul tău francez“. Adâncește-te în studiul rafinatelor paradoxe, cari pot să ridice pe câne deasupra omului, și găsește-ți fericirea în iubirea lor.

Și nu-mi mai spune că îți iubești țara, limba, că ai vrea să lucrezi pentru binele patriei. Nu ești românсă, nu poți, n'ai destulă putere să fii, dacă nu ridici piatra asta, cea dintâi încercare pentru oricare dintre noi.

. . . . . .

Ori, zi mai bine, că nu-i nimic adevărat din scrisoarea ta.

Sunt vorbe rău înțelese — repetate în neștire — nu adânc simțite...

Nimic nu-i așa cum pare, și descurajarea ta înspăimântătoare n'a fost decât încercare a iubirei și a credinței mele neclintite.

Constanța Hodoș.

Cincinat Pavelescu.[1])

Cine ar fi putut să creadă? De ani întregi încoace, răsfăţatul poet, unul din cei mai populari lirici de astăzi, este mereu solicitat de prieteni şi colegi, de public şi de editori, să-şi tipărească volumul. Şi totuş acum, când dorinţa asta a tuturora, s'a împlinit, s'a găsit

Cincinat Pavelescu.

un număr destul de mare de informatori anonimi de pe la gazetele bucureştene, ca să încerce a-şi proiectă toată biata lor nulitate peste aceste pagini senine ale noului volum. Ne întrebăm miraţi: ce mai caută naturile aceste, flecăreţe şi sterpe, în literatură şi cum se pot legà, cu atâta cutezanţă, de un poet atât de binecuvântat, câtă vreme ele nu reprezintă în publicistică decât nişte umpluturi, lipsite de orice succes pe terenul creaţiunii originale. Cum socot, că prin o glumă vulgară şi prin un rânjet de pizmă, pot să se măsoare cu un suflet aşa de frumos şi de complet de artist ca al lui Pavelescu? Sau supăratu-i-a, poate, maestrul, prin limpezimea lui fără margini, de unde cabotinii presei pot să-şi ghicească propriul lor contrast, confusiunea de a simţi şi de a exprimà un adevăr? Lovitu-i-a, poate, poetul prin vreo aluzie din satira subţire a epigramelor şi fabulelor sale, pe cari, cetindu-le, mărunţişurile astea se simt totdeauna atinse în vanitatea lor? Nu ştim! Luăm însă act de aceste moravuri ale furnicărimei informatoare, care îşi face trebşoarele în vreun colţ de gazetă şi vom tratà problema întreagă cu altă ocazie, arătând cazuri concrete de mijloacele neputincioase, cu cari se operează,

[1]) Poezii. Bucureşti 1911. (Institutul C. Sfetca) 1 vol. 8°. 221 p. Preţul 5 lei.

pentru producerea de diversiuni în opinia publică.

Un volum de seama acestuia ar trebui să fie o clipă de solemnitate pentru toți, mai ales când cea mai mare parte a poeziilor lui Pavelescu trăesc în multe suflete de cetitori, cari au urmărit pe autor, de când și-a făcut apariția. Secretul cu care Pavelescu și-a creat atâția aderenți este de altfel eternul secret al artistului: e originalitatea, care străbate totdeauna. Tendințele lui, mărturisite în mai multe poezii și ușor de văzut, se reduc la eșirea din „veșnica rutină“ a formelor mehanice și la evitarea „căilor banale“, pe cari calcă o droaie de imitatori de astăzi, cari culeg aceleași flori de pe rozoare și clămpănesc din aceleași harfe sparte cu motive învechite. Cu aceste firești considerații la bază, poetul nostru are o mare variație de subiecte proprii, de accente unice și este atât de individual în toate, încât îl cunoști din fiecare strofă. Fie că ne dă o reflexiune asupra vieții, cu toată duioșia nesecată a comparațiilor; fie că în cântece și romanțe își manifestă capriciile dorului și ale iubirii; fie că în satire elegante și în fabulele lui, din cari lipsește primitivitatea fabulelor noastre tradiționale, trimite săgeți adversarilor convingerilor sale estetice, Pavelescu rămâne acelaș poet, neinfluențat și nelegat de nici o anumită direcție cu legile fixe și cu artificialitățile obișnuite. Iubitor de vieață, de natură și cântăreț idealist al dragostei, motivele lui se deosebesc în multă privință de ale predecesorilor săi. Altfel cântă primăvara; altfel decât Șerbănescu și elevii lui, își știe ticluì o romanță, sonoră și mlădioasă; altfel ca Alecsandri înșiră fragmente de pastele și de balade, cum este dragostea unui călugăr de schit, sau evocarea unei atmosfere romantice din trecut. Iată de pildă modul în care Pavelescu tratează și el inspirația lui Eminescu după Cerry, din sonetul cu stingerea „falnicei Veneții“:

Și când Veneția blajină
Duios se tânguie de soartă,
Pe turlă blonda lună plină
S'așează, 'n mila ei supremă,
Ca cea din urmă diademă
Pe-o frunte de regină moartă...

Originalitatea asta a lui Pavelescu, discretă și fină, cu formele lipsite de emfază, simple ca în cele mai simple forme ale cântecelor lui Heine și cu gândurile lămurite, constitue pururea ceva nou la un autor și înseamnă un adaus simpatic și simțit la literatura contimporană. Și amănuntele ne vor convinge și mai mult despre asta.

Observăm mai întâi, în tot volumul, marea libertate de grupare a poeziilor sale. Fără a urmà pilda altora, cari în vieața lor s'au preocupat de anumite subiecte, luându-le după vârstă, sau după capitole și înrudirea ideilor, la Pavelescu poeziile între ele nu au un fir succesiv, o continuitate, o legătură, ci se tipăresc în acest volum mai mult în o disordine firească, așa cum se întâmplă în realitatea vieții sufletești a poetului. Impresionist de mâna întâi, alături de o duioasă analiză a unor stări de ușoară resemnare și de depresiune sufletească, în cari ne vorbește de corbii lui Poe, de serile turburi și de iubitele zile de toamnă, Cincinat ne dă reflexiuni sobre asupra omului în genere și a legilor eterne, ce ne conduc și își desvălește o parte religioasă de artist, când scrie „cântarea dragostei de vieață“, care este apelul cald la mântuire din cuvintele: „Hristos a înviat!“ Dar nu treci peste multe pagini și iată firea șăgalnică a poetului se ivește și o poezie dela 1911, par'că ar fi scrisă la vârsta de 18 ani, — se îngână pe pagina „unui album“:

Gândesc. Și mâna mea ezită
Să imbrace 'n slove de cerneală,
S'mțirea caldă ce palpită,
Ca niște fire de beteală.

Mi-e frică. Pagina e albă
Ca și un suflet de fecioară.
Sub farmecul acestei temeri
Ce fericire mă 'nfioară!

Tot astfel când o floare-și înalță
Spre cer parfume neștiute,
Rotește fluturele 'n preajma-i
Și nu 'ndrăznește s'o sărute.

Veni-vor mulți să-ți spue versuri,
Că te iubesc, și cum și — cât!
Vor scrì-o mai frumos ca mine,
Dar nu te vor iubì mai mult!

Sunt bine îmbrăcate, negreșit, în haină poetică și în cadre firești, aceste gândiri,

scrise în serile de concentrare și în clipe de vagă melancolie, din întroducerea volumului. Și sunt misterioase câteva subiecte de legende, ca Ofelia și altele, scrise „sub lampă“, sau în amurgul posomorît. Dar ni se pare, că totuș șăgălniciile și totuș atmosfera mai senină, îi sunt elementele poetului nostru, în cari se simte mai la larg și în cari, cu toată eleganța imaginilor, se leagănă cu cea mai firească ușurință. Seria cea lungă de romanțe și cantilene, de cântece armonioase, cari circulă pe buzele tuturor cunoscătorilor lui, nu de geaba i-au stabilit, pe dreptate, epitetul de trubadur modern. În alte creațiuni, în serenade și madrigale, găsim într'adevăr pe cântărețul vechiu spaniol, gingaș, ușor, sprinten în tonalitate și capricios ca pajul, de care se îndrăgostește infanta:

Un paj cu ochii de zafir
Frumos, sub manta-i de mătase,
În mâni c'un roșu trandafir
Spre un boschet se îndreptase.
Cum l-a zărit s'a dus la el
Și l-a 'ntrebat: iubirea ce e?
Și pajul, blând ca o femeie,
În ochii-i lungi când s'a uitat,
Infanta s'a cutremurat.
Și de atunci iubirea ce e
Pe nimeni n'a mai întrebat . . .

Acelaș belșug de poezie și de imagini, aproape caste, le găsim în cele două strofe a unui „Cântec de primăvară“:

Visând la ochii dulci ai dragei mele,
Am aruncat, spre casa ei trecând,
Într'un mănunchiu albastre viorele
Și dorul meu, turburător de gând.
Un stol de rândunici gălăgioase
L-au prins din sbor și-acum în adevăr
Îți bat în geamuri, vesele, să-ți lase
Amoru 'n gând și . . . florile în păr!

Aici și în aproape toate celelalte, trubadurul nostru se dovedește ca un suflet echilibrat și sincer, fără notele incoherente și brutale ale unui gen anumit de versuitori, fără declamații și fără exagerări în căutarea simbolului. „Cântecul Malenei“ iarăș este o pildă din aceste structuri delicate ale fantaziei sale:

Un fluviu calm aș vrea să fiu,
Un fluviu calm cu ape line,
Să ningă luna peste mine,
În clare nopți argintu-i viu.

Și tu o insulă să fii,
O insulă de roze pale,
Să sboare adese-ori petale
Pe linul undei aurii.

O insulă de flori și șoapte,
Muiate'n aur de amurg,
Și eu, în jurul tău să curg
Mângăitor ca și o noapte.

În mijlocul vulgarităților erotice de astăzi, pline de clișee, sau de extravaganțe extreme și importate dela poeți străini, nota asta erotică a lui Cincinat se distinge ca o rară escepție, prin crearea unei atmosfere mai înaintate și mai demne.

Dar și în cele câteva fabule ne întimpină o nouă pagină din vieața intelectuală a poetului. Fabulele lui Cincinat se referă în mare parte la vieața literară și la anumite idei în discuție și sunt dedicate poeților și criticilor, fără a fi șarje violente și ofenzătoare, fără a scoate în relief, la îndemână cu tipurile de animale, cine știe ce concluzie morală și moralizătoare, după vechea formulă a lui Asachi. Satira lui e pururea fin subliniată, forma cuviincioasă și un suflu de poezie străbate și acest gen cu multă evidență. „Trandafirul și stejarul“ este o podoabă:

Cel mai obraznic din stejari
Certà modestul trandafir:
„Zău, de 'ndrăzneala ta mă mir,
Cu mine tu să te compari!
Cu vârful meu eu sparg azurul
Și sunt prieten cu vulturul,
Și trunchiul meu nu sunt în stare
Trei oameni să-l cuprindă!
. . . . . .
— Așa e, dar tu faci doar ghindă,
Și eu fac trandafiri!

Este acesta un merit special de a mănui cu atâta discreție cultul spiritului. Și tot ce ne pare rău, este că d-l Pavelescu a uitat să ne dea, alături de aceste fabule, măcar câteva pagini de epigrame, în cari l-am fi putut vedeà ca luptător mai accentuat pentru bine și frumos. Epigramele aceste nu sunt jonglerie simplă de vorbe, în care cabotinii noștri forțează de obiceiu câte o elucubrațiune ironică. Improvizații de ocazie, ele își păstrează la Cincinat deplina demnitate, sunt adânci și răcoritoare, ca izvorul de spirit inepuisabil, pe care maestrul e stăpân.

Il. Chendi.

Madonna mării.

Pe tronul ei de stânci scobite,
Madonna stă la mal uitată,
Ridică mânile 'mpletite
Din marmora de vremi pătată.

Jos la picioare-i marea bate
Reoglindând în ea lumini,
Aprinse 'n splendide palate
Şi prin verdeaţa din grădini.

I-aruncă valurile spume
Şi-i povestesc în limba lor:
Cum a sosit acì din lume
Călugărul rătăcitor...

Adus de dorul ce-i adapă
Pe cei cu suferinţa fraţi,
De-a nu vedeà făr cer şi apă
Ori stânci şi codrii necălcaţi.

Furtuna-l cuprinsese 'n mare,
Tot ce-a fost pescuit i-a dus...
Atunci i-au apărut în zare
Madonna 'n braţe cu Isus...

I-a arătat un mal aproape
De negre stânci încunjurat,
Şi 'n loc ca valul să-l îngroape
Lâng-un palmar l-au aruncat.

Acì în veşnica 'nflorire
A pomilor de portocal,
El a clădit o mănăstire
Cu chilioarele pe mal.

Aveau căldură şi lumină
Valurile li s'au supus,
Curgeau pe-a malului grădină
Din lacrimile lui Isus...

Şi faţa maicei încercate
De sub coroana de argint,
Suride trist când valul bate
Săpându-i peatra povestind.

Cei cari şi-au pus acì mărirea
Să stăpânească neclintiţi,
Au fost goniţi de stăpânirea
Celui ce-a vindecat răniţi.

Căci ce-a rămas din taina spusă,
Un cimiter în văi adânci —
Şi chipul celui ce-a fost pusă
Apărătoare sus pe stânci.

Azi pe năsipu-i, la picioare
Ologii 'n soare odihnesc,
Şi oameni pârguiţi de soare
Bat valurile ce-i vorbesc.

Pe locul care-au fost să fie
Odihna celor mântuiţi,
Azi înfloreşte-o 'mpărăţie
Limanul multor osândiţi.

Maria Cunţan.

După ploaie!

Noaptea coboară liniştită şi albastră.

De pe terasa cazinului, privesc în vale parcul pustiu, misterios şi umed, sclipitor încă de roua ploaiei trecătoare. Cele din urmă zâmbete ale fulgerelor se sting tot mai ostenite în depărtare, ducând cu ele amintirea maestoasă a furtunii.

O liniște tristă mă înconjoară. Cu privirile nesigure, măsor întunerecul de jos, cu lampioanele stinse, cu aleele care se închid repede în umbră, cu siluetele fantastice ale arborilor negri, adânciţi în singurătate şi tăcere, cu tot lagărul acela de mese goale şi albe, asemeni unor corturi pustii de pe un câmp de bătălie, unde toţi ostaşii au pierit.

Pe albastrul mohorît al întunerecului de sus, ca pe o boltă imensă din fortăreaţa nopţii, înconjurată cu ziduri grele de umbră, mii şi mii de gloanţe de aur stau înfipte în luminoasă apropiere. Numai luceafărul singur

pare c'a străpuns sumbra cupolă, a spart învelișul metalic, deschizând o ferestruică orbitoare de lumină dincolo de ceruri.

Stau singur pe terasa luminată și pustie, măsurând în tăcere vecinătatea apăsătoare a cerului și urmărind cu genele obosite, contururile din zare, cari ating par'că nemărginirea.

„Tăcerea prietenoasă a lunei" îmi deslușește în fund boschetele îndrăgostiților, ascunse sub iedera sglobie, iar pe marginele aleilor, la cotituri rotunde, băncile de piatră, albe și grele, așteaptă par'că reîntoarcerea celor plecați împreună.

Nici un pas nu răsună pe nisip, în frunzișuri nici un ciripit, în rariști nici un ecou... Muzicele au părăsit chioșcul japonez din aleea trandafirilor, ducându-și melodiile svelte, armonioase și visătoare, în saloanele cu geamlâcuri bogate și pereți împodobiți.

Deacolo, arar pătrunde câte-un sfârșit de cântec până 'n liniștea verde a parcului, câte-un suspin prelung de melodie, care se desmiardă, se plimbă, și piere neînțeles în singurătatea parfumată a florilor.

*

Stau singur pe terasa luminată și pustie, respirând aerul proaspăt al nopții.

După ploaie, stelele au o scânteiere mai vie; lumina lor rece și umedă se lasă încet peste văzduhuri, asemeni unor mii și mii de diamante în leneșă cădere; după ploaie, pământul răspândește un miros fraged, aburiu și cald, care îți încântă simțurile ca amintirea unei îmbrățișări; după ploaie, parfumurile fragede ale florilor și aromele picurate din teii înfloriți, plutesc mai intime și mai bogate, voluptoase și grele, înfășurând pământul ca o pânză străvezie, îmbibată de parfumurile scumpe ale unui așternut drag.

În luminiș, printre arborii întunecați și tufișurile bătrâne, sub lumina lunii, ochiul meu întredeschis privește extaziat ca 'ntr'un miracol, cereasca cununie de parfumuri, dând veșmânt eteric feluritelor nuanțe din convoiul fericit al primăverii.

Iau parte, fără să știu, la un spectacol somptuos și divin, pe care nu-l pot înțelege, mă desfătez în cele mai bizare sensații, trăesc într'o lume mistică de strălucire și splendoare, unde toate misterele din natură iau deslegare, — dar nu mi-e ertat nimănui să le destăinuesc, după cum nici mie nu mi-e îngăduit să le țin minte. O clipă numai durează fericita înțelegere a dumnezeeștilor minuni, și repede, ca stingerea unui decor feeric, o putere fatală, pământeană, neiertătoare îmi poruncește să le uit.

*

Teii poleiți de lumina limpede a stelelor, își scutură veșnic aroma lor caldă, prietenoasă, ademenitoare. Albele potire ale crinilor din straturile joase, asvârl în aer țipete de parfum, silindu-se să pue stăpânire în văzduhuri; însă miresmele lor ostenite și grele nu se pot ridică mai presus de umbrele negre ale grădinii, pe când adierea viorie a florilor de tei, asemeni fumului ușor dintr'un rug credincios, suie liniștită și senină până aproape de stele.

Parfumurile crinilor sunt obosite, bolnave, tulburi și reci, — n'au nimic din candoarea aproape religioasă a miresmelor limpezi de tei, a căror pulbere parfumată se înalță statornic, în unde armonioase și albastre, tot astfel, precum în rânduirea vieții noastre sbuciumate, g â n d i r e a senină și eternă, viețuește mai presus de clocotirea simțurilor trezite în goana unei pasiuni.

Nici o floare nu se poate asemănă în parfum cu respirarea mistică a florilor mărunte și galbene, — nici trandafirii cu aromele stinse și palide, visătoare și triste, nici liliacul cu miros ferbinte, aţâţător și senzual, nici tuberoza narcotică, nici salcâmul rustic, cu miresmele albe și odihnitoare, nici orchidea somnoroasă, nici glicina nostalgică, — nici o floare nu răspândește o mireasmă mai dulce, mai străvezie, mai sfântă și mai clară, ca floarea de aur a teilor primăverii. Respirând-o, te simți plutind ca 'n taina unei rugăciuni, mai presus de frământarea grijilor zilnice, iertat de patimi, cucerit de ideal și înflorit de cele mai serafimice gânduri, — tot astfel, precum cetirea unei pagini înțelepte de Platon ori ascultarea viorilor cu triluri eterice din imnurile lui Parsifal, te face să uiți că sufletul tău, o floare și el, își are rădăcina în pământ.

Fără îndoială că aleele din grădina para-

disului sunt umbrite de tei, cari înfloresc veşnici, împrumutând sufletelor albe eterna lor primăvară de fericită înflorire. Acolo, îngerii cu plete de aur şi priviri de safir, cântă numai imnuri de mărire, cugetă numai visuri de lumină, şi împreună cu florile şi stelele, se confundă într'un cor dumnezeesc, atât de sublim şi de armonic, încât nu se mai ştie, cine revarsă lumina, cine asvârle parfumul şi cine înalţă cântecul.

Corneliu Moldovan.

Anatole France.

— Paris. —

Născut pe calea numită Malaquais în anul 1844, Anatole France Thibault, (fiindcă numele de France e pseudonimul părintesc, ce a trebuit să-l reieie pentru debuturile sale în „literatură") şi aici începând cu frageda sa tinereţă a respirat o specială atmosferă de artă şi ştiinţă, ce împresorà cu deosebire cartierele sale liniştite, fără mari sbuciumări, de pe malul stâng.

Aşa i-a succes deja de cu bună vreme a răsbate în tainele idealului, a frumuseţei, cari taine şi azi încă pelângă toată metamorfozarea vechiului oraş. . . .

El studiază cu mult zel şi ambiţie şi se perfecţionează atât de mult, încât e admirat de multă lume. Aşa cu drept a putut zice: „Mi se pare imposibil, ca să nu fie înzestrat omul cu un spirit luminat, cu o minte ageră, cu o fascinătoare armonie de perfecţie — în ce priveşte spiritul — atunci, când eşti crescut în Parisul „Luminei", în faţă cu Luvru şi Tuileriile, nu departe de „Palatul Mazarin", în Athena zilelor de azi, în Babilonul modern, vis-à-vis cu glorioasa Seină, în apele căreia s'au oglindit atâtea ceriuri liniştite, atâtea amurguri minunate, în faţă cu fluviul, care sumeţ poartă pe malurile sale marile comori a veacurilor apuse".

La tot cazul Anatole France — şi în urma descendenţei sale a fost apt şi capace, ca să pătrundă profund în însemnătatea acestui măreţ spectaclu. Tatăl său, Noël Thibault cunoscut ca librar cu numele de France, a fost un bibliofil cu vază şi respect, având în magazia sa cărţi preţioase, cari numai rar se găsiau. — Casa, care purtà numărul 19, azi a dispărut. Ea — după spusele lui Anatole France — a stat acolo, unde azi se înalţă zidirile noi şi pompoase a Şcoalei de Bele-Arte (Ecole des Beaux-Arts). Bătrânul librar, pe vremuri a fost gardian pe lângă regele Carol al X-lea, erà „le père France", cum cu dragă inimă îl numiau prietinii lui.

El a născut în judeţul numit Maine et Loire la anul 1805. Erà părtaş al ideilor ultramontane, un bărbat cu o înfăţişare plăcută, maniere alese, predominând în el o nespusă amabilitate. Aceste însuşiri nu mai puţin se afirmă şi la fiul lui, la Anatole France. Anatole France descrie vieaţa dela ţară, vieaţa acelei ţeri, în cari ogoare de porumb întinse înverzesc orizontul cu o armonie plăcută, unde râuleţele cu fâşiitul somnoros al apei lor şi colinele cu mistica lor tăcere te pun în uimire; aceasta e ţara mănoasă şi elegantă, numită Anjou. Iată acesta e chipul zâmbitor în care se oglindesc scrierile lui Anatole France.

Reveria, visarea cu ochii deschişi, a trebuit să fie multă vreme proprietatea marcantă a spiritului lui Anatole France. Negreşit, că această individualitate, să-i zic: visătoare, stăpânià deja sufletul lui Anatole France pe vremea educaţiunii sale şi aşa a păstrat-o şi pe mai târziu, deoarece amintirile, învăţăturile luate în copilărie sunt acelea, cari pătrund mai adânc în sufletul omenesc. El fusese îmbărbătat la studiu de cătră mama lui, o femeie cu privire blândă şi serioasă, care prin sfaturile ei blânde şi folositoare a crescut şi educat pe băiatul ei în anii copilăriei. Pioasa femeie, a cărei figură deschisă şi dulce ne-o zugrăveşte cu atâta fineţă Anatole France în operile sale, voià, ca copilul ei să se îndeletnicească cu cărţi şi scrieri morale, deci îi aduceà de cetit istorioare cu

conținut religios, cari l-au făcut contemplativ, adâncit în gânduri acest spirit altcum plecat spre meditare deja din copilărie.

Cu accente fine ne arată Anatole France privirea caldă, cu care se uită mama la copilul ei, de cari se legau cele mai frumoase nădejdi ai anilor ei, cari se pleacă de acum spre bătrânețe; își aduce aminte în cărțile lui de gingășia, cu care știa mama să-l desmierde și să-i câștige prietinia. Astfel se nutrește percepțiunea prematură a lui Anatole France. Mai târziu ajunge la vârsta, când pricepe, că ce vor să însemne gravele cuvinte, ce zilnic se schimbau în magazia de cărți a tatălui său. Erau convorbirile, cari dovedeau inteligența prietinilor casei; cei mai mulți dintre ei erau bibliofili, partizanii unor maniere din o vreme bătrână, cu o politeță adevărat franceză, ce privește eleganța discretă a hotărîrilor lor vechi.

Anatole France.

Anatole France a simțit delicatele desfătări de sentimente, cari sub palpitarea fertilă a visului, sunt cuiburi, din cari cu vremea se va auzi ciripitul sonor al limbei poeților!

Între aceste două ființe venerabile: tatăl său, un bărbat cumpănit, cu moravuri simple și mama sa, o inimă nobilă și dreaptă mintea, spiritul lui Anatole France se desvoaltă din zi în zi, întocmai ca eroii legendelor, născuți în fantazia lui.

Zilele lui presărate cu o dulce monotonie se scurgeau în visurile gingașe ale unui copil plecat spre gânduri; iată izvorul, de unde

Trece puțin timp și Anatole France nu întârzie să manifeste aceea strălucire artistică, — schinteia divină — ce zăceà în el, căci el, deși mic, visà de glorie și mărire. La această etate fragedă, când alții se ocupă cu soldații și caii, cari fug pe masă, el concepù ideia — nereușită altcum — a unei istorii a Franciei în 50 volume.

Inteligența lui stăpânià numai o pasiune: iubirea față de cărți. În curând intră el în clasa a opta din colegiul Stanislas....

Virgil și Sophocle i-au fost clasicii predilecți. Fusese un elev neascultător, un răsvră-

titor şi sburlit, şi un melancolic, adâncit cu gândul în lecţiunile sale. În urma nesupunerii sale, nu a avut distincţia să fie amintit în lista premianţilor; chiar el ne mărturiseşte sincer, că discursurile latine erau pline de solecisme.

Gravitarea spre elenism se deşteptă în el de cu vreme, pe lângă toată diformarea, mai bine zis, divergenţa pasagelor, ce i s'a dat. Dacă el erà plecat înaintea spiritului roman, cu atât mai vârtos i-a fost spre avantaj, a se adânci, ba chiar a adorà icoanele fantastice a poeziei antice elene.

Părăsind colegiul Stanislas prestă cu eminenţă bacalaureatul. El a trebuit însă să trăiască încă şiruri întregi de ani fără a lucrà, ducând — cum zice el — o vieaţă retrasă şi contemplativă. Erà un tânăr sfios fără seamăn, neîndemânatic şi de o pasiune platonică (a scris el însuş asupra acestui subiect pagini delicioase), percipitându-se în buimăceala copilărească a unei tinereţe ingrate şi grele.

Singura distracţie, care arătà copilăria lui dedată spre meditare, se mărgineà la comerţul de cărţi, ce mămularii le vindeau spre curiozitatea trecătorilor pe stradă (de aici le vine numele) dealungul şoselelor de pe malul frumoasei şi blândei Sene, acest fluviu poetic şi liniştit, pe malul căruia Anatole France de multeori admirà liniştea nopţii, mugetul înăbuşit al apelor, luna gălbuie, care aşterneà dealungul apei o fâşie nesfârşită, ce luminà ciudat.

Tânărul Anatole France în felul „ruts“ (?!), cari formează cea mai bună clientelă, zăboveà cu vrerea la cărţile anticvarilor. El le-a întregit cu „scamatoria“ memoriei sale, cum zice Rabelais, pe care îl venerează mult Anatole France şi despre care ţine el mai târziu 5 conferinţe în Buenos-Ayres. El cunoscù în curând ideile şcoalei numite „Ecole de Chartres“. Amicul său din copilărie Etienne Charavay, care a fascinat pe prietinul său, pe Anatole France prin personalitatea sa, pot să o numesc chiar puternică, a revărsat asupra lui tot entuziasmul său învăpăiat, deoarece Anatole France îl cercetà zilnic. Prin cunoştinţele sale temeinice, prin inteligenţa lui remarcabilă devine un om singur în felul lui. Graţie unor zeloşi tovarăşi de ai lui scapă de un defect al naturelului său: de o rezervare, discreţiune puţin sumeaţă, ce ne-o putem explicà, cunoscând firea lui simţitoare de atunci, totodată şi creşterea lui gingaşă.

Şi acum visează de gloria zilei de mâne. Vede sosit timpul, ca să păşească pe arena publicităţii, să-şi desfăşure puterile talentului său, să înceapă muncă nouă, care să încurajeze generaţiunea tânără cu aspiraţiuni puternice şi imagini bogate.

La anul 1867 e admis la şedinţele sgomotoase ale lui Lemerre, care în această perioadă lucrà pentru respândirea opurilor şcoalei parnasiene („Parnasse francaise“ sub direcţiunea marelui maestru al acestei şcoli: Lecomte de Lisle). Parnasienii profesau în poezie impersonalitatea contrar poeziei subiective a înaintaşilor lor. În magazia de cărţi de pe şoseaua „Choiseul“ se auziau glasuri puternice în contra şcoalei romantice, a cărei nemuritor cap a fost Victor Hugo; vorbiau cu dispreţ despre partizanii lui Hugo, ba chiar nici pe el nu-l cruţau, îl huiduiau şi înjurau. Iară Xanier de Ricard, cu care Anatole France făcù cunoştinţă la reuniunile şcoalei parnasiene, apoi strânse o bună prietenie cu el, cetià începând dela debuturile în „Cenacle“ unele versuri a tânărului poet.

Din primele poezii a lui Anatole France se desface mirosul sănătos a eleganţei rafinate, a fantaziei puternice; versurile lui sunt străbătute de scânteia — deşi cu acorduri mai slabe — dar mult promiţătoare a puterei viitoare. Anatole France peste scurt timp pătrunde în adâncul ideilor parnasiene, pătrunde în mediul lor închis. În poeziile acestor scriitori erau figuri de ceară, fără idei, fără vieaţă, imagini fără contururi; ba Anatole France funcţionează şi ca colaborator stagiar la revista înfiinţată de Lemerre cu sprijinul Şcoalei. Revista, altcum dispărută de mult, erà condusă de Victor Larache (?) copilul unui distins savant.

Chiar versurile lui Anatole France, apărute în gazeta lor, purtau titlul vehement: Dionisiu de Syracuse (Denys de Syracuse), şi Legiunile lui Varus, cu violente aluziuni la adresa regimului politic; aceste însă toate au grăbit apunerea revistei.

Se pare, că aceasta ar fi prima păşire literară al unui spirit strict, critic, ce la timpul său desfăcându-se în toată puterea sa, să pună în uimire lumea cultă, după o acalmie îndelungată. Versurile lui Anatole France sunt pătrunse de inspiraţiune revoluţionară. (În el anume erà aprins spiritul revoluţiunei franceze, sădit într'ânsul de marele Etienne Charavay). Izbucneşte din el, deşi nu cu o pricepere de tot chibzuită, ca mai târziu, ura în contra cesarizmului, deja pe atunci aflăm la el aspiraţiunile intelectuale, cari formează obiectul discursurilor lui de azi. Mai târziu cu toată schimbarea spiritului său, Anatole France, nu a scăpat din memorie ideile şi cugetările sale liberale. El putù uşor desbrăcà haina versificării; în rigoarea rimei şi a ritmului accentele poetice îşi pierdeau entuziasmul învăpăiat al autorului. Ai crede, că Anatole France greşeşte, când schimbă succesul poeziilor sale, a căror sunete vânjoase te fermecau, cu laurii prozei, lipsită de ritmul armonios al versurilor. Această schimbare a fost însă o ruptură foarte lină, ca şi când ar simţì în conştiinţa sa o mustrare pentru cutezanţa sa, de a trece dela poeziile sale mult promiţătoare la nesiguranţa succeselor pe terenul prozei. Dar ce să vezi?...

La anul 1868 publică un studiu critic asupra poetului Alfred de Vigny. Această lucrare îi aduce autorului multă laudă, deşi acest gen — din fire — nu se vede a-i fi familiar şi plăcut. Dar Anatole France, care mai târziu scrie, că criticul bun istoriseşte aventurile sufletului său pasionat, în haosul capodoperilor, ştiù să delăture piedecile.

Şi el — cum ni-o istoriseşte mai târziu — îşi aranjază materia ocupaţiunii sale, care îi schimbă apoi sborul imaginaţiunii pentru alte idei şi lucruri. Tânărul scriitor caută între aceste cu sfială ca să se orienteze la spatele Parnasului; în institutul de arte grafice a lui Lemerre apare volumul „Part de Madeleine“, apoi „Dansul Morţilor“.

Acestor poeme le urmează, după puţin timp de recreare, până ce aflăm şi al 3-lea şi al 4-lea fasciclu al membrilor dela Parnasse, extrase din volumul „Nunţile Corintiene“. Volumul acesta altfel erà să fie edat sub sprijinul librăriei lui Lemerre.

Iar editorul „Parnassului“ în mijlocul negoţiunilor sale a cunoscut talentul noului poet, care posede înalte calităţi şi ne arată în lucrările sale construcţiile delicate a unei pânze de paianjen, care - căutând să o analizăm — s'ar sfăşià.

Aşa apoi e înaintat Anatole France la oficiul de „lector“ al manuscriptelor. Această înaintare a fost pentru Anatole France numai un debut anonim în critica contimporană. Îi erà greu însă în oficiul acesta, deoarece munca sa de censor provocà multe neînţelegeri între titular şi autorii supuşi iurisdicţiunei lui. Iar remunerare pentru această ostenitoare muncă nici din o parte, nici din alta.

Sub astfel de condiţiuni, el intră ca oficiant la Biblioteca senatului (avem un studiu amănunţit cu privire la aceasta, din mâna lui Claude Louis, apărut în numărul din 15 Maiu 1902 a revistei „Nouvelle Revue“). Se pare, că în curând regretă, că a ocupat această funcţie. Anume neplăcerea de a se supune autorităţii severe a superiorilor lui, atrăgeà antipatia acestora faţă de el. Între ei se află în calitate de subbibliotecar, maestrul său de odinioară Lecomte de Lisle, care acum profită de superioritatea sa „ierarchică“ pentru a desvăli lui Anatole France disprețul său.

Dar Anatole France nemulţumit cu rolul său de simplu scriitor ajunge în împrejurarea, ca din nou să demisioneze. Acesta fusese negreşit un eveniment fericit, scăpând astfel de toropeala administrativă, ce-l ameninţà. Simţeşte o ură faţă de Lecomte de Lisle, care a dovedit faţă de el un indiferentism păcătos. Anatole France îşi descarcă mănia sa puţin după aceasta într'un articlu publicat în revista „Le Temps;“ articlul fusese scris cu ocaziunea alegerii lui Lecomte de Lisle în sinul Academiei.

Tonul articolului supără pe poetul academician, care în urma incidentelor ulterioare (vezi cartea lui Jules Haret: „Enquete sur l'Evolution litteraire“) a arătat o nespusă violenţă. Între maestru şi învăţăcel se schimbau epistole publice cu săgeţi duşmănoase, satire muşcătoare, deşi textul lui Anatole France erà încâtva pătruns de cinste şi respect. Atitudinea duşmănoasă a lui Lecomte de

Lisle, amuză mult galeria şi ridică pe Anatole France la apogeul criticei contimporane.

Iată toată sensibilitatea impulsului său, ce Anatole France ne-o face cunoscută în această mărturisire sinceră: „Credeţi-mi: cărţile ne sapă nouă mormântul rece ca fiorul, cărţile, ce le ador, cărora îmi jertfesc zilele şi nopţile".

Să zicem „că doar a exagerat în aceste cuvinte, doar s'a plictisit de cărţile celea multe, dar simţul lui uman ne face să-l iubim aşa, cum el îşi iubeşte cărţile sale".

I-a plăcut în operile sale să părăsească sguduirile prezentului, deoarece el zice: „fiecare epocă e banală pentru aceia, cari trăesc în ea". El părăseşte prezentul şi desvăleşte trecutul în urma studiilor sale făcute pentru înţelegerea filosofilor greceşti; e pătruns de un scepticism, care — să fim numai sinceri — a jignit sentimentalismul său de poet adevărat. Şi ca o contrabalansare al unui astfel de sentiment „parasit" a trebuit ca prin o izbitură neaşteptată să se producă la Anatole France o violentă reacţiune; el reînvie farsa antică a filosofului grec Pyrmo, care a voit să simboliseze în mod concret realitatea.

Afacerea Dreyfus — un pretext la nespus de multe neînţelegeri — a fost mai târziu acea izbitură neaşteptată, ce readuce pe Anatole France la calea adevăratei sale naturi. la parte în certele politice. El nu mai e „benedictinul zeflemist", leapădă scepticismul, ce acuma îl zeflemiseşte, neîncrezându-se în el, sau neavând puterea de a combate „pacea sublimă a amăgirei, fericita ataraxie".

Nu avem însă, să credem, că această schimbare s'a produs în Anatole France, fără, să fi pregătit calea, pentru aceasta, de cu bună vreme.

În perioada, în care suntem acuma, Anatole France înlocueşte pe Jules Claretie, criticul jurnalului „Le Temps" (1886—1891); Anatole France dovedeşte un gust rafinat pentru ideile noi.

Stilul lui Anatole France ne-ar cere un studiu deosebit. E un clasic adevărat. În el scrisul francez îşi ajunge culmea perfecţiunii; o astfel de limbă nu s'a pomenit în literatura franceză, chiar nici la geniile seclului al XVII şi XVIII-lea. La el totdeauna tot e elegant; chiar şi abstracţiunile sunt pururea evocative, par'că grăesc. Aflăm întotdeauna zimbetul dulce, surisul gingaş, acest caracteristic semn al scrisului lui Anatole France. Îl cugeţi un copil răsfăţat, care se joacă, se amusează cu graţiile, frumuseţile bătrâneşti ale stilului francez. Apoi îl vezi, cum cu toată inteligenţa şi geniul spiritului său pururea tânăr, vorbeşte în limba şi spiritul marilor lui „maestrii", din veacul al şapte- şi optsprezecelea. Maestrii, dela cari a învăţat, şi pe cari apoi i-a întrecut.

Stilul lui e un „pastich" adevărat. Pastichurile lui ştiu să vorbească cu bătrânele şi gravele cuvinte a lui Fenèlon şi Voltaire, aşa, că ai fi dispus, să-l asculţi zile întregi, deoarece sincer, fără afectaţie, fără „gongorismul" atât de des al scriitorilor de azi; putem zice cu drept, că limba lui are un parfum arhaic-clasic.

În lucrările lui[1]) aflăm ceriul albastru, al ţărei sale, unde soarele e fierbinte şi umbrele dese, el aprinde conflicte, din cari se aleg porniri omeneşti adevărate, în mijlocul acestor conflicte şi pasiuni vedem inima, cugetul lui Anatole France, . . şi . . . îl credem de sceptic. Dar nu e aşa. El aparţine acelei legiuni franceze, care începând dela Gallo-Romain se continuă până în ziua de azi fără întrerupere. Anatole France — trecând peste veacuri — e Marat, Montaigne, Racine, Voltaire al timpului de azi.

Cugetarea lui Anatole France, spiritul, filosofia, limba, tot „eul" său într'un cuvânt ating deci culmea, la care a putut străbate geniul francez.

Otilia de Cozmutza.

[1]) „Les Noces Corinthiennes", „Le Crime de Sylvestre Bonnard", „l'Abeille", „Le livre de mon ami", „Balthazar", „Thaïs", „L'Etui de nacre", „Les opinions de Jérôme Coignard", „Le lys rouge", „L'Orme du Mail", „L'affaire Crainquebille", „L'anneau d'amèthiste", „Mr. Bergeret à Paris", „Histoire comique", „Jeanne d'Arc", „L'île des Pinguins", „Opinions sociales", etc. etc. Il a plus de 100 volumes. Son éditeur est: Calman Lévy.

Apostata.

Unde-i cântul de mărire,
Unde-i jertfa, unde-i tronul,
Tu, cea mai mult lăudată
Şi mai rea între regine?
Auritele timpane
Şi-au curmat de-acuma svonul,
Nu mai vin duioase visuri
Umilit să ţi se 'nchine.

Cum porniră din adâncuri
Şi ca valuri sbuciumate,
Sguduind zăgazul păcii
Şi în ură 'nvestmântaţi
Au desprins cu zor cununa
Frunţii tale 'ncoronate
Şi-au târît cu ei în luptă
Neamu 'ntreg de apostaţi.

Treci acum streină, tristă,
Astăzi nimenea nu ştie
Lumea ferecată 'n umbră,
Peste care ai domnit
Treci acum streină. Uită
Marea ta împărăţie,
Care astăzi îşi aşteaptă
Zorii ei de răsărit.

Tot ce le-aminteà de tine
Spulberară 'n vânt rebelii,
Astăzi, dacă te-ai întoarce,
Nu mai dai de urma ta.
Azi la zei streini se 'nchină
Şi din lumea îndoielii
Am adus blestem şi noapte
Pentru a te îngropà.

Plângi? Azi lacrimile nu sunt
Salbă de mărgăritare.
Glasul tău? Tu ştii de soartea
Soţilor lui Odiseu
Surd la glasul de sirenă,
Pe albastrul lin de mare
Vreau să trec. Şi nu cer astăzi
Să-mi ajute nici un zeu.

Nici un glas să nu mă cheme,
Nici un far să nu zăresc
Să mă ducă, să mă poarte
Vânturile 'n vrerea lor
Ţărmuri nouă, ţărmuri calde
Valurile tăinuesc. —
De căldură, de vieaţă
Şi de farmec mi-este dor.

Ţărmuri nouă, ţărmuri nouă,
Unde-şi cântă palmierii
Imnul dulce către soare
Şi lianele visează,
Unde flori cu glas de înger
Spun povestea primăverii, —
Valul cântă, omul râde
Barca mea înnaintează.

Ura! Tremură catargul,
Ţărmuri nouă se arată,
Ura! Ceru-i mai albastru
Apele mai vorbitoare,
Cântec nou îşi făureşte
Harfa mea înfiorată,
Înfrăţindu-l cu lumina
Ţărmului scăldat în soare!...

I. U. Soricu.

Chemare.

Nu te sfii! Păşeşte mândră
Ca o zeiţă adorată.
Păşeşte mândră ca vestala
Neispitită de prihană,
Eu nu sunt cărturarul, care
Îţi caută pe frunte pată, —
Sunt vameşul, ce poartă 'n suflet
A remuşcărei crudă rană.

Sunt călătorul în pustie
Uitat de ceruri şi de stele,
Sunt beduinul fără nume,
Pe care noaptea-l înfioară
Pe când în suflet poartă ritmul
Atâtor armonii rebele,
Ce-i pasă care e izvorul,
Din care setea şi-o omoară?

Ei, cei mai laşi, te părăsiră
Şi te 'nvăliră în uitare,
Ei, cei mai laşi îngenunchiară
A sufletului tău trufie.
Ridică-te! Nu e durere
Să nu-şi găsească alinare
Nu-i suflet să nu-şi afle scutul
Într'a iubirii 'mpărăţie!

Vezi, fruntea mea înnourată
N'a mângâiat-o nici o mână,
Nici ochii mei, streini nostalgici,
N'a fost iubire să-i sărute.
Goneşte de pe frunte-mi norii
Cu sărutarea ta păgână,
Apropie-te tu şi 'ndreaptă-mi
Spre cer privirile pierdute.

Mângâie-mă duios şi dulce
Cu glas mângâietor de mamă,
Sărută-mă cu focul candid
Al primei tale sărutări,
Din lumea negurilor triste
Cântarea dulce o rechiamă,
Îmbracă 'n purpur cerul negru
Şi largul mohorîtei zări.

Eu nu sunt cărturarul, care
Pe fruntea ta o pată vede,
Tu pentru mine eşti mai sfântă
Ca cea mai sfântă 'ntre femei. —
Păşeşte mândră ca zeiţa
Care 'n puterea ei se 'ncrede,
Căci tu aduci lumina caldă
În sufletul şi 'n ochii mei!...

I. U. Soricu.

Dragoste târzie.

— O poveste din Moldova. —

Când și cum s'au pomenit în țara Moldovei nu știă să spună nici lăcătușul Venţel și nici Carlin, nevastă-sa. Așa credeau cel puțin cei care-i cunoșteau și așa se deprinsese a crede până și perechea cu pricina. Decât eu socot, că dacă i-ai fi strâns pe amândoi oleacă cu ușa, își aduceau ei prea bine aminte, până și ciasul, în care trecuse hotarul, colo pe la Mihăileni.

Decât să vedeți, pozna dracului, că nu cam vreau ei să-i ispitești de-ale trecutului și știau ei de bună seamă de ce. Și Moldova, săraca, e țară bună cu oameni milostivi și îngăduitori și creștini prea cum se cade. Că de, nu le-au prea scormonit amintirile și, nu știu cum se face, că la graniță, unde se cam obișnuește treaba asta, nici că l-au întrebat pe Venţel de pașaport, pe semne că-l cam deochiaseră pe vameș sorocovețiii cei vechi cari cercase să-i schimbe Carlin la zaraf. Destul că s'au văzut, așa deodată, pripășiți din Bucovina nemțească, în țara românească, încât nici nu s'a băgat de seamă graba ce o avuse să descalece cu nepusa 'n masă și fără mult calabalic.

Pentruce adecă n'a intrat Venţel cu nemțoaica sa în țară cu trenul pe la Burdugeni, cum a făcut-o atâția alți străini de cari geme Moldova astăzi, nu știu să vă spun și degeaba aveți să mă 'ntrebați că ce căutau pe la noi. Dar ajunge să vă spun că zoriau amarnic să se vadă mai la larg, departe de ochii oamenilor, căci au și apucat-o îndată așa, razna, printre câmpii, pe un drumuiac strâmt și grunzuros, de care nu se știă nici unde începe, nici încotro duce. Și se vedeă acum abia, că aveau pricină ispitiții oameni să cam întindă piciorul, că nu s'au oprit decât hăt, departe, la umbra unui frasin bătrân ce-și întindeă crengile sale peste o fântâniță, încunjurată de un răzoraș de iarbă verde răsărită în voie.

Aicia, după ce s'au răcorit omul cu muierea din trocuța izvorașului și s'au și spălat puțin pe față, s'au pus de au îmbucat ceva și se uitau unul la altul fără să-și zică o vorbă. Din ochii lor puteai, cu toate aceste, cetì ca dintr'o carte, căci amarul vieții, în orice chip ar roade el inima omului, în față și în ochi doar se oglindește, de-l ghicești fără să-l spui. Ce pățise horopsiții de oameni, de s'au pomenit așa pe fugă, n'am să v'o spun, petrucă nici n'o prea știu, dar o frântură din șirul vieții ce li s'a deschis din ciasul când îi găsim în țara românească, tot am să vă povestesc, fiindcă face să o ascultați.

Erà o dimineață de vară de cele recoroase și senine, ce se preface însă din câteva bătăi de soare în zare de lumină cu căldură năbușitoare. La depărtare, în dreapta, se zăriau coline păduroase cu apa Sucevii, ce șerpuià par'că a lene prin câmpiile întinse. Lanuri de grâu galben așteptau secerișul, legănându-și oarecum de nerăbdare marea de spicuri aurii în bătaia vântului lin, ce se stârnià din când în când. La stânga însă, mai în mreaja ochilor, bucatele neculese ale câmpului păreau hotărnicite de o dungă întinsă de snopi adunați de curând pe urma secerătorilor răzleți, ce prefăceau acum lanul cu holdele sale în miriște netedă, așezând grâul în clăi. Alături de o dumbrăvioară de sălcii bătrâne și scrijelite de vremi se deslușià chipul negru a unei mașini de aburi încârdoșate cu o batoză mare roșatică, în jurul căreia stau adunați tot soiul de oameni.

Erà boierul moșiei cu vechilii și argații săi, cari se mișcau încoace și 'ncolo, vorbind cu glas ascuțit și ridicat, ce semănà mai mult a năcaz decât a veselie. Se ivise o stingherială la mașina de trierat adusă numai de câteva zile cu atâta trudă și cheltuială tocmai dela Botoșani. Mecanicul ei nemai putând s'o pună în mișcare, s'a repezit călare până la gara Pașcani, ca să prefacă, — cum ziceà el, — niște țevi și șurupuri ce nu se potriviau, și dus a rămas de două zile. Par'că-l înghițise pământul. Boierul, om încă tânăr și iute la fire, sosise și el la vestea ce i s'a trimes la curte, să vadă pacostea cu ochii și, auzind de zăbava mecanicului, făceà spume la gură de mânie.

În minutul acela iacă şi lăcătuşul Venţel, care ochise aria boierească din popasul său şi-şi îndreptase cu tovarăşa paşii într'acolo, întocmai ca o pasere răpitoare, ca şi cum mirosise pleaşca ce aveà să-i cadă. Şi erà într'un ceas cum nu se puteà mai bun venirea lăcătuşului la aria boierului, deoarece se pricepeà omul la treburi de maşinerie, lucru mare. Că ce nu găsise mecanicul venit cu maşina, a descoperit Venţel îndată, într'o cutie ascunsă sub pântecul batozei, unde erau şi ţevi de schimb, şi chei şi şurupuri de toate neamurile, numai să ştii să umbli cu dânsele. Şi dând Neamţul nostru de ce-i trebuià, a şi potrivit, cât ai bate 'n palme, lucrurile după cum cereà nevoia şi până să se 'ntoarcă zăpăcitul maistru din gara Paşcani, maşina a şi prins a fluerà şi umblà. Şi-ţi erà mai mare dragul să priveşti cum lucrà acum batoza şi mâncà la snopi.

Cu asta Venţel a şi intrat în pâne şi erà stăpân pe aria boierească, fiind tocmai şi învoit fără multă vorbă şi cu plată bună, cum nu visase măcar. Şi Venţeloaia se lăfăià, până a nu apucà încă să se facă seară, în colibioara înjghebată de oamenii moşiei, punându-şi calabalâcul, înainte de toate însă gura bărbatului la cale, care când s'a întins la masă, a mâncat de bucurie cât zece. Şi n'a isprăvit Venţel bine cu trieratul grâului la boier, că iată l-a şi luat cumnatul acestuia, cuconul Mihăiţă dela Chirceni. Şi acesta se împăcà cu Neamţul şi mai bine, fiindcă fusese în şcoală la Cernăuţi şi ştià nemţeşte. Că se înţelegeà nu numai bine cu mecanicul, dar şi cu Carlin, încât a luat-o apoi spre iarnă bucătăreasă la curte. Şi erau mulţumiţi cu toţii, pentrucă oamenii păreau amândoi harnici şi de ispravă şi puteai face treabă cu dânşii.

De cu primăvară Venţel al nostru erà prins şi tocmit la trier în vr'o cinci locuri, şi pe deasupra se învoise a drege şi pune în stare maşini de tot felul la boierii de prin prejur. Faima de bun mecanic i-a mers până 'n vecini, de veneau acum şi alţi oameni cu acareturi stricate pe la dânsul, încât nu-şi vedeà capul, de câte aveà să le facă. Ca să le biruiască pe toate, isteţul de Neamţ s'a şi gândit la un lucru, care a pus în mirare pe toţi. În târg, la Botoşani adecă, şi-a cumpărat pe preţ de

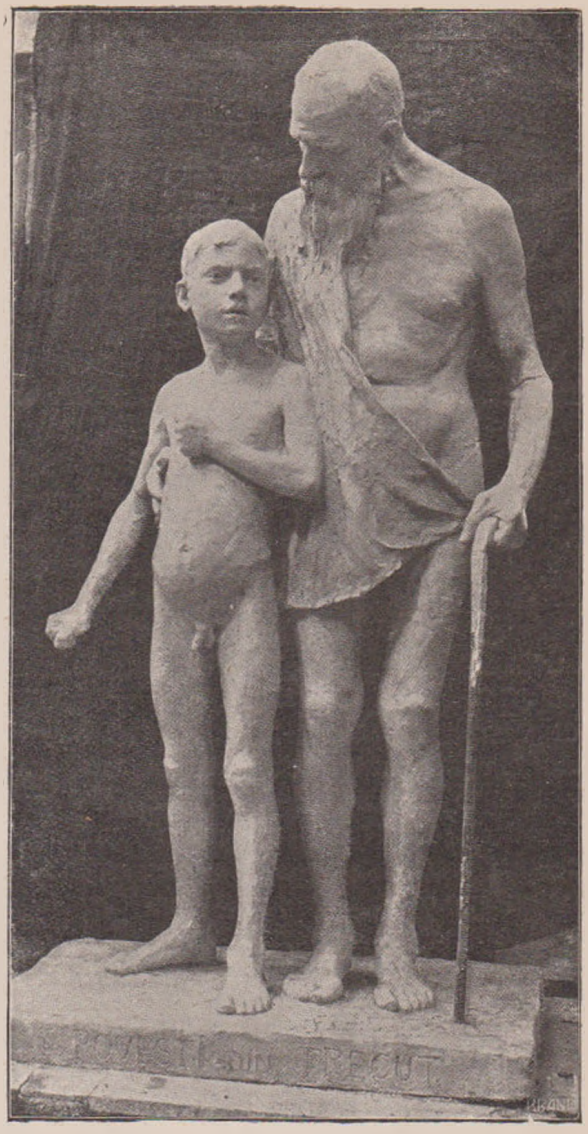

I. Iordănescu: Poveşti din trecut.

nimica un vagonaş de circ, rămas părăsit încă dela bâlciul din urmă de nişte bieţi neplatnici. În căsulia asta pe roate şi-a înghesuit tot calabalâcul său de mecanic, încât i-a rămas în partea de dinainte încă destul loc pentru plită de bucate a Carlinei, iar sălita mare îi slujià de odae pentru odihnă.

Cu chipul ăsta Venţel s'a pomenit până 'n toamna a doua meşter proprietar cu vază şi om căutat de toţi. Când a dat însă iarna şi a cam început a-i strânge pe Nemţi frigul printre umere, au lăsat vagonelul lor în sama lui Dumnezeu şi şi-au luat casă cu chirie, chiar în târg, la Botoşani. Şi cum umblă vorba, că celui

norocos îi iese dracul înainte cu darurile, așa chiar l-a ajutat și de astădată norocul din răsputeri pe meșterul nostru. Că nu s'a prea opintit el cu căutatul de-a casei prin târg, și iată că-i și îndreaptă un jidănaș misit la tribunal, unde tocmai se vindeà la mezat o dogărie, cu căscioară, șoproane și loc întins, cum se potriveà de minune pentruce căutà Vențel. Și a deșertat Carlin ciorapii cu francii adunați în mânile portărelului, și iată-i pe Nemți gospodari la casa lor și târgoveți de baștină.

Și ce să mai lungesc pe calapodul acesta vorba, că le mergeà bine oamenilor noștri în Moldova, cum le-a mers și le merge bine la toți pripășiții în blagoslovita țară românească. Că dacă n'ar fi așa, i-am vedeà că se cară dela noi, dar ei, dimpotrivă, tot vin mereu, încât au copleșit pe oamenii baștinași și nu mai încape Românul de atâta strâmtoare. Din dogăria de odinioară se făcuse mare atelier de reparațiuni pentru tot soiul de mașini agricole. În șoproanele vechi de bodnăreală, precum și în căsoaiele de zid clădite cu rost, auziai ciocăneală și clămpănit de ferari, de-ți astupai urechile și ograda cea mare cu locul întins, cumpărat dela migieși, nu încăpeà de numărul mașinelor, batozelor și trierătoarelor uriașe ce-și așteptau rândul de a fi drese și renoite. Și domnul Vențel în haine nemțești alese, cu un lanț gros de aur la cias și pălăria de pâslă îndesată pe ochi, numai cât se primblà printre cetele de lucrători și lăcătuși și da la porunci, ca și cum în toată vieața sa altă treabă nu făcuse. În casele mari și curate însă, găsiai odăi de tot felul, cancelarie în regulă și rânduială ca la o fabrică de seamă, nu altceva. Se prefăcuse totul.

Ceva totuși a rămas, așa cum fusese, nu se schimbase aproape de loc. Asta erà harnica și gospodăroasa Carlin, nemțoaica credincioasă a lui Vențel. Ea stăpâneà casa și cu toate aceste par'că nimeni nici nu știà despre asta. Își vedeà 'n tăcere de gospodărie, îngrijind cu mâna ei harnică de toți și de toate, făceà treabă cât pentru zece, încolo însă rămăsese aceeaș ființă fără cuvânt și amestec în ceva, roaba necunoscută a casei. Atât că se făcuse încă mai grăsulie și sdravănă nemțoaica, ceeace o prindeà chiar bine. Dar cine erà s'o bage în samă. În vesmânt de toate zilele, — căci nu-și aduceà aminte cineva s'o fi văzut vr'odată altfel, — cu tulpănelul tras peste ochi, părăduià de dimineață până 'n seară gospodăria dintr'un capăt până 'n celalalt, ținând căsnicia în cea mai desăvârșită rânduială. Iar Duminecile și serbătorile, când atelierele se goliau și intrà liniște în curtea sbuciumată a meșterului, Carlin cu credincioasele sale slujnice, vedeau de alte lucruri.

În schimb domnul Vențel, — cum lasă să-i zică oamenii, — făceà acum pe stăpânul în toată firea. În îmbrăcămintea sa căutată, cu mustățile mari roșcate și chipeș la față, el aveà înfățișarea unui om chiabur ce se știe și se crede. Cunoscut prin tot târgul și prin împrejurimi, Neamțul apucase să fie băgat în seamă, mai ales de proprietarii mari. Adeseori erà adus cu trăsura la moșiile boierești și vorba sa aveà greutate. Căci Vențel nu se mulțumià acum numai cu dresul uneltelor și mașinilor agricole, ci devenise de o vreme reprezentant a unei fabrici mari din străinătate și mijlocià și poruncià tot soiul de mașini noi, cari de cari mai iscusite. Pe cele vechi și hârbuite tot el le cumpărà, le dregeà frumos și le vindeà cu câștig. Ba mai făceà și altceva și aici îi curgeà venitul gârlă. Închirià mașini pe la proprietărași mai mărunți pe bani buni și începuse de un timp a ademeni la această treabă până și obștii țărănești, cari îi plăteau munca cu mașina cu dijmuială, adecă dându-i bucate în loc de bani, ceeace-i aduceà câștig și mai gros. Nici o mirare dar, că Vențel s'a pomenit în curând om bogat, om căutat și socotit de toți.

Decât este scris că lucrurile pe lumea asta, fie ele bune sau rele, să meargă numai până la o vreme. Și așa a fost și la Neamțul nostru. Că a venit schimbarea și nu așa, cum credeți poate, pentrucă ar fi dat peste el cine știe ce pacoste sau necaz. Doamne păzește! Trufia omenească numai l-a dat de mal, alta nimica. Căci este doar o vorbă, că ce-și face omul singur nici dracul nu-i harnic să i-o facă.

În mahalaua, unde-și aveà Vențel casa cu mașinile și atelierele sale, trăià printre vecini și un proprietar cu stare, care țineà nu departe

de Botoşani o moşioară cu arândă, însă locuiă la târg. Avuse şi el ceva afaceri cu Venţel, se ştiau binişor, ba erau chiar prieteni buni, că iarna mai ales, când muncă la câmp nu erà şi lucrul prin ateliere mai tânjià, veneà cuconul Tasicu, — cum îl chiemà pe arândaş, — nu odată pe la Venţel, de se încingeau la vorbă, luau împreună câte un ciaiu sau câte o cafea, ba uneori făceau şi câte o partidă de concină cu tabieturi.

Vedeà conu Tasicu tot ce se petreceà în casa Neamţului, o vedeà şi pe tăcuta Carlin, mai ales când se întâmplà să fie oamenii adunaţi la mâncare. Şi se mirà mult în sufletul său de rânduiala şi liniştea ce domnià în această gospodărie nemţească. Asupra unui lucru însă nu erà dumerit de loc şi asta erà tocmai Carlin. Pentru ochiul omului ager la minte, această fiinţă femeiască, aşa simplă cum erà, păreà a fi ceva neînţeles, fiindcă se vedeà doar bine, că ea erà sufletul casei şi urzitoarea averii lui Venţel, dar încolo par'că nici nu se ştiă că muierea asta e pe lume. O vedeà pe Nemţoaica, de multeori vara în toiul lucrului, cărând cu mâna ei mâncarea de dimineaţa la lucrătorii răzleţi printre maşinile în reparaţie, împrăştiate până pe câmp afară şi clătină din cap, ca omul care crede, dar nu pricepe. Să intre însă în vorbă despre asta cu vecinul său, nu se încumetà.

Într'o seară însă, cum fuseseră amândoi, meşterul şi cu vecinul său, la biserica nouă, ce o deschisese un Evreu în mijlocul târgului, şi se 'ntorceau spre casă, conu Tasicu tot nu s'a putut răbdà să deschidă aşa o vorbă, că ce bine i-ar şedeà lui Venţel să intre şi el în societatea oamenilor de seamă din târg, să deschidă casă şi să facă, cum îi cere starea şi averea. A stat Neamţul puţin pe gânduri şi i-a răspuns însfârşit în felul său de om neprefăcut, că vede şi el acest lucru, dar n'are cum să aducă schimbare, fiindcă-i lipseşte pentru aşa ceva femeia, care să ştie să umble cu lumea. Iar când vecinul a început să-l îngăimeze cu vorbe, că aşa şi pe dincolo, lăsând a se înţelege că nici Carlin n'ar fi aşa nepricepută la treburi de acestea, Venţel i-a mărturisit în faţă cum stau lucrurile, anume că nu e cununat cu Nemţoaica sa, adăogând şi mai pe şleau, că nici n'ar fi Carlin aceea, care să poată face vr'odată pe cucoana.

Atât i-a trebuit conului Tasicu, că ştiă acum tot şi un plan urzit de multişor de ai

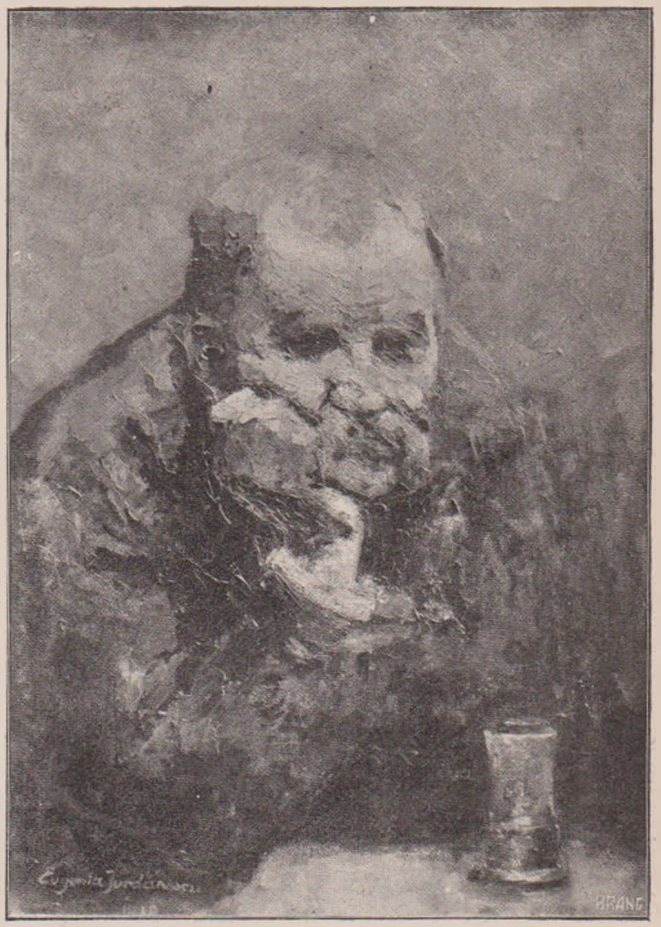

E. Iordănescu: Gânduri triste.

săi din casă s'a desfăşurat pe seama Neamţului cu căsnicia deochiată. N'au trecut nici opt zile şi domnul Venţel erà poftit cu mare stăruinţă, să facă familiei arendaşului cinstea a veni pe la ei de serbătorile Crăciunului, ceeace s'a şi întâmplat. Şi primirea ce a găsit-o vecinul din partea cucoanei Zamfiriţa şi a mamei soacre, păreà aşa de neprefăcută, aşa de caldă, că-i mergeà Neamţului la inimă şi a uitat cu totul că e străin şi om de rând, cum sunt socotiţi în Moldova cam toţi Nemţii fie ei de unde şi ce vor fi. De Bobotează însă,

când Ventel a dat a doua oară pe la casa arendașului, fiind și ziua stăpânei casei, a fost petrecere mare și Ventel se simțiă par'că eră chiar acasă, că nu-l mai slăbiau cei adunați cu măgulirile. S'a întâmplat însă că să fie de astădată de față și o soră a cucoanei Zamfirița, o demoazelă, cam trecută, nu-i vorbă, decât cu înfățișare de damă din lumea înaltă. Foarte plăcută la vorbă, cu fasoanele ei de oraș mare, mai ales că vorbiă și nemțește, damicica asta l-a zăpăcit pe bietul Ventel, încât nu mai știă pe ce lume se găsește. Duduia Cornelia fusese crescută în străinătate, eră, cum se spuneă, să devie chiar artistă mare la pian, și numai din pricina asta întârziase cu măritatul. Decât drăgălașă și sburdalnică cum eră, toți o răsfățau și i se închinà vădit familia întreagă.

Ce să mai spunem de Neamțul nostru băgat în așa lume aleasă, adunată din târg, așezat la masă chiar alături de d-l primar, care îndrugà și el câte ceva pe nemțește și nu-l mai slăbià pe marele fabricant, cum îi spuneau acum toți, cu atențiile. A plecat amețit și a făgăduit că va veni mai des pe la vecini, mai ales că-l îndemnà însăși duduia Cornelia la asta, spunând că rămâne până la Paști în casa conului Tasicu și că se simte fericită de a puteà vorbì din când în când nemțește. Și nici n'au trecut bine câșlegile, că se legase între Ventel și duduia o prietenie, ce puneà lumea târgului pe gânduri. Și acum nu se mai mulțumiau a vorbì nemțește, dar descoperise duduia că domnul Ventel are un glas nespus de frumos și cântau cu ciasurile, ea din pian și el din gură, de răsunau odăile arendașului. Se stricau de râs sora și mama duduiei de caraghiosul Neamț, ce spărià oamenii din curte cu glasul său de taur, închipuindu-și tot mai mult că e cântăreț de frunte nu altceva. Conu Tasicu însă își vedeà de treburi, în vreme ce duduia țeseà, țeseà cu răbdare broboada... de mireasă, ce aveà să-i iasă.

Și steaua lui Ventel se înviorà din ce în ce, căci îi veneau par'că toate cu spor. Într'o seară, târziu de tot, se 'ntorceà dela casele arendașului cu sufletul plin de gânduri dulci, ce-i brodeau fericirea unui viitor apropiat, Când iată că o pată neagră păreà că-i întunecă luminișul din inima sa. Carlin, — ce are să se facă cu Carlin! A tresărit la gândul acesta și cu năprăsnicie i s'a năzărit roaba credincioasă a casei sale înaintea căreia se simțià acum deodată atât de vinovat. Cum va remâneà sărmana această ființă, cu care împărțise tot greul vieții dela început.

Ventel o scăpase pe biata fată din mânile unei mame vitrege crude, într'o vreme când nici bărbatul acesteia, fostul maistru, la care lucrase Ventel dincolo de hotar nu mai puteà privì bătăile nenorocitei copile. Și bătrânul maistru răsbit de milă în sufletul său de părinte și-a călcat pe inimă și a îndemnat deci pe calfa sa, care tocmai aveà să-și facă cătănia în țara nemțească, să o ieie pe Carlin și să fugă în Moldova. Astea erau păcatele trecutului la Ventel, căci încolo, acest om eră, cum se vede, harnic, deștept și prea cum se cade. Decât întorsătura soartei îi puneà acum pe Carlin piedecă în drumul său și cugetul îl mustrà amar.

Scufundat în această bătaie de aduceri aminte și nedumeriri, Ventel se apropiase de casele sale și când să deie spre intrare, iată că zărește printre mașinile nouă sosite de curând și înșirate pe fundul ogrăzii, două umbre nedeslușite, cari se mișcau încet, ca și cum nu aveau nici un zor a se ascunde. Repede s'a strecurat Ventel în dosul mușamalei mohorîte cu care eră acoperită una din batoze și, fără să fie văzut, a putut vedeà de aproape ființele. S'a cutremurat oarecum cunoscându-le, căci cei cu întâlnirea erau meșterul său rânduitor Franț și cu Carlin. Ce aveau să-și spună ei la ceas așa târziu de noapte, a aflat Ventel din vorbele, pe cari cei doi le schimbau în toată neprihănirea, chiar la câțiva pași de el. „Am venit, numai ca să-ți spun“ — ziceà Carlin către Franț — „că între noi trebuie să fie un sfârșit. Se bagă de seamă de toți, că d-ta mă urmărești mereu. Iubirea d-tale, Franț, este de bună seamă, cinstită, dar nu duce la nimic, fiindcă știi că nu-s slobodă. Măcar că nu sunt cununată cu Ventel și, așa cum stau lucrurile acuma, nici nu poate el să mă ieie de nevastă dreaptă, — eu totuș trebuie să-i rămân credincioasă, pentrucă a fost bun cu mine“.

La aceste vorbe, rostite cu amărăciune și

cu glas înecat, tânărul meșter a prins mâna Carlinei și i-a răspuns: „Dacă-i așa, atunci să-ți spun tot. Ventel nu te iubește și nici nu te va luà nicicând de soție fiindcă are de gând să se 'nsoare cu cumnata arândașului. Ai să vezi și să te convingi în curând. Eu te iubesc din suflet curat și-ți făgăduiesc că nu te mai supăr cu nici o vorbă, dar lasă-mi nădejdea, că dacă au să vie lucrurile, cum le văd eu, să fii femeia mea“ ... Ce a urmat după acest schimb de mărturisiri cinstite între Carlin și Franț, nu i-a fost dat lui Ventel să afle, nevoit fiind să-și părăsească ascunsul său, căci tinerii se prea apropiaseră de dânsul. Dar i-a văzut în urmă, când ajunsese pragul ușei dela casă despărțindu-se, cum s'au întâlnit. Și ar fi tot atât de greu de spus, ce s'a petrecut a doua zi în casele fabricantului de mașini, dar o știau totuși până și copiii din ateliere, că s'a întâmplat lucru mare. Căci a chemat Ventel dimineața pe Carlin și apoi pe Franț și în urmă au stat de vorbă lungă vreme tustrei și s'au despărțit cam cu ochii umezi, și-și aveau aceste lacrimi la fiecare din ei rostul lor.

Câteva zile în urmă a plecat apoi Franț cu o pungulițâ plină de poli, întâi la târgul Siret, în Bucovina, unde și-a scos sieși și Carlinei hârtiile trebuincioase pentru căsătorie, iar de acolo s'a repezit țintă la târgul Romanului și a cumpărat nu prea scump casele și gospodăria unui unchiu al său, vechiu potcovar și ferar cunoscut prin partea locului. Și 'n vreme ce fericitul Franț își punea viitorul la cale, Ventel stăruià să înăbușe bârfelile ce se năpustiseră pe socoteala sa și a Carlinei, umplând casa cu cusutorese, care-i gătiau zăpăcitei Carlin o zestre ca de adevărată bogătașă. Ce se petreceà însă de o vreme în sufletul ispititului om e greu de spus.

Crezând că și-a netezit căile vieții prin pasul la care se hotărîse, Ventel al nostru s'a trezit din toate aceste mai încurcat la suflet de cum erà înainte. O vedeà acum pe tovarășa sa Carlin mai des ca altedăți și privirea ochilor ei împăcați, blândeța cu care-l întâmpinà și vorbele de mulțumire ce i le tot repetà mereu, îl neliniștiau și-i sgândăreau sufletul, fără să știe de ce. Ce însemnà Carlin acum pentru Ventel? Atât cât nimic! Și nu

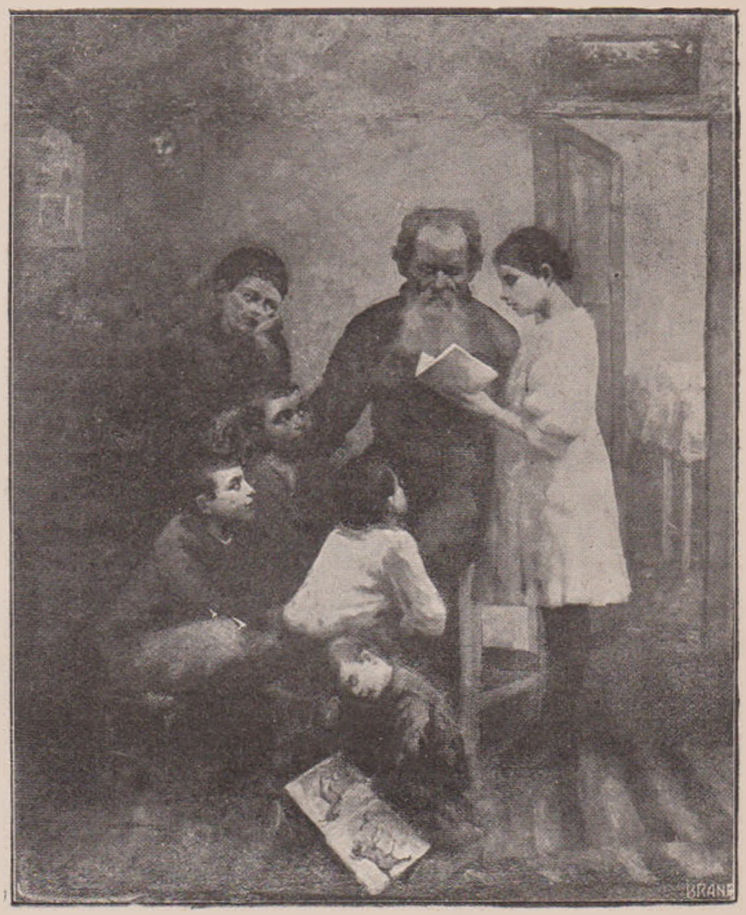

Eugenia I. Iordănescu: Din basmele noastre.

erà adevărat, căci chipul ei, nebăgat în seamă atâta vreme, nu se mai ștergeà dinaintea ochilor săi. Și lucru ciudat, că de câteori se repezeà dincolo, la casa arândașului, unde deasemenea se ticluiau pregătiri de nuntă, dar ceva mai tainice, — în loc să găsească în apropierea duduiei Cornelia tihna sufletească căutată, veneà înapoi cu cugetul tot mai înstrăinat, deși nimenea nu-i ziceà o vorbă cu două înțelesuri. El însă simțià tot mai adânc că umblà pe căi greșite și, ca să-și curme neastâmpărul, zorià pe cât se

puteà căsătoria Carlinei. A rărit însă și vizitele la arendașul, dând nerăbdătorului vecin să nțeleagă, că întâi trebuie isprăvită una, și apoi cealaltă. Și conu Tasicu, om cuminte, își ziceà în taina duhului său șiret, că e și Neamțul om cu scaun la cap și nici nu bănuià ce foc mistuià acum inima lui Vențel.

Și a venit în sfârșit și ziua în care Carlin aveà să se despartă de casa lui Vențel, urmând să se căsătorească cu Franț. Pregătirile de nuntă erau isprăvite și cu toții se gândeau la plecare. Căci cununia tinerilor aveà să se facă la Pașcani, nu în târgul Botoșanilor, din pricina că popa catolic de aicia făceà greutăți, zicând că însurătoarea asta cam miroasă a fărădelege și cereà pentru ispășirea păcatului două clopote de biserică, în vreme ce misionarul papistaș dela bisericuța atelierelor din Pașcani s'a învoit să cunune pe tineri, mulțumindu-se cu un rând de odăjdii. Și le veneà asta bine și la cei cu nunta, temându-se de atâta vorbă.

Erà o zi frumoasă de toamnă, când Franț, după ce-și trimisese tot avutul înainte, la Roman, a venit cu Carlin la subsioară, să-l ieie pe Vențel din odăile sale, pentruca să pornească cu toții la gară. Vențel nu se ivise printre oameni de vr'o două zile, zicând că e puțin bolnav. Ce se petreceà însă în sufletul său, numai Dumnezeu unul știà. Îi așteptà pe însurăței în pragul pridvorului cu giamuri înflorite, îmbrăcat gata, dar fața sa erà albă ca varul. S'a așezat cu toate aceste în călească largă pregătită anume, ținând mireasa la dreapta și având pe Franț pe scăunaș în fața lor. În tot drumul până la gară nu s'a schimbat nici o vorbă. La suire în tren însă, cum Franț a trebuit să vadă de bagajele sale, Vențel a aruncat ochii săi asupra Carlinei și a cuprins-o cu o privire înduioșată, încât femeia a plecat capul în jos și în zabranicul de mireasă cu beteala aurie adunată sub bărbie, s'au înecat două lacrimi ascunse și ferbinți. Cine s'ar fi uitat mai aproape în fața gătitei femei, ar fi cunoscut că rumeneala obrajilor erà puțin ofelită pe urma nopților din urmă nedormite și turburate.

Au ajuns în gara Pașcani, unde au apucat fără zăbavă drumul spre bisericuța din capătul caselor de lucrători ale uzinelor ștației. Preotul în veșmânt de slujbă îi așteptà în ușă și cununia a și început îndată. Vențel, nu știu din ce pricină, s'a așezat într'o straniță din fața altarului și n'a luat tot timpul ochii dela Carlin. De sus, din geamurile albăstrii ale bolții altarului cădeà însă, ca înadins, o lumină dulce peste chipul înalt și mlădios al tinerei femei, care în rochia ei albă ca zăpada, cu pletele negre tivite cu vălul alb și lung, păreà în bătaia albastrului dela geam ca un chip de marmură, ce sta falnic în fața preotului. Nu, așa de frumoasă, nici nu o văzuse, nici n'o visase, nici nu și-o închipuise Vențel pe Carlin. Și în vreme ce preotul le așezà celor împreunați pe viață cununile pe cap, Vențel ca fulgerat, a ridicat mânile la obraji și cu buzele încleștate de spasmele sufletului său îndurerat a scos numai decât vorbele: „Dumnezeule, ce-am făcut".

Când s'au apropiat martorii căsătoriților de altar, ca să-i felicite, Vențel dispăruse dela locul său. Nu știà nimenea să spună ce se făcuse omul. Singură Carlin băgase de seamă momentul când a părăsit straniță și văzând cum se strecură grabnic printre femeile și copiii adunați, a făcut o mișcare ce semănà mai mult a leșin. Dar a trecut și asta și iată-i acum pe toți ieșind din biserică. Când ce să vezi! O mulțime de lucrători și slujitori dau în minutul acela goană spre ștație, de unde răsunà un fluerat ciudat de mașină, fluerat, nu știu cum, răgușit și sălbatec, întrerupt mereu, ca și cum erau signale de alarmă. Un tren de manevră ce se pusese tocmai în mișcare, sta oprit de mașiniști în mijlocul șinelor, și acum mecanicul îndreptà mașina în direcție întoarsă, împingând încet și cu băgare de seamă vagon după vagon îndărăt spre peronul gării. Înaintea ciocului cu gratare al mașinei s'a zărit un colț de baltă de sânge, apoi o grămadă de membre omenești, oase și cărnuri strivite în chip groaznic, de nu se înțelegeà nimic deslușit, și apoi iar o baltă de sânge și nimic mai mult...

Erau rămășițele nefericitului Vențel, ce-și făcuse el însuși sama.

București, 29 Maiu, 1911.

Em. Grigorovitza.

Catrene.

(După *Omar Châjjam*).

Un biet olar bătrân văzut-am eu —
Muncià săracul, frământà din greu;
Şi-aşa de-amar părea că plânge lutul:
„De ce mă chinueşti, o frate-al meu?!“

Căci, vai, precum măiestrul priceput
Formează vase din nisip şi lut,
Aşa suntem din lut şi noi, şi-asemeni
Ne este scopul lui necunoscut.

Şi nu ştim noi, n'am pune jurământ:
Că nu suntem nimic decât pământ?
Iar, că odată iar pământ ne facem,
Ne-o spune doară orişice mormânt.

Vasile Stoica.

Influinţa curentelor teatrale streine asupra mişcării noastre teatrale.

Conferenţă ţinută în aula gimnaziului românesc din Braşov, în 5 Martie n. a. c.
de **Dr. Horia Petra-Petrescu.**[1])

Permiteţi-mi, doamnelor şi domnilor şi iubit tineret şcolar să vă întreţin câteva momente cu o temă, care — cred cu tărie — are o importanţă capitală pentru desvoltarea noastră culturală.

Să nu aşteptaţi prea mult dela această conferenţă, stimaţi ascultători. Voesc să clarific câteva probleme, cu cari de sigur v'aţi frământat şi d-voastră. Mulţi din d-voastră poate că au rezolvat problemele mai mulţămitor decât mine, la alţii însă — e cu putinţă — să fi rămas nedeslegate, date uitării. Acesta este mai cu seamă scopul conferenţei de faţă: să evoce în d-voastră problemele date uitării şi să le aducă în adevărata lor lumină, ca să li se recunoască marea lor importanţă.

Încă ceva înainte de a începe — de fapt — conferenţa mea de astăzi. Scopul meu n'a putut fi să vă întreţin ceasuri întregi cu teorie seacă, fie ea oricât de interesantă pentru specialişti — de aceea am ales calea mijlocie: teorie îmbinată cu amintiri personale, cu lecturi interpolate, etc. Sunt conştiu că prevalează „causeria“, sau forma de „Plauderei“ cum îi zic Nemţii — dar nu cred — să-mi poată luà cineva faptul acesta în nume de rău.

Mă adresez d-voastră — nu ca un arbitru suprem, căci sunt conştiu că nu-mi compete rolul acesta, — dar ca unul care s'a ocupat cu întrebările acestea mai mult timp în decursul studiilor sale şi vrea să dea îndemnuri: d-voastră, domnişoare şi domni, cari jucaţi din când în când teatru, şi d-voastră d-lor studenţi, cari — sunt sigur — dacă vă veţi încălzi de ideile mele, veţi ajunge mult mai departe, ducând în practică ceeace spun eu în seara de astăzi.

*

Tema aleasă e vastă. Într'un ceas nu voiu puteà analizà toate curentele existente. Aş aveà lipsă de mai multe conferenţe.

Tema este uşoară şi grea — dupăcum şi-o face omul. Unul poate să o exhaurieze uşuratec în 10 minute, altul să studieze la ea ani de zile; după cunoştinţele estetice-literare ale fiecăruia. Problemele sunt multe şi-ţi dau de gândit. Întrebări, cărora nu li se răspunde cu una cu două.

Ca să ne facem munca mai uşoară şi să avem claritate mai mare în analiza ce are să urmeze, vă rog, să luaţi la cunoştinţă următoarele constatări. Acestea sunt premisele, cari nu le mai discut, căci ar răpì prea mult

[1]) Conferenţa de faţă este o părticică din observaţiile mele asupra stărei mişcării teatrului nostru actual. Alte studii, mai pe larg tratate, vor urmà.

timp și n'am ajunge la ținta noastră de astăzi.

Am să vorbesc gândindu-mă numai și numai la stările noastre culturale din Transilvania și Ungaria propriu zisă. Am în vedere mișcarea noastră teatrală de aici — atâta câtă este — și numai pentru această mișcare vreau să militez acum, dând sfaturi, cari cred că sunt potrivite. Despre mișcarea din România nu-mi pot da seama în merit, fiindcă n'am trăit mai mult timp în România și n'am venit în atingere timp mai îndelungat cu publicul de acolo, ca să-i pot cunoaște orizonturile culturale mai bine decât se poate învăță asta de prin cărți.[1])

Altă constatare — de o deosebită importanță pentru noi — este următoarea: diletanții noștri de acuma sunt un „malum necesarium“, un rău, care trebuie să-l iai așa, cum este, fiindcă nu te poți lepădà de el, fără de a te lipsi de un însemnat factor cultural. Cunosc marile inconveniente ale unei reprezentații teatrale cu diletanți. Știu cât de stângaci, cât de lipsiți de bun simț joacă unii și alții din adoratorii muzei Thalia — știu că o adevărată mișcare teatrală numai cu o trupă bine închegată de actori de profesie se poate înjghiebà — o să ating în decursul lucrării acesteia întrebarea aceasta de câteva ori — știu că pânăce nu vom aveà o trupă stabilă sau ambulantă cu actori de profesie nu va puteà fi vorba de o adevărată artă teatrală, dar mintea sănătoasă ne spune că n'avem ce să facem altceva, — deocamdată — decât să ne gândim la înfiriparea unei trupe de adevărați actori și până la înființarea ei să ne ajutăm așa cum putem, cu diletanți mai mult sau mai puțin dibaci. Să-ți bați joc de îndemnurile și de sentimentele lor, cred, că este puțin serios. Să-i lauzi până într'al șaptelea cer e iarăș un hiperzel, care se răzbună. Punctul cel mai corect de vedere este — după părerea mea — să cauți să desvolți interesul pentru teatru, să nivelezi ensemblul cât se poate mai bine, să te îngrijești de un repertoriu potrivit cu mentalitatea publicului, în fața căruia se joacă și să micșorezi cât e mai mult cu putință aspirațiile nemeritate ale unor diletanți sangvinici și grandomani. Să ajungi astfel ca să se rușineze d-șoara X sau J grec sau d-l Ypsilon Z, dacă ar cetì în jurnalul local laude în superlative imposibile la adresa sa și să zică: „Nu, n'am jucat nici ‚perfect' nici ‚sublim', ci mi-am dat osteneala să joc bine, cum poate jucà un diletant“. Asta fără de supărare, fără de ură — ci în cea mai deplină cunoștință de cauză, pătruns fiind diletantul că și-a împlinit rolul cinstit de gregar culturar al unui neam, care lihnește după lumină.

Aceeaș ținută avem dreptul să o pretindem și dela publicul nostru: toți să fim conștii că îndemnurile noastre contribue la înaintarea neamului nostru. Greșelile să nu ni le acoperim, lipsurile evidente să le scoatem la iveală — ca cu atât mai repede să dispară — dar e vorba cum le privim, cum le criticăm, cum căutăm să le îndreptăm? Cu spiritul corosiv de „stâlpi de cafenea“ sau cu inima sângerândă de durere față de starea critică în care ne aflăm?...

*

Până unde poate duce influința străină în mișcarea noastră teatrală? Eu cred că e cu cale să se facă cu piesele străine mult mai multe experiențe, decât s'a făcut până acum. Experiențe, din cari să câștige obștea românească. Să nu se experimenteze numai într'un singur oraș al nostru, iar experiențele să fie comunicate, nu numai cu grai viu, ci și în scris, tipărit, tuturora, cari se interesează de curentul teatral.

S'a jucat d. e. „Prostul“ de Fulda — o comedie potrivită pentru orașele noastre, cu toate că e cam obositoare — din cauza lungimei. Ce bine ar prinde celorlalte orașe, dacă experiențele câștigate ar fi comunicate mai departe! În „Anuarul societății noastre

[1]) Cu toate astea nu vreau să trec cu vederea marea însemnătate, marea influință ce o poate exercità lit. dram. din România asupra mișcării noastre teatrale. Cu părere de rău trebuie să constat că nu e legătura, care ar trebui să fie între amândouă curentele și sunt sigur că va veni un timp, când vom merge mână 'n mână, completându-ne reciproc repertoriul.

Dacă nu voiu vorbì de piesele teatrale românești în conferența de față să nu interpretați faptul acesta greșit. Mi-am ales o temă deosebită și vreau să-mi dau părerea numai asupra favorurilor ce ni le-ar puteà aduce piesele din literaturile streine.

pentru fond de teatru rom." s'ar puteà tipări observațiile acestea foarte bine — prescurtările întreprinse, comentarul publicului, aranjamentul scenei, greutatea rolurilor, etc. — ca piesa să prindă, dacă e — de fapt — potrivită pentru noi.

Alte mijloace pentru ajungerea scopului nostru — de a întări o mișcare serioasă teatrală — am arătat în broșura mea „Probleme teatrale", o retipărire din Anuarul soc. fond. de teatru și de aceea nu insist asupra lor mai pe larg. Îmi pare rău că nu s'au scris până acum experiențele teatrale mai temeinic. Nu se poate pretinde dela ai noștri, să-și scrie memoriile cum și le-a scris Laube, directorul Burgtheaterului din Viena, dar câteva amănunte mai conștiențioase tot ne-ar fi prins bine pentru mai târziu.

Mai vreau să remarc un punct, care mi-a venit și mai mult în evidență după publicarea lucrării amintite mai sus. Acum trei ani s'a ținut, în Eisenach, în Turingia, o serie de prelegeri din partea redactorului Mebus în teatrul orașului, asupra temei: „Hebbel și opera sa, cu deosebită considerare față de Iudita, de ‚Nibelungi' și de Maria Magdalena". Acesta nu este un caz unic ca într'un orășel german să se țină astfel de conferențe. Am asistat la zeci și zeci de conferențe de acestea, cari aveau scopul vădit să explice publicului, dornic de cunoștințe, operele de artă dramatică sau să enareze viețile autorilor dramatici de seamă.

Să nu ziceți, doamnelor și domnilor, că ceeace se poate în Germania nu este cu putință la noi. Sunt aproape sigur, că se găsesc și la noi multe persoane, cari doresc să asculte astfel de analize literare, întreținute cu recitarea unor pasagii marcante din lucrările analizate. E vorba să se pornească mișcarea. Dacă s'ar da lozinca: într'o serie de 12 seri se vor analizà și cetì partii din literatura dramatică germană sau franceză, pe lângă seria principală: opere dramatice române câte avem, eu nu cred ca o sală puțin mai mică decât aceasta să nu se umple cu tinerimea liceului, cu domnișoare și domni, cari vreau să urmărească cu înțeles aceste conferențe.

Mi se va zice: sunt prea puțini aceia, cari să ducă în îndeplinire programul acesta. Eu cred că ajung pentru o astfel de mișcare, într'un oraș ca Brașovul, spre pildă 4—5 persoane de inimă. Să nu aștepte publicul în fiecare seară lucrări originale; oratorii să mărturisească pe față, (căci nu poate fi rușine la mijloc), dacă s'au folosit de prelegerile lui August Wilhelm Schlegel sau ale lui Friedr. Th. Vischer, analizând dramele lui Shakespeare, sau de prelegerile lui Taine. Lemaitre, Lanson, Doumic, Brunetière, analizând piesele dramatice franceze, ca să nu amintesc pe alți critici francezi de seamă.

Cred cu tărie că astfel de serate vor da îndemnuri nouă, sănătoase pentru mișcarea noastră teatrală. Se lărgesc orizonturile astfel, se sădesc în sufletele tinerilor ascultători idei nouă, cari au să prindă rădăcini în viitor și astfel vor dispare încetul pe încetul productele mediocre, cari le vedem în ziua de astăzi.

Îmi închipui seratele acestea nespus de interesante. Într'o seară va fi vorba de Molière. O conferență scurtă, de cel mult o jumătate de oră ar tratà pentru publicul mare vieața și ar analizà pe scurt operele lui Molière. Cineva ar cetì un act din „Sgârcitul" lui, două domnișoare ar jucà scene din „Precioasele ridicole", traduse în timpul din urmă minunat — după cum mi se spune — de d-nii Iosif și Anghel. Într'altă seară ar venì Lessing la rând, apoi Goethe, Schiller, Grillparzer, Corneille, Beaumarchais și o serie de alți scriitori de valoare, cari pot să figureze cu opere traduse în românește.

Căci și aceasta face mult: ca unele din operele lor să fie traduse pentru elevii de liceu și pentru d-șoarele, cari nu cetesc, n'au posibilitatea să cetească franțuzește sau nemțește mai des.

Cred că lăsăm prea des prilejurile de a ne folosì de apariția unor traduceri bune. În timpul din urmă au apărut, ca să amintesc vreo câteva din piesele teatrale traduse: „Iphigenia" de Goethe, tradusă de Ion Borcia; „Don Carlos" de Schiller, tradus de Gheorghe Coșbuc; „Fecioara dela Orleans" de Schiller, tradusă de Maria Cunțan; „Regele Lear" de Shakespeare, tradus pentru Teatr. nat. din București de Margarita Miller

Verghi; „Electra“ lui Sofocle, tradusă de Gh. Murnu; „Cidul“ lui Corneille, trad. de Șt. O. Iosif. Ce minunate prilejuri pentru publicul nostru să discute despre felul de a scrie a lui Goethe, a lui Schiller, a lui Shakespeare sau Sofocle. Escursii minunate în Taurida, în Franța, în Spania, în Anglia! Scriitorul cutare e de părerea cutare. Are dreptate? Ce zice sufletul meu? Și cât de interesant când dai de două păreri diametral opuse — când cauți să pricepi punctul de vedere al fiecăruia, când pui în cântar argumentele și vrei să-ți dai verdictul, — (care de multeori nu poate fi un da sau ba hotărît). Bucurii sufletești, cari nu se pot cumpără cu bani.

Un mare, neprețuit favor cred că ar aduce cetirea acestor traduceri. Nu vi se par și d-voastră piesele noastre originale — atâtea câte sunt, prea stângace, prea lipsite de energie, în cea mai mare parte? Nu credeți că s'ar puteà adoptà cu timpul niște orizonturi mai largi și o mânuire mai desteră, în urma îndeletnicirei cu traduceri bune?

Ar fi o lipsă de tact, ar fi o inconștiență din partea cuiva să dea sfat unui neam întreg să adopte spiritul unei literaturi străine. E chiar nonsenz. — Și totuși, dacă cercetăm istoria literaturilor vedem cât de covârșitoare sunt de multeori influințele străine. Să analizăm puțin chiar numai istoria teatrului nostru românesc.

Până acum se susține că primul teatru românesc a existat în casele hatmanului Costache Ghica, în anul 1806, în București. Conducerea o aveà Asachi. Prima piesă teatrală tipărită, în care se află și cuvinte românești, pare a fi „Occisio Gregorii in Moldaviae Vodae“. Uciderea lui Grigore Vodă al Moldaviei, care a apărut între anii 1777—80.

Această „ucidere“ e scrisă în patru limbi.

La începutul vieții teatrale din Principate — la noi nu puteà fi vorba încă de un curent mai pronunțat — au început Grecii, Turcii, Italienii, Rușii, Germanii și Francezii să-și facă reciproc concurență, cu producțiile lor echilibristice, atletice și teatrale, încât pentru o adevărată vieață teatrală românească nu mai erà loc.

Influința literaturii dramatice franceze începe de vreme. „Orest“ de Voltaire apare în traducere românească în 1820; „Alzira“ și „Mahomet“, de acelaș autor în 1834. Corneille se găsește în traducere din 1831. Molière ține recordul: „Amphitryon“, „Burghezul gentilom“, „D-nul de Pourceaugnac“, „Precioasele ridicole“, „Avarul“, „Medicul fără de voie“, „George Dandin“, apar de prin 1833 începând în numeroase traduceri și au succesele cele mai mari. Nu vreau să amintesc trupele nenumărate franceze, — cari inundă Principatele.

Influința trupelor germane n'a fost atât de mare, cu toate că unele din piesele germane de a doua mână, ca „Menschenhass und Reue“ de Kotzebue, au avut serii nesfârșite de reprezentații. Influință mai mare decât Germanii au avut Italienii cu trupele lor.

Nu e nimic rușinos în starea aceasta, numai să nu dăinuiască și mai departe. Fiecare neam împrumută, și la începutul literaturii sale și mai târziu, dela celelalte neamuri, căci așa este firesc. O literatură, care se închide cu ziduri chinezești, n'are putința a se desvoltà.

Francezii au împrumutat dela Italieni și Spanioli (să ne gândim la „Cid“-ul lui Corneille), Germanii dela Francezi, dela Spanioli, dela Italieni și așa mai departe — până ce a ajuns să-și creeze fiecare neam o literatură specifică națională.

Specific națională! E greu de constatat și ceeace este specific național. Germanii, un popor de atâtea zeci de milioane de oameni, și se plâng că n'au un teatru național în adevăratul înțeles al cuvântului. Un critic de seamă al lor a exclamat acum 10 ani: „Niemals sind wir von einer deutschen Nationalbühne weiter entfernt gewesen, als am heutigen Tag; dass müssen selbst die Freunde der Ausländerei zugeben“. (Nici când n'am fost mai îndepărtați de o scenă națională germană decât în ziua de astăzi; aceasta trebuie să o conceadă chiar și prietinii maimuțărelii a tot ce este străin).

Dar să nu credem că lit. germ. dram. e tocmai atât de săracă cum ne este prezentată de criticul german. Trebuie să știi cetì printre șire. Criticul se plânge de influința covâr-

șitoare a pieselor franțuzești și de aceea accentele acestea, cari au fost și mai resolute în „Hamburgische Dramaturgie“, vestita scriere a lui Lessing.

*

Literatura germană și cea franceză sunt în primul loc chemate să aibă o influință asupra noastră. Celelalte popoare nu pot aveà o influință atât de directă, fiindcă nu avem legături culturale atât de strânse, nici cu Englezii, nici cu Italienii, nici cu Spaniolii, nici cu Norvegienii. Ce cetim și auzim despre literaturile acestor neamuri primim tot prin intermediul Germanului și al Francezului, fiindcă traducerile lor ne sunt mai la îndemână. Teatrul englezesc stă astăzi pe o treaptă jignitor de inferioară față de epoca lui glorioasă de pe timpul reginei Elisabeta; teatrul spaniol nu e nici a suta parte ce erà odinioară sub Calderon dela Barca; numai teatrul italian stă — relativ — mai bine. Starea aceasta nu o poate schimbà la Spanioli Echegaray (autorul „Marelui Galeotto“), nici la Englezi Bernard Shaw, nici Oscar Wilde.

În ce privește Norvegienii ei au o poziție aparte.

Din literatura franceză am puteà învățà foarte mult pentru teatrul nostru. Ce păcat că se ocupă atât de puțini la noi cu limba franceză, că studiul limbei franceze este numai facultativ în liceele noastre și — — astfel — pierdem cei mai mulți prilegiul să venim în nemijlocită apropiere cu operele franceze.

Aici poate fi vorba numai de drama franceză din seclul al XIX-lea, cu toate că subiecte interesante am găsì și la Marivaux din belșug și la Sedaine, în minunata lui dramă „Le philosophe sans le savoir“, (Filozoful fără să știe), un exemplu clasic până unde poate merge tendința în artă fără ca să jignească bunul simț artistic.

Despre Molière și Beaumarchais voiu vorbì cu altă ocazie.

Drama fantastică romantică à la Victor Hugo nu cred că va prinde și nici n'ar fi consult să prindă teren la noi. Un gen, care și-a trăit traiul și care se susține astăzi numai din partea lui Edm. Rostand, care a știut să-i dea un suflu nou în urma prodigioasei sale arte de a versificà și a fantaziei sale fenomenale. Pe lângă aceasta dramele acestea fantastice romantice pretind o scenărie complicată și zeci și zeci de actori, ceeace pentru noi e o condiție imposibilă.

Aproape de aceleași greutăți ne-am izbì dacă am jucà piesele lui „Sardou“. Orișicât s'ar spune că Sardou are calități literare de prima ordine, nu cred ca posteritatea să-i rezerve alt loc în Panteonul scriitorilor, decât acela al unui miraculos presdigitator, care a știut măslui cărțile — mai bine scenele pieselor sale — într'un chip magistral.

Este prea evidentă la Sardou tendința de a fascinà atenția publicului cu orice preț și orice sforțare în direcția aceasta strică.

Naturalismul francez e o altă parte a literaturii din timpul din urmă, un curent, care-și are favorurile și scăderile sale, întocmai ca oricare curent pornit cu elan de propagatori entusiaști.

După cum se știe, naturalismul acesta este o reacțiune împotriva curentului anterior, romantic, din literatura franceză. În literatură e ca la țărmurul mării — se poate observà foarte bine un flux și un reflux. Odată vine și prinde putere impresia personală — să-i zicem romantismul, — altădată, în urma unei legi firești — dispare această accentuare a personalității cu orice preț, lăsând loc unei accentuări mai mari a detaliului istoric, a gustului realității, a dragostei pentru culoare și formă, mai mult decât pentru fond — și alte și alte nuanțe. Ar fi nonsenz să fie altfel.

De cari opere ne-am puteà folosì la mișcarea noastră teatrală din naturalismul acesta, care s'a transplantat și în Germania?

Mulți se vor mirà dacă vor auzì că recomand să se cetească din partea publicului nostru „Assomoir“, nu romanul, ci drama socială, a lui Zola. Mai cu seamă prefața scrisă de Zola, este foarte elocventă și mi-a dat mult de gândit. Realismul acesta utilitar, care derivă din teoriile sociale ale lui Proudhon, ar fi bine să fie studiat — dar numai studiat și nu aplicat în întregime, pentru piesele noastre teatrale. Zola zice: „vreau să îndrept cu scrisul meu“. Bețivul din „Assomoir“ să fie prototipul, care stă veșnic

înaintea ochilor celor ce au ajuns în ghiarele pierzaniei și soarta lui ticăloasă să-i oprească pe loc și să-i desmetecească. De sigur tendința e prea subliniată, dar efectul scenic trebuie să fie îngrozitor, neuitat. Păcat că și piesa aceasta are prea multe persoane și recere o scenărie mai complicată!

Din realismul francez și cel german am puteà învățà multe. E vorba să nu ne lăsăm covârșiți de acest curent, ci să-i știm opune idealismul nostru, să nu ne dăm în mrejele unei direcții false „l'art pour l'art“ — arta lipsită de orice tendință, numai de dragul artei — căci, cel puțin deocamdată, nu ne permit referințele sociale să facem luxul acesta. Să nu fiu rău înțeles: am fi recunoscători unui artist român mare, dacă ne-ar dărui câteva opere nepieritoare, în cari principiul „l'art pour l'art“ și-ar găsì cea mai desăvârșită expresie și am aplaudà, căci *și* prin operele acestea s'ar ridicà literatura noastră, dar susțin că în loc de băiguielile scriitorilor de calibru mai mic în direcția aceasta, e mai favorabilă, mai laudabilă o muncă conștientă spre o artă cu tendințe sănătoase naționale, cu tendințe, cari nu sunt subliniate prea mult, căci în cazul acesta ar jignì bunul simț.

Mai târziu o să aduc un exemplu, care cred că va fi destul de evident.

Am zis că din realismul acesta am puteà învățà multe. Vreau să explic și mai bine ceeace susțin.

Ați cetit de sigur piesele teatrale ale lui Ion L. Caragiale. Eu nu mi le pot închipuì fără de o influință binefăcătoare, nu servilă, ci de o influință conștie, independentă, a pieselor realiste franceze asupra lui C. Autorul român înainte de a scrie „Năpasta“ și-a câștigat experiențe bogate, cetind cu sârguință, adaptând pentru teatru, localizând, traducând piese teatrale streine. Numai în urma procesului acestuia complicat a putut ajunge la realismul minunat din „Năpasta“. Ca orice meserie și arta dramatică și scrisul pieselor teatrale trebuie să se învețe, firește, având consenzul și talentul celuice vrea să învețe.

Să nu se creadă că talentul e deajuns — da, e o recerință fundamentală, dar numai cu talentul înăscut, fără de o muncă conștie, fără de orizonturi lărgite cuminte, nu ai putința să prestezi, pentru bucuria sufletului tău și satisfacția altora, ceeace ți-ai propus de scop al vieții tale.

Luptându-te cu diferitele curente literare existente, comparând, combătând, aplaudând — numai astfel îți poți cimentà părerile proprii și le vei puteà reprezentà cu destulă energie.

Realismul francez și cel german îți dau de multeori prilej la o astfel de luptă sufletească. Dacă n'aș fi sigur că jignesc bunul simț al d-voastră aș înșirà cu prilejul acesta o serie de scene luate din piese realiste franceze și germane, cari sunt — ca să vorbesc mai domol — atentate la bunele moravuri.

Ar fi naivitate din partea orișicui să pretindă dela un scriitor să scrie numai „ad usum Delphini“ — numai pentru tineret. Slavă D-lui, sunt și oameni mari, cu experiență, cari pretind o altfel de lectură. Totuș, d-nelor și d-nilor, sunt unele situații, sunt unele accente, cari n'au dreptul să fie reprezentate sau atinse, fără de a nu jignì adânc sentimentul bunei cuviințì.

Aici zace marele pericol al curentului realist-extrem, de care va trebuì să ne ferim din toate puterile noastre, căci transplantarea acestor producte hibride în sufletele noastre să sperăm, sănătoase până acuma, ar pricinuì o decadență a moravurilor și a mentalității noastre.

Piese de acestea se joacă cu sutele și cu miile în Paris, în Berlin, în Viena, în București. Piese decoltate, cu subînțelesuri, cu cuplete picante, cu situații scabroase. Nu vreau să le numesc cu numele, e de ajuns să numesc vreo câțiva autori și componiști cari se ocupă sau s'au ocupat cu fabricarea lor en masse: Gavault și Hennequin, Claude Terasse, Halévy, Offenbach (în parte), Wedekind și alții.

Nu găsesc cuvinte ca să înfierez mai greu direcția unor teatre bucureștene, cari aduc astfel de piese teatrale pe scena românească de acolo — căci sunt pătruns de adevărul, că prin astfel de producte se inficiază spiritul public și se aduce la decadență.

Dacă a trebuit să accentuez lucrul acesta, să nu credeți, d-nelor și d-nilor, că litera-

tura franceză e reprezentată numai cu astfel de producte. E un curent puternic, sănătos și în ziua de astăzi la Francezi, un curent căruia e o plăcere să-i urmezi. Scriitori ca Eugène Brieux, a cărui piesă „Brânduşa“ s'a reprezentat de curând de diletanții noştri în Sibiiu, ca Augier, de care aş vedeà bucuros jucându-se și la noi câte ceva, ca Octave Feuillet, care are câteva piese într'un act de toată frumsețea, ca Theuriet și ca soții Erckmann-Chatrian merită laudă și pot fi jucați și la noi cu succes.

Mai cu seamă piesele soților Erckmann-Chatrian îmi promit mult. Aceștia au fost doi Alsacieni francezi, cari stabilindu-se în Paris, au scris în colaborare o serie de piese teatrale și romane din vieața Alsacienilor francezi. Amintesc „Asin Fritz“, „Les Rantzau“, și „Le Juif polonais“ (jidovul polon) ca să nu numesc decât cele mai cunoscute.

Sunt sigur, stimat auditoriu, că piesele teatrale, ca cele amintite mai sus, ar aveà un efect mare asupra publicului nostru. Una din dramele acestea am tradus-o și eu, e „Jidovul polon“, adaptându o pentru trebuințele noastre.[1]) Atârnă dela felul cum va fi primită o viitoare reprezentație a piesei, ca să perseverez pe cărarea apucată sau să abandonez ideia, de a face astfel de încercări.

Încercările, acestea cred că trebuesc înteite la noi. Să fim conștii că numai astfel vom puteà aduce un curent sănătos în mișcarea noastră teatrală.

Nici o mișcare teatrală nu se poate închipuì fără de aceste experimentări.

Am să vă povestesc un caz tipic, ca să vă convingeți până la evidență că numai încercând vom puteà ajunge la un rezultat mulțămitor. Acum doi ani am localizat o minunată comedie a scriitorului Holberg, unul din cei mai mari umoriști ai nordului. Lui Holberg îi zic „Molièrul nordului“ și cu drept cuvânt. Satira lui Holberg, o credeam în mare parte, adaptabilă la stările noastre și de aceea m'am hotărît să mă folosesc și de armele lui, firește, păstrându-mi independența.

Comedia tradusă am cetit-o unor prietini, între cari se află și conducătorul teatral al soc. pentru fond de teatru român, d-l Bănuțiu.

[1]) A apărut în ziarul „Românul“, 1911.

Ca să vă faceți o ideie despre Holberg, am ales un monolog dintr'o piesă a lui, („Casa lăuzei“). Vă rog să observați tonalitatea din monolog, căci va fi vorba de ea mai târziu:

Servitorul scoate o hârtie din buzunar, „lungă cât teatrul întreg“ și povestește:

„Maria Hansen; Barbara Petru Nielsen; Abelone Hans Hansen; Christine Erich Erichsen; Engelke lens, pălăriereasa; Lucia Franz, cojocăreasa; Wibeche Peter Goldbrandten; Marie Christopher, croitoreasa; Elsa David, învățătoreasa;... (urmează încă vreo 20 de nume de femei); etcetera, etcetera, etcetera; și încă odată, încă odată, idem, idem, idem; summa summa summarum: am nouăzeci și trei de femeiuște pe lista asta și trebuie să alerg mâncând pământul în tot atâtea case, ca să vestesc orașului marele miracol, bazaconie ce s'a întâmplat cu madama mea, cu stăpâna, că a născut o fetiță. O mare bazaconie, pentru care va trebuì să se pună orașu' cu fundu 'n sus, ca și când au tăbărît dușmanii la porțile cetății și vreau să ne ia cu asalt. Aș legà contract să fac cincizeci de copii de ăștia pe an, așa mare bazaconie e asta. Da' oamenii noștri sunt în privința asta, ca 'n toate celelalte. De vrei să-ți iai nevestică, apoi trebuie să s'adune atâția oameni laolaltă, de-ți rod și urechile, cu mâncarea și cu beutura lor, de abiă poate să câștige un biet meseriaș în patru ani de zile la loc ce-a mâncat ăștia la nuntă. De aia au adus de prin vremuri vechi obiceiu, ca să vină să se 'nchine părechii alei tinere jumătate orașu' la nuntă și să-i aducă cinsturi de nuntă; că altfel nu știu zău de n'ar fi trebuit să meargă jucând ăi mai mulți dela nuntă taman în turnu' datornicilor... Așa-i pe la nunțile astea ale noastre; închini în dreapta și 'n stânga, pentru Stan și pentru Bran, până ce te-ai răguşit în toată forma, apoi mai trebuie să joci o nopticică întreagă, până ce te simți, de atâta prăfărie și oboseală, așa de prost, de mai dai tu bani muzicanților, să tacă odată, și-apoi te duci acasă și te curariseşti trei zile încheiate. Dacă stai să te gândeşti la înmormântări, apoi găseşti și la ele atâtea mirozenii, ca și la nunțile astea. La o biată femeie îi moare 'bărbatu, care i-a lăsat — să zicem — vreo câțiva

sfanți, ca să poată trăi, biata, cu chiu cu vai, cu mare economie. Mintea sănătoasă-ți spune să-și țână părăluțele în traistă: da' așa e obiceiu, să-i facă bărbatu-său o înmormântare cinstită. Asta-i pe limba noastră să-l împodobească pe mort, să 'mbrace scaunele, da' nu numai scăunele, și pe sărvitoare, și pe bucătăreasă, și pe doică, și căruța, și caii numa' 'n negru (o ajunge-un timp când or îmbrăcà 'n negru și coada căței lor) — ce să mai zic? îl îngroapă biata femeie pe bărbat așa de bine, de nu mai are cu ce să trăiască ea mai târziu! Și nu-i de-ajuns că-și pierde stăricica cu bărbatu-ei: obiceiu' mai cere, ca să stea lungită șase săptămâni încheiate pe divanu' ei și să auză de șase ori câte șase cuvintele: Ah, madam, cum te compătimesc și eu de pierderea avută!, așa că, deși și-a luat propusu' să-și poarte durerea, ca o creștină bună ce este, cu cucernicie — obiceiurile noastre n'o lasă să facă una ca asta! Ca și când și-ar fi belit mâna cu ceva și obiceiul ar cere să le spună la toți prietinii ce i s'a 'ntâmplat și să-i întrebe, dacă nu-i fac atâta cinste, și-i smulg flașteru' de pe mână, de prea multă tragere de inimă. Și încă mai trebuie să le mulțămești de dragostea lor și să le mai dai pe deasupra ceai și cafea! Ba pe dracu', de-aș fi eu văduvă! Da' prostiile ale mai încornurate sunt alea dela lăuzie. Mai întâi și mai întâi trimiți vorbă la o sută de oameni, ca și când ar fi a șaptea minune, că Hans Hansen ori Iespersen e tată. Și ca să vază mirozenia asta, aleargă oamenii din toate părțile și mi-o omoară pe biata lăuză cu gratulațiile și cu taravura lor, de-o opresc pe loc pe bolnavă, să fie sănătoasă cât mai curând, cum s'ar întâmplà, de-ar lăsà-o în pace... Da' cine naiba vine?"... (urmează scena a 2a) Actul I, sc. I.

Se prea poate ca monologul acesta să nu fie pe placul unora. Am eliminat chiar și eu unele b ă d ă r a n i i. Găsești în el brutalitate, bădărănie, ba chiar și trivialități. Tendința e poate p r e a vădită. Culorile sunt aruncate p r e a din greu.

Chestie de gust. Dar atunci nu-ți place nici o pictură de a pictorilor Gabriel M e t s u, ori Adriaen B r o u w e r și David T e n i e r, tânărul. Aceștia au pictat în secolul al XVII-lea o mulțime de tablouri din viața din restaurantele și din crâșmele dela țară, bătăi între țărani, beții, operații, dansuri bădărane, nunți și sfințiri de biserici, unde țăranii, militarii și țărancele își petrec într'un chip grotesc. Mânile se prind stângace la joc, fețele sunt roșii și urâte chiar, spiritul, care domnește, e acela al unei mărginiri sufletești. E aproape aceeași tonalitate și în comediile lui Holberg.

Dar la noi?

E a l t u l spiritul țăranului român și a l t u l acela al celui norvegian. Țăranul român s'ar simți atins când ar auzì de pe scenă bădărăniile, cari sunt scrise aproape pe fiecare pagină a comediilor lui Holberg. Bărbatul nu-și slăbește nevasta din „scroafă" și „târâtură" și alte grațiosități de astea și tot atât de des se întrebuințează expresii scatologice, cari nu se pot reproduce. Cu astfel de scene n'am ridicà moralul țărănimii, oricât de evidentă ar fi tendința autorului de a moraliză. E de lipsă deci o p r i m e n i r e a t e x t u l u i, dacă vrem ca subiectele și scenele într'adevăr bune să prindă — de fapt — teren la noi.

Va trebuì deci multă băgare de seamă și mult bun simț, dacă voim să aducem servicii reale pe cărarea aceasta.

Influință bună cred că am aveà dacă s'ar traduce câteva drame și comedii populare din A n z e u g r u b e r. Cu autorul acesta vreau să trec la l i t e r a t u r a g e r m a n ă.

Despre clasici nemți nu vorbesc aici. De reprezentat s'ar puteà reprezentà prea puține piese de ale lor cu succes, căci partea cea mai mare din piesele lor pretind o artă superioară dramatică. Nici Goethe, nici Schiller, nici Hebbel, nici Grillparzer nu cred să poată fi jucați de diletanți cu efectul dorit. Analize literare și recitații se vor puteà face — din operele lor — după cum am vorbit mai 'nainte.

Simbolismul german modern, influințat în deosebi de simbolismul francez — de Verlaine. de Beaudelaire și Mallarmé — reprezentat în teatrul german astăzi prin Hugo de Hofmannsthal, un poet talentat, dar manierat, rece, impecabil ca formă, dar plin de prețiositate, de multeori — îl lăsăm la o parte. El nu poate fi luat în considerare de mișcarea noastră teatrală. Aristocraticul din curentul

„neo-romantic“, influințat de Tieck și Novalis, iarăși e străin de noi, precum e străină și nota nietzscheană, care prinde teren la tinerii scriitori francezi și germani.

Ceeace ne poate interesă mai mult în mișcarea teatrală actuală este curentul sănătos pornit de Anzeugruber și urmat de talentații lui elevi. Anzeugruber se trage din țărani din Austria de sus, a trăit aproape întreg timpul vieții sale în Viena, luptându-se cu mizeria și scriind comedii și drame în dialect, cari au rămas în istoria literaturii germane. De unele din ele veți fi auzit și d-voastră, altele le veți fi cetit sau văzut: „Der Pfarrer von Kirchfeld“, „Kreuzelschreiber“, „Meineidbauer“, „G'wissenwurm“, „Der ledige Hof“, „Das 4. Gebot“, „Doppelselbstmord“ și altele.

Dacă n'ar fi timpul atât de măsurat v'aș ceti câteva scene dintr'o dramă a acestui mare observator. Pregătesc un studiu mai mare despre el și o să aveți ocazie, aceia din d-voastră, cari se interesează de mișcarea teatrală germană, să cunoască această figură luminoasă a timpului din urmă. (A. a murit în a. 1887).

Dela A. cred eu că am puteă învățà mai bine ce este economia de spațiu, ce va să zică o scenă prelucrată cu efect, ce importanță are descrierea milieu-ului.

Cu bucurie aș vedeà și „Erbförsterul“ lui Otto Ludwig pe o scenă dela noi, căci are ceva din severitatea și nota etică, care doresc să prindă rădăcini în inimile noastre. Aceleași — aproape aceleași observații — le-aș face și față de „Maria Magdalena“ de Hebbel, cu toate că tabloul e prea posomorît pentru o reprezentație de a noastră.

Dacă trec în revistă piesele celor doi corifei de astăzi ai teatrului german — înțeleg pe Sudermann și pe G. Hauptmann — găsesc unele piese, cari s'ar puteà jucà. „Stein unter Steine“ de Sudermann, jucată cu efect în București și „Căruțașul Hentschel“ de Hauptmann. Acestea două mai cu seamă ca experimente.

Mult mai bucuros decât cele două ultime aș dorì să se joace pe scena noastră „Der zerbrochene Krug“ (Ulciorul spart) al lui Kleist, și „Camöens“ de Halm, amândouă traduse de poetul nostru Iosif; Raimund cu „Risipitorul“ („Der Verschwender“); Gustav Freitag cu „Journalisten“ „L'arronge“, — apoi la distanță, firește, dar buni pentru nepretensive reprezentații de diletanți: Benedix, Nestroy și Raupach.

Dacă am recomandat piese mai grele, de Sudermann, de Hauptmann și de Kleist să nu credeți, că nu sunt conștiu de marile greutăți, cari ne-ar aștepta. Dar cu cât vor fi greutățile mai mari, cu atât — cred — că am puteà face câte un pas înainte.

Am văzut anii trecuți în Viena o trupă teatrală minunată. Erà condusă de scriitorul rus Nemirovici Dancenco și jucà piese rusești. Trupa erà o trupă de diletanți. Cel puțin la început au fost toți diletanți. Dar ce diletanți! Aleși tot unul și unul. Trupa s'a înjghebat în Moscova și a cutreierat capitalele principale ale Europei, stârnind vifore de aplause și tăind o dâră adâncă în evoluția teatrului modern. Piesele cari le-am văzut le cetisem înainte. Între ele și „Azilul de noapte“ a lui Gorki. N'am să uit nici când ensemblul acesta. A fost o revelație sufletească. Dar cum au ajuns actorii-diletanți la atâta artă? Au fost sprijiniți de un multimilionar, au ținut probe minuțioase, (câte 80—100 de probe pentru o piesă teatrală) și au avut — înainte de toate — dragoste față de teatru.

Dela ai noștri nu vom puteà pretinde sacrificii atât de mari bănești și pierdere atât de mare de timp — entuziasm însă pentru câteva reprezentații mai rotunzite tot putem pretinde, căci simțim cu toții trebuința unei trepte mai ridicate a nivelului reprezentațiilor teatrale.

Mai avem să amintim ceva despre literatura rusească și cea norvegiană, ca să putem aveà o ochire generală asupra celor mai bune piese teatrale, cari cred că ar puteà fi jucate la noi.

Din toate piesele teatrale rusești, câte le-am cetit, n'aș recomandà, decât una singură: pe „Revisorul“ lui Gogol, dar cu toată căldura inimei mele. Umor sănătos, comedie de intrigă și de caractere îmbinată genial și un spirit de observație, care ridică comedia aceasta la rangul unei adevărate capod'opere.

Nici Tolstoi cu, „Puterea întunerecului“, care e prea grozavă pentru noi, nici Gorkij, nici Cehof, nici Andreiew, cu operele lor caracteristice rusești nu cred să ne poată ajută ceva, dimpotrivă cu scenele destrămate ne-ar strică. Poate „Furtuna“ lui Griboiedow, dar nu o cunosc.

Dacă vrem să ne dăm seama de teatrul norvegian modern ni se impun în primul rând trei personalități: Ibsen, Björnstjerne Björnson și Strindberg. Pe lângă toată mărimea gigantică a celor doi reprezentanți ai nordului, nu cred ca dânșii să poată prinde rădăcini în repertoriul nostru, nu numai acum, dar nici în viitorul apropiat. Pe cel de al treilea, pe Strindberg nu-l cunosc din deajuns, îi cunosc numai o foarte disgrațioasă piesă: „Domnișoara Iulia“, de care mă mir că a putut fi scrisă vreodată de un om de litere — dar dau cu socoteală că Strindberg va prinde cu atât mai puțin teren la noi, cu cât ceilalți compatrioți nu găsesc răsunet.

De sigur ați auzit de problemele mari, cari le frământă Ibsen în dramele sale sociale. Într'o piesă ne arată cum bazele societății pot să se razime numai pe adevăr și dreptate (stâlpii societății), într'alta cum adevărata căznicie constă într'o înțelegere și colaborare reciprocă, căci altfel se desfac legăturile (Nora), alte drame tractează despre creșterea copiilor, despre labilitatea principiilor politice, etc. Felul, cum sunt tratate temele acestea nu cred să placă publicului nostru. E ceva străin, ceva posac, ceva morocănos în întreagă filozofia lui Ibsen. Oamenii lui filozofează prea mult, nu este firea noastră astfel, au ceva specific nordic — străin de noi.

Un drum din seriozitatea aceasta nu ne-ar strică — atâta seriozitate însă câtă e în piesele lui Ibsen — al cărui merit nepieritor în evoluția teatrală europeană este evident — este prea multă pentru noi. O încercare, de care aș fi curios, s'ar puteà face numai cu reprezentarea „Stâlpilor societății“. Celelalte piese ar trebui să ajungă în repertoriul nostru, dacă vor ajunge vreodată, târziu de tot.

Din Björnson aș vrea să se joace odată „Falimentul“ într'un oraș de al nostru (e tradus de Boniface Hétrat pentru Teatrul național din București). Povestea mânilor roșii, muncite, sunt sigur că ar impresionà adânc publicul nostru, deși spiritul străin, care planează în piesă, s'ar resimți.

*

Orice am face, orice am zice avem lipsă în zilele noastre mai mult de comedii. Publicul nostru nu este învățat să asculte piese serioase și trebuiește adus pe cărarea adevărată încet cu încetul. Mai mult efect au la noi comediile de situație, de intrigă decât, orice dramă socială, care ar trece, — în cazul cel mai bun — fără să lase vreo urmă adâncă în sufletul spectatorului.

Atenția cea mai mare avem să o dăm, cred eu, genului satiric deocamdată și numai în planul al doilea să îndrăznim cu piese serioase — și aceasta aproape numai la oraș — când avem siguranța că dispunem de forțe dramatice, cari nu pot strică efectul piesei printr'un joc barbar și ridicol.

Aici văd eu importanța cea mare a traducerilor și a seratelor, de cari vorbeam. Sunt aproape sigur, că dacă s'ar ținea 10—12 serate de acestea și dacă s'ar încercà ulterior reprezentarea unei piese serioase, după ce întreg publicul poate aprecià importanța uneia sau a celeilalte scene — (și vă rog să credeți că nu vreau să dejosesc pe nimeni atribuindu-i gusturi false, ci constat că trebuie răsbătut astfel pe cărarea spre cultivarea noastră estetică) sunt aproape sigur, că altfel, cu alți ochi și cu alte sentimente ar privi publicul și ar primì prestațiunile actorilor.

Numai așa e natural să se desvoalte o mișcare sănătoasă teatrală. Am urmărit mișcarea la alte neamuri, după cum ați văzut și d-voastră din unele amănunte, cari vi le-am comunicat și m'am convins și vreau să conving și pe alții despre adevărul acesta cardinal.

În munca aceasta ideală pentru ridicarea neamului din care facem parte, avem lipsă de idealism. Oameni, cari își pun viața în joc, oameni, cari sunt conștii de importanța misiunii lor, oameni, cari își smulg inima din piept — de e de lipsă — și o ridică 'n văzul tuturora, ca să lumineze cu puterea luminei ei pe cărările potopite de întunerec, (mă gândesc la „Inima lui Danku“, de Gorki). Dacă cad — au să vină alții în

locul lor — dar neamul — el merge înainte. Ce e *un* om, față de neamul întreg?

Și există astfel de oameni, la alte neamuri și și în neamul nostru — căci ar fi de desperat să nu găsim diamante de astea în marea de nisip.

*

Știu că mai mulți din d-voastră au petrecut câtva timp pe țărmurul Elbei, în Saxonia. Nu departe de Drezda, într'un sătuleț, în Leuben, se află un mormânt. Simplu. O lespede de piatră și pe ea scris cu litere de aur: Caroline Neuber. A fost o artistă dramatică, doamnelor și domnilor, o „actriță". Rostiți cuvântul acesta: „actriță" cu o ușoară nuanță de superioritate și de batjocură. Această Caroline Neuber a fost una din cele dintâi propagatoare ale teatrului german regulat. În 30 Noemvrie, anul trecut, s'au împlinit 150 de ani dela ziua nașterii ei.

Teatrul german erà pe timpul ei vrednic de deplâns. „Hanswurstia"-dele și „Harlekinia"-dele erau la modă. Nu domnià nici un criteriu de bun simț în piesele improvizate ale saltimbancilor, cari se dădeau de actori și se bucurau de favorul publicului. A venit Caroline Neuber, o femeie cu o existență cam sbuciumată, și-a înjghiebat o trupă ambulantă, a primit cu entusiasm îndemnuri din partea autorităților literare de atunci — dela Gottsched, spre pildă — a sprijinit primii pași ai lui Lessing — a început pelerinagiul din oraș în oraș cu un repertoriu mai cinstit, cu piese teatrale scrise, (nu spuse de actori pe scenă, după inspirația proprie), a avut să înfrunte mizeria, disprețul, ura unei caste întregi de actori, cari nu pricepeau spiritul vremii, a ars pe Harlechin — prototipul comediei extemporate — în semn de declarație de războiu. Și a murit această Caroline Neuber, pe drumuri, nepetrecută la groapă nici — chiar de foștii actori a trupelor ei — iar preotul din Leuben n'a permis cioclilor nici chiar să o ducă creștinește, pe poarta cimitirului, în mormânt, ci cioclii au fost siliți să sară zidul cimitirului în puterea nopții, ca să poată îngropà o „actriță" — o paria a societății.

Azi judecă lumea altfel. Azi s'a dat cinstea meritată memoriei ei — astăzi nu e istorie culturală germană care să nu amintească numele ei cu cinstea cuvenită unei propagatoare desinteresate a culturii germane. În 30 Noemvrie anul trecut, au pelegrinat sute și sute de personalități marcante la mormântul ei, deputațiile din diferite colțuri de țară au depus cununi pe mormântul ei și ea — ea se va fi bucurat acolo, unde se află acum.

Se poate că sunt prea idealist — dar doresc din tot sufletul zeci și zeci de Caroline Neuber — și Millo al nostru a fost înrudit sufletește cu artista aceasta! — pentru neamul nostru, oameni, cari taie dâră adâncă, oameni, cari își dau vieața pentru un ideal.

*

Într'un sonet clasic cântă poetul José Maria de Hérédia moartea unui vultur, care vrea să „caute mai mult aier". Vulturul sboară spre soare — un al doilea Prometeu, dar e lovit de un fulger și cade în abiz, cu aripele aprinse. Hérédia exclamă:

„Fericit cine moare astfel, pentru glorie sau pentru libertate, în fala puterii sale și în beția visului său, fericit celce moare o moarte strălucită și scurtă!"

Noi? Putem noi dorì altceva eroilor noștri? putem noi lăudà mai mult și mai bine?

În vis.

Muriseși par'că și un înger,
Spre ceruri, albă, te duceà
În giulgiuri de argint și aur . . .
Și nimenea nu te plângeà.

Doar eu îngenunchiat în urmă-ți
Priviam înfiorat cum pieri: —
O taină pururea senină —
Ca să răsari în alte sferi.

Și tot cercam să sbor la tine
Dar lutul sufletu-mi strângeà . . .
Alăturea de alte stele
Mai răsărise-acum o stea! . . .

Lisandru Teofil.

Originea vieţii pământene.[1])

Este ea opera unui Creator? Născutu-s'a cu dela sine putere? Venit-a de pe alte tărâmuri? Concluziune.

... L'a 'nceput, pe când fiinţă nu erà, nici nefiinţă,
Pe când totul erà lipsă de vieaţă şi voinţă,
Când nu s'ascundea nimica, deşi tot era ascuns ...
Când pătruns de sine însuş odihnea cel nepătruns.
Fù prăpastie? genună? Fù noian întins de apă?
N'a fost lume pricepută şi nici minte s'o priceapă,
Căci erà un întuneric ca o mare făr' o rază,
Dar nici de văzut nu fuse şi nici ochiu care s'o vază,
Umbra celor nefăcute nu 'ncepuse-a se desface,
Şi în sine împăcată stăpâneà eterna pace!
Dar de-odat' un punct se mişcă... cel dintâiu şi singur. Iată-l
Cum din haos face mumă, iară el devine Tatăl ...
Punctu-acela de mişcare, mult mai slab ca boaba spumii,
E stăpânul fără margini peste marginile lumii ...
De-atunci negura eternă se desface în făşii,
De atunci răsare lumea, lună, soare şi stihii ...

Eminescu, Scrisoarea I.

Teoria cosmogonică a lui Kant (Laplace) este îndeobşte acceptată de lumea ştiinţifică. Ea ne arată că planeta, pe care vieţuim noi, pe timpul când s'a diferenţiat de soare, şi încă multe milioane de ani dup'aceea, a fost într'o stare aşa de înfierbântată, încât n'a putut hrăni nici un fel de fiinţe organice. Deci vieaţa pe pământul nostru a trebuit să aibă un început.

Cine a cauzat, respective cum s'a înfiinţat acest început de vieaţă? Iată una dintre cele mai însemnate, dar totodată şi mai controversate întrebări din domeniul ştiinţelor naturale. Un fel de punct arhimedic, a cărui aflare ar avea darul să armonizeze diferitele concepţii de vieaţă.

Vom expune în acest capitol cât se poate mai pe scurt principalele trei teorii, cari au încercat să deie deslegarea acestei probleme.

1. Teoria care admite un Creator („Creatismul teist") sau o Inteligenţă cosmică (Reinke).

Raţionamentul ei este următorul: Vieaţa trebuie să fi avut un început pe pământul nostru. Însă ea nu s'a putut naşte dela sine. Deci trebue să admitem o cauză mai înaltă, o putere transcendentală, inteligentă, care a produs-o. Această cauză este Creatorul sau Inteligenţa cosmică.

Argumentele pentru această doctrină dimpreună cu combaterea obiecţiunilor, le aflăm în capitolul 26, din temeinica lucrare biologică a profesorului de botanică dela universitatea din Kiel, Reinke[2]).

Înainte de toate Reinke arată cu argumente din fizică şi chemie, că o autogeneză, adecă o naştere dela sine a întâielor organisme, este imposibilă[3]).

Apoi face concluzia în forma unei asemănări plausibile: dupăcum în orice maşină este întrupat un anumit cvant de inteligenţă imanentă, dar introdusă prin inteligenţa inventatorului şi a constructorului, — astfel şi puterea vitală din cel dintâi element de vieaţă trebuie să fie introdus printr'o inteligenţă superioară, pe care Reinke o numeşte: „Inteligenţă Cosmică".

De încheiere Reinke mai desleagă cele două obiecţiuni principale, ce s'au făcut teoriei creatiste:

a) Helmholtz şi E. Dubois-Reymond au zis: În ştiinţă nu e voie să presupunem că există lucruri, pe cari noi nu le putem pricepe.

— Reinke răspunde: Eu ivirea celei dintâi fiinţe vii numai aşa o pot înţelege, dacă admit că e creată de o fiinţă superioară. Cine e acea fiinţă, asta nu se ţine de ştiinţele naturale. Tot aşa de puţin putem „pricepe"

---

[1]) Un capitol dintr'o lucrare de biologie şi antropologie, ce va apăreà în curând.

[2]) Johann Reinke: Die Welt als Tat. Umrisse einer Weltanschauung auf naturwissenschaftlicher Grundlage. Ed. V. 1908, preţul 12 marce.

[3]) Redau pe scurt argumentaţia lui Reinke. Recomand însă cetirea în extenso a acestui model de argumentaţie ştiinţifică în contra autogenezei.

— Dupăce pământul s'a răcit îndeajuns punându-se scoarţa necesară pentru vieaţa organică, au lipsit înainte de toate materiile trebuincioase pentru formarea unei celule: albumina şi hidratele carbonate, ca să amintim numai cele mai de frunte. Pentru sinteza acestora au lipsit elementele. Carbonul se află numai sub forma de accid carbonic; hidrogenul în apă şi aer, nitrogenul ca accid nitric etc.

Energia necesară aceste ar fi trebuit s'o capete prin reducţiune, dar plante, cari să îndeplinească acest proces chemic, încă nu puteau există. Dar chiar să admitem că printr'o anume catastrofă s'ar fi redus; urmează o şi mai mare greutate: dintr'un haos de grupuri disociate, să se producă dela sine acele complicate combinaţiuni chemice! Acesta e un proces cu mult mai complicat şi mai greu de rezolvit decât o bine jucată partie de şah. (Iată de pildă formula unei mici părticele dintr'o celulă: $C^{26}\ H^{49}\ A_z^{\ast}\ P_z^{5}\ O^{22}$ = acid nucleinic).

Dar să admitem că întâmplarea a făcut, ca din mulţimea de atomi, cari furnicau neorânduiţi prin spaţiu, deodată s'au întâlnit toţi cei necesari pentru combinaţia albuminei şi a hidratelor carbonate. S'o admitem asta, cu toate că Krönig a socotit prin calculul probabilităţii că: dacă 1.000,000 de ani dearândul în fiecare an s'ar naşte 1.000,000 de oameni, cari ar vieţui câte 10,000, şi în fiecare minut a vieţii lor ar face câte 20 de combinaţiuni, e verosimil, că nici unul să nu potrivească acea combinaţiune.

Dar să presupunem, că printr'o nouă întâmplare oarbă s'au format toate materiile trebuincioase unei celule. Se iveşte atunci o greutate şi mai de neînvins: din acest material cine a format acea fiinţă atât de perfect armonică, încât să poată îndeplini funcţiunile energetice necesare şi celei mai simple vietăţi?

A presupune că şi asta s'a produs prin întâmplare, e ca şi când am admite că dacă răsturnăm pe masă literile, cu cari s'a tipărit cândva o poezie, printr'o continuă mestecare între sine a literilor s'ar puteà întâmplà odată ca, literile să se împreune dela sine în aşa fel, încât să ne dee iarăş clişeul poeziei. (Reinke, op. cit. pg. 321—330).

naşterea vieţii pământene din sine însaşi sau prin întâmplare. Nu putem negà un lucru din simplul motiv că nu-l înţelegem.

b) Pentru o astfel de creaţiune ar trebui să admitem suspendarea ad hoc a legilor naturii.

— Răspuns: Prin crearea unei celule inteligenţa cosmică tot aşa de puţin lucrează înafară de legile naturii, precum geniul omenesc prin crearea unei simfonii, a unui tablou, poezie, maşină etc. Căci la acest act al creării acea Inteligenţă s'a folosit de puterile existente în natură. (Reinke op. cit. pg. 342).

2. A doua teorie e aceea, care susţine că, dupăce înainte de răcirea planetei noastre n'a putut să existe nici o vietate, întâia fiinţă vie trebuie să se fi iscat cu dela sine putere. Aceasta „generatio aequivoca“ sau „generatio spontanea“ e un ce neexplicabil, ce e drept, dar — fiindcă în ştiinţă nu se admite explicarea unui lucru necunoscut prin alt necunoscut, — naşterea vieţii pământene dela sine este „un postulat logic al ştiinţelor naturale.“ [1])

Pentru a găsì argumente decizătoare în favorul acestei teorii, savanţii şi-au dat silinţa sau să afle în natură fiinţe pe un grad mai inferior de organizaţie, cari fiinţe să formeze oarecum treapta de trecere între vieaţa anorganică şi cea organică; sau să compună în laboratorul din materii anorganice fiinţe vii.

Dăm în rezumat rezultatele acestor nizuinţi:

La aşezarea cablului nordatlantic (1857) ilustrul profesor univ. Huxley a găsit la mari adâncimi un fel de „Protonămol“, care se păreà că e un conglomerat de fiinţe vii foarte primitiv organizate. Marele darvinist s'a şi grăbit să-l boteze „Bathybius Haeckeli“; dar în curând a recunoscut c'a fost o eroare la mijloc.

Tot astfel s'a întâmplat cu un alt „protonămol“, aflat de Bessel, numit „Protobathybius“, despre care asemenea s'a dovedit că e un precipitat de substanţe organice ale unor vechi vietăţi cufundate în adâncurile mării.

Cât de mult a frământat mintea savanţilor, aflarea unei astfel de fiinţe primitive, care să facă trecerea dela regnul anorganic la cel organic, se vede din multele numiri, ce s'au dat pe 'nainte acestei fiinţe mult dorite. Herb. Spencer a numit-o „Unitate fiziologică“, Darwin „Gemmuli“, Haeckel „plastiduli“, Naegeli „Micellae“, Detmer „unităţi de vieaţă“.[2])

Dar oricât s'au nizuit în această direcţie, microscopul a arătat că nu există fiinţe mai simplu organizate decât celula, şi că şi în cazurile, unde nu se vede sâmburele unitar, acesta este împrăştiat în întreg corpul protoplasmar respectiv. Deci ştiinţa tot mai mult s'a convins, că tot ce este viu, din vietate s'a născut, sau cum sună formulele ştinţifice: Omne vivum ex ovo (Harvey la 1651); omne vivum ex vivo (modificare de mai târziu); omnis cellula ex cellula (Virchow 1858); omnis nucleus ex nucleo (Flemming 1882); omnis chromosoma ex chromosomate (Boveri 1903).

Văzând asta, savanţii au apucat altă cale: să producă în laborator din materia neînsufleţită fiinţe vii.

În lunie 1905 John Butter Burke, directorul laboratorului Cavendish din Cambridge a publicat senzaţionala ştire, că i-a succes să producă cu ajutorul radiului din buion sterilizat o materie, care da semne de vieaţă. Dar această bucurie n'a durat mult, căci s'a adeverit în curând că acele „vietăţi“ au fost numai neşte băşici de albumină coagulată, produse prin emanaţiunea radiului.

În timpul mai nou i-a succes genialului profesor de chemie din Berlin Emil Fischer să afle şi realizeze aproape pe deplin sinteza albuminei. Dar însuş maestrul e foarte departe de-a crede, că va puteà „insuflà“ vreunei atare molecule acea miraculoasă putere de-a creşte şi a se înmulţì“, care se numeşte vieaţă.

3. A treia teorie mai bine zis hipoteză, mai de frunte asupra originei vieţii este cea esmisă la 1871 de Helmholtz şi William Thomson. Ea susţine că întâiul germene de vieaţă l-ar fi adus pe pământul nostru meteorii, aceste „fragmente ale unei lumi năruite.“

Împotriva acestei hipoteze s'a obiecţionat, că acel germene s'ar fi mistuit prin înfierbântarea ce-o sufer meteoriţii intrând în atmosfera pământului. Dar Helmholtz a izbutit să arete, că în crepăturile meteorului uşor poate să se adăpostească o astfel de sămânţă de vieaţă.

Concluzia din aceste teorii şi hipoteze este, că în privinţa originei vieţii pământene ştim încă foarte puţin, şi că chiar de s'ar adeverì vreuna din aceste teorii, ea ar aveà numai o valoare „locală“, ar îndestuli numai patriotismul nostru — planetar.

Căci nici iscarea vieţii prin mâna unui Creator, nici cea ivită cu dela sine putere, nici cea asvârlită de pe alte tărâmuri nu ne-ar puteà deslusi problema: De unde este vieaţa peste tot, vieaţa întregului univers?

Deci la aceste întrebări trebuie să răspundem deocamdată cu acel celebru „Ignorabimus“ al lui E. Dubois-Reymond [1]).

Dr. Aurel Dobrescu.

[1]) Vezi mai pe larg Introducerea cărţii lui R. Hertwig: Lehrbuch der Zoologie, ed. VIII. 1907, 13·50 marce.

[2]) Vezi mai pe larg: E. Wasmann S. G. Die moderne Biologie und die Entwickelungsgeschichte. Ed. III. 1906. pg. 194. (Preţul 9·20 marce).

Mulţimea, mai ales poporul, dealtcum şi azi mai crede că broaştele „se fac“ din nămolul mlaştinilor, s'au purecii din praf, etc.

[1]) E. D.-Reymond, una dintre cele mai strălucite figuri ale Academiei de ştiinţe din Berlin, vorbind în şed. din 14 August 1872 „Despre marginile cunoştinţii naturii“, şi stabilind 2 margini, peste cari cunoştinţa omenească nu poate trece, anume: „Legătura dintre materie şi putere“ şi „Problema conştiinţii“, — a încheiat cu cuvântul devenit celebru: „Ignorabimus“. Ceeace va să zică: întotdeauna vor fi lucruri, pe cari nu le vom puteà pătrunde cu mintea noastră mărginită.

Dări de seamă.

Vasile Pârvan: *„Contribuţii epigrafice la istoria creştinismului daco-roman“*. Bucureşti 1911. XVI + 222 pagini.

În partea primă a acestui studiu ne înfăţişează d-l Pârvan, meritosul profesor de istoria veche la universitatea din Bucureşti, desvoltarea creştinismului în Illyricum în legătură cu evoluţia Romanismului oriental, iar în partea a doua fixează timpul, când şi modul, cum a fost introdus creştinismul la Daco-Romanii din stânga Dunării, din Dacia Traiană.

În provinciile dunărene creştinismul începe a prinde rădăcini către sfârşitul secolului al III-lea şi anume prin mijlocirea limbei latine, căci în timpul acela precumpănirea limbei greceşti, folosită în biserica creştină primară ca un fel de limbă sacră, încetează. Pentru Illyric în special se constată, că în tot timpul la care se referă contribuţiile d-lui Pârvan, până la jumătatea secolului VI, are legături strânse cu Vestul roman, cu Italia, iar nu cu Răsăritul grec, se află deci sub influenţa directă a culturii latine, iar nu a celei greceşti.

D-l Pârvan stabileşte serii întregi de episcopi creştini în numeroase centre culturale din Sudul Dunării. Astfel la Dunărea de jos, în Moesia superioară, arată, pe baza rezultatelor lui Harnack, că chiar şi înainte de 325 erau 4 episcopate creştine, iar peste 20 de ani, pe timpul conciliului din Serdica 344, se găsesc menţionaţi vreo 12 episcopi din ţinutul respectiv. Deşi secolul următor, cu înfricoşatele pustiiri ale Hunilor, a făcut multă stricăciune Romanismului şi Creştinismului din aceste părţi, se constată şi în timpul acesta existenţa a 4 centre episcopale în Naissus, în Remesiana (unde a păstorit între anii 380–420 episcopul Nicetas, iar pe la 449 episcopul Diogenianus) Serdica oraşul metropolitan in Dacia mediterranea, (unde dela 325–600 avem o serie de 7 sau chiar 8 episcopi, dacă ţinem samă şi de episcopul Theupregius, al cărui timp de păstorire nu e menţionat în inscripţia referitoare la dânsul) şi în Pautalia, unde sunt înşiraţi 2 episcopi: Evangelus la a. 516 şi Phocas la 553. În Moesia inferioară, în Develtum erà episcopie veche de pe la sfârşitul secolului al II-lea, în Odessus se face amintire de episcopii Dittas şi Danil, pentru Marcianopolis, oraş întemeiat de Traian, avem iarăşi o serie de 7 episcopi de pe timpul impăratului Valens şi până la anul 458; în Nicopolis 2 episcopi: Marcelus la anul 458 şi Amantius la anul 518. Tot pentru Moesia inf. mai sunt înşirate 5 centre episcopeşti (Abrittus, Durostorum, Apiaria, Novae, Comea), iar pentru Scythiaminor e centrul mitropolitan Tomi, unde din vremea lui Diocletian şi până la 550 avem o serie de 11 arhierei. Harnack formulase ipoteza, că şi episcopul „Gothiei“, Teofil amintit la 325 printre membrii sinodului din Nicaea ar fi fost „episcop de Tomi“. D-l Pârvan însă arată, că aşa ceva e exclus, deoarece „numele provinciilor şi oraşelor episcopale sunt îndeobşte exact redate de subscriitorii diferitelor concilii, iar în cazul de faţă provincia respectivă — Scythia minor — tocmai pe vremea lui Constantin şi a fiilor săi, când e aşa de înfloritoare, nu se puteà confundà nici de cel mai ignorant copist cu vreo „Gothie“ oarecare (nota 27). Deaceea Teofil trebuie considerat ca episcop al „Gothiei“, care după 270 poate fi căutată şi în Nordul Dunării. Dar la ceva sigur, în privinţa aceasta, nu se poate ajunge „câtă vreme n'avem alte ştiri de ajutor“.

Din răspândirea creştinismului în măsură atât de însemnată, la Sudul Dunării, urmează ca o necesitate logică şi istorică admiterea existenţii lui şi la Nord, în Dacia Traiană, căci Dunărea nu a format niciodată „o graniţă până la cer între Nord şi Sud“. În sprijinul acestui adevăr d-l Pârvan aduce în partea a doua a studiului său argumente epigrafice, filologice şi istorice. Mai întâiu analizează o inscripţie de pe la anul 235 săpată pe un sarcofag de piatră în Napoca. Deşi această inscripţie începe cu formula veche păgână D(is) M(anibus), ea termină cu monogramul sacru creştin în care se cuprinde şi cunoscuta formulă creştinească: S(it) T(ibi) T(erra) L(evis). Acest sarcofag l-a pus veteranul Aurelius Babus în amintirea fiicei sale Aurelia Marina şi a nepotului său Aurelius Marinianus, despre cari d-l Pârvan dovedeşte, că erau „asiani“ de origine sau, mai precis, syrieni. Această inscripţie „documentează în chip categoric existenţa Creştinismului în Dacia Traiană în prima jumătate a secolului al III-lea“. Deoarece se ştie, că între coloniştii aduşi de Traian în Dacia mulţi îşi trăgeau obârşia din Orientul creştin, urmează, că începutul creştinismului în Dacia trebuie, pus încă în timpul stăpânirii romane, ca fiind adus direct din Răsărit. Ori, cum se exprimă d-l Pârvan: „Un sâmbure vechiu creştin a existat (în Dacia) el a fost însă numai credinţa unei minorităţi a Daco-Romanilor şi n'a avut în el însuş puterea de a cuceri întregul popor, fără alt ajutor străin“ (pg. 85).

Pentru a arăta, cam în ce timp s'a îndeplinit această cucerire, d-l Pârvan ne dă o pătrunzătoare analiză genetică-culturală şi istorică a terminologiei noastre creştine de origine latină. Din această analiză rezultă, că terminii, prin cari exprimăm noi noţiunile fundamentale ale creştinismului, sunt toţi de origine latină şi în mare parte, specific norddanubiană. Anume se arată aci, că cuvântul biserică din latinul basilica nu s'a putut încetăţeni în limba noastră decât după anul 350 şi în Nordul Dunării, iar nu la Sud, unde în Illyricum se întrebuinţă pentru această noţiune terminul ecclesia, care e şi azi în uz la toate popoarele neolatine. Tot aşa se insistă apoi, cu o mulţime de amănunte instructive, şi asupra explicării istorice a terminilor: Român, pământ, ţară, Dumnezeu, Duminecă, Crăciun, Rusalii, sărbătoare, păgân, martur, lună, lege, botez, cruce, creştin, cuminecà, ajun, altar, răposà, zănatic, Sânziene ş. a. arătându-se, că toate acestea „cer o fixare a datei creştinării noastre — în

cifre rotunde — prin anii 375—450“, şi „că religia păgână a strămoşilor noştri nu numai n'a putut fi complet biruită de Creştinism, dar o sumă de credinţe şi superstiţii populare antice au dăinuit şi mai departe, trădând chiar azi, în chip evident originea lor syncretistic-păgână“.

Trecând apoi la argumentele istorice, d-l Pârvan constată, că legăturile dintre Nordul şi Sudul Dunării au rămas destul de frecvente şi după anul 270 până la sfârşitul secolului al V-lea, ceeace se vede şi din numeroasele descoperiri de monete romane în Dacia Traiană, monete cu ajutorul cărora Jung a putut stabili circulaţia spre platoul transilvan prin toate pasurile mai însemnate ale Carpaţilor.

Episcopul Auxentius din Durostorum (c. 380) panegiristul lui Ulfila, ne spune despre acest apostol al Goţilor, că a predicat 7 ani în Nordul Dunării (348—355) în limba grecă, latină şi gotică („apostolica gratia Graecam et Latinam et Goticam linguam sine intermissione in una et sola ecclesia Christi predicavit“). Evident, că latineşte nu ar fi avut pentru cine predică, dacă nu ar fi existat în aceste părţi o poporaţie, care să-l înţeleagă, şi care nu puteà fi alta decât urmaşii coloniştilor lui Traian: Daco-Romanii. Că această poporaţie daco-romană există, se poate deduce şi din titulatura regelui got Athanarich, care alături de „rex Gothorum“ purtà şi titlul de „iudex“. Deoarece acest termin semnifică o instituţie de origine pur daco-romană şi nu poate fi explicat altfel decât ca un titlu latin norddanubian, urmează că Athanarich trebuie să fi avut în Nordul Dunării sub stăpânirea sa şi pe Daco-Romanii, dela cari i se derivă titlul acesta.

Rezultatele acţiunii lui Ulfila printre Daco-Romani n'au putut fi prea trainice, precum nu vor fi fost nici acelea ale lui Sava „Goticul“ (grec din Azia), despre care ştim din scrisorile Sf. Vasile cel Mare cătră Junius Soranus, ducele provinciei Scythia, că a propovăduit şi a murit în nordul Dunării, fiind înnecat la 12 Aprilie 372 în râul Museos (= Buzău). Cu mult mai însemnată şi mai bogată în rezultate a fost însă propaganda creştinească a episcopului Nicetas din Remesiana (380—420), om foarte învăţat, care cultivà legăturile culturale cu Apusul, fiind în relaţii de prietinie intimă cu sf. Paulinus din Nola, pe care îl cercetează în mai multe rânduri (la 398 şi 402). Despre sf. Nicetas a scris prietinul său Paulinus o mulţime de versuri foarte elogioase, din cuprinsul cărora putem stabili locul, unde s'a desfăşurat activitatea de misionar a lui Nicetas şi rezultatele acestei activităţi. Se constată, că el a predicat latineşte atât la dreapta, cât şi la stânga Dunării şi a răspândit cu succes dreapta credinţă la Daci, Scythi şi Goţi. Martyrologiul Roman pune amintirea lui Nicetas la 7 Januar, spunând despre el următoarele: In Dacia sancti Nicetae episcopi, qui feras et barbaras gentes Evangelii praedicatione mites reddidit et mansuetas“. Nicetas a desvoltat şi activitate literară bisericească; mai târziu pe la 492 îl laudă Gennadius din Marsilia pentru catehismul pe care l-a scris într'o limbă simplă şi clară („simplici et nitido sermone“). Timpul, când a propovăduit sf. Nicetas dreapta credinţă la Traco-Romani, încreştinând massele mari ale poporului, e sfârşitul secolului al IV-lea şi începutul sec. V., după cum rezultă atât din dovezile istorice cât şi din argumentele filologice.

Prin aceste rezultate ale „contribuţiilor“ d-lui Pârvan se înlătură, măcar în parte, ipoteza mai veche, că la poporul român creştinismul nu ar fi fost introdus pe aceeaşi cale ca la alte popoare, adecă într'un anumit timp şi de o anumită persoană. D-l Pârvan, deşi admite existenţa creştinismului în Dacia chiar dela colonizare, accentuează îndeosebi caracterul misionaric al creştinismului daco-roman: fixează timpul (375—450) când a ajuns la stăpânire deplină şi arată persoana, care a stăruit pentru încreştinarea întregului popor daco-roman: sf. Nicetas, pe care îl caracterizează în modul următor:

„Acesta e dară apostolul Daco-Romanilor: din dreapta şi din stânga Dunării. Un strălucit reprezentant nu numai al bisericii latine din Illyricum, ci al întregei biserici romane. Un bărbat venerabil şi învăţat, pe care sf. Paulinus îl numeşte învăţătorul şi părintele său: magister et pater, — un neînfricoşat misionar al credinţei creştine printre „barbari“, — un scriitor bisericesc deosebit de preţuit pentru claritatea gândirei, ca şi pentru frumuseţa neîmpodobită a limbei sale latine, — un sfânt primit îndată după moarte în calendarul bisericii apusene, — dar pentru noi mai mult şi mai presus ca toate, un romanizator al nostru, şi prin creştinism, un reînoitor în forme eterne al tradiţiei curate, romane-italice, la Dunărea de jos. De naştere el însuş daco-roman, prin activitatea sa el devine, cum spune sf. Paulinus, în aceeaş vreme şi un cetăţean al Italiei mame“.

Daco-Romanii din Nordul Dunării vor fi rămas aşadară sub păstorirea episcopului din Remesiana, până când aceasta a fost distrusă de Huni pe vremea lui Attila, apoi vor fi ajuns sub jurisdicţiunea arhiepiscopului din Tessalonic şi mai târziu sub a celui din Justiniana Prima, precum se poate stabili din novella a XI-a a lui Justinian (an. 535) care aminteşte şi cetăţile din Nordul Dunării Ledeiada şi Recidiva (Arcidava) ca aparţinând stăpânirii lui. Gepizii, ca popor pacinic s'au învoit, în schimbul unor avantagii, ca Justinian să-şi întindă stăpânirea sa şi asupra părţilor din Nordul Dunării, pe unde, de altfel erau fortificaţii romane şi din timpul lui Constantin cel Mare. Scriitorul veacului al VI-lea Procopiu atestă, că şi alţi împăraţi creştini au mai clădit castele în stânga Dunării, nu numai Justinian. Această afirmaţiune a lui se şi poate adeveri pentru Drobeta, prin resturile momonumentale descoperite acolo — şi e nădejde, că prin săpături sistematice se va puteà adeveri în viitor şi pentru alte puncte. Din toate acestea rezultă, că pentru sec. IV—VI se poate admite în Nordul Dunării existenţa unei adevărate provincii romane, „cuprinzând o parte însemnată din Bănat în Vest şi din Oltenia în Est: această provincie ca şi Pannonia, cea pierdută la 380, e când total deslipită de imperiu,

când sub autoritatea lui (prin intrarea Barbarilor stăpânitori acolo în legături de federaţie cu Roma nouă) când în sfârşit deadreptul romană, ca pe vremea lui Justinian". Şi mai rezultă, că „întinderea jurisdicţiei arhiepiscopului Primei Justiniane şi asupra Nordului Dunării consfinţeşte numai juridic, nişte împrejurări de fapt, cari existau de un veac în aceste părţi". Şi în sfârşit, că „Romanismul şi Creştinismul nostru sunt născute şi crescute în chip firesc: încet şi trainic în Dacia lui Traian, şi nu sunt de abiă mai târziu „immigrate" din alte ţinuturi. Dacă însă Romanismul şi Creştinismul nostru s'au putut astfel desvoltă, cauza e că noi am putut trăi până în veacul al VII-lea în continuitate trupească şi sufletească cu patria nostră mamă, italo-illyrică; când am fost deci lăsaţi în vălmăşagul barbarilor slavo-turanici, noi nu eram nişte copii, ci eram un popor viguros, fireşte încă tânăr, dar deplin format. De aceea dar n'au pierit coloniştii lui Traian, ci au dăinuit şi s'au înmulţit, colonizând toate ţerile până la Tisa şi Mare şi izvoarele Nistrului: pentrucă Dunărea n'a fost niciodată un duşman hain, care să despartă pe fraţi, ci a fost un prieten bun, care i-a unit".

Acestea sunt rezultatele „contribuţiilor" d-lui Pârvan, care în multe locuri răsfrânge cu succes afirmaţiunile istoricilor şi filologilor roeslerieni, dovedind şi în această lucrare a sa, ca şi în cele publicate mai naînte, orientare sigură şi multilaterală, pătrundere ageră în interpretarea faptelor şi precisiune în expunerea lor.

Ar fi de dorit, ca la lucrarea, ce ne promite d-nul Pârvan sub titlul: istoria religiei creştine în provinciile romane dela Dunăre până la Justinian, să alăture şi o hartă istorică-geografică.

⁂ **I. L.**

N. N. Beldiceanu, *La un han, odată*... Bucureşti 1911. 1 vol. in 8°. 150 pag. Preţul 1·50 Lei.

Noul volum de schiţe a d-lui Beldiceanu nu se ridică mai pe sus de cele anterioare, nici ca vioiciune mai multă în tonul povestirei, nici ca selecţiune mai deosebită a subiectelor. Domeniul inspiraţiei modeste ii rămâne acelaş: un amestec de preocupări romantice din lumea legendară şi haiducească, cu tendinţe sociale de actualitate, precum şi cu amintiri directe sau indirecte. Modul d-sale de tratare a unui episod de vieaţă, în cele mai multe, rămâne naiv şi juvenil, cu multă sentimentalitate banală şi ieftină, după pilda lui Vasile Pop. În expunerea stărilor sufleteşti vorbăria e multă şi atmosfera întunecată. Tezele, pe cari uneori le susţine, sunt exagerate şi cu vădită inclinare spre tendenţionism de modă.

Nu e rău prins tipul de hangiţă din întâia bucată. După pilda, obişnuită acum în proza noastră mai tânără, ni se evocă vremile idilice ale stăpânirii turceşti, cu aventuri de dragoste, petrecute prin hanurile haiduceşti, în cari de obiceiu frumoasele cârciumăriţe sunt eroinele. Atât Irina aceasta, ibovnica unui erou al nopţii, încins cu pistoale, cu cari se luptă oamenii stăpânirii, sunt tot momente din mediul baladei noastre. Din acelaş ciclu de balade d-l Beldiceanu a împrumutat apoi şi figura principală din schiţa cea lungă şi puţin coherentă despre „Gruia". Povestea viteazului Gruia, care ar fi făcut minuni înaintea Sultanului din Ţarigrad şi s'ar fi întors, cu bogăţii şi cu o frumoasă cadână, în ţara sa, nu este nici ea expresia fantaziei originale a autorului, căci e o prelucrare după o baladă răspândită la noi şi la popoarele slave. Abiă cadrul, în care se desvoltă firul povestirei, cu vieaţa orientală dela curtea Sultanului, de mai aparţine puţinului talent de invenţie al autorului.

Mult mai greşite şi apropiate de brutalitate sunt însă câteva momente din vieaţa socială de actualitate. Ca să fie în rând cu alţi poporanişti, d-l Beldiceanu tratează şi d-sa, după pilda lui „Moş Gheorghe la expoziţie", câteva năcazuri ţărăneşti şi încearcă să fixeze câteva stări agrare. E în preajma revoluţiei dela 1907 (despre care ar fi fost păcat, ca d-l autor să nu-şi spună părerea!); plugurile nu mai ies la brazdă; conacurile ard; armata se iveşte şi situaţia e desperată şi zugrăvită în colori, ca ale lui Marco Brociner, din cunoscutul roman „Poporul se deşteaptă." În povestirea aceasta Moş-Gheorghieş reprezintă partea ţărănească. Aşa cum il prezintă autorul, cum ajunge acest ţăran pe jos, rupt de foame în capitală, ca să reclame la d-l deputat şi cum nu găseşte un ban să-şi cumpere o bucată de pâne şi cum e dat afară de ciocoi şi e împins în situaţia de a-şi fură o bucăţică de pâne, vrea să reprezinte pe semne starea de opresiune socială, în care s'ar găsi ţăranul român! Acelaş motiv, cu persecuţiunea ţăranului, d-l Beldiceanu îl reiă în „Nicoară", povestind legenda cu întâmplarea din aceeaş revoluţie, când un soldat, trăgând la porunca ofiţerului în ţărani, nimeri pe tată-său drept în piept şi-şi cerù apoi voia să-l poată înmormânta. Tendinţa asta străvezie, melancolia plângăroasă, exagerarea unor episoduri senzaţionale, cari impresionează mai mult prin lipsa de perdea şi de formă artistică, nu constitue o pagină literară, ci seamănă a riportaj politic de opoziţie.

Dar, câtă vreme d-l Beldiceanu are vre-un subiect pozitiv, tot mai poţi să-l urmăreşti. Îndată ce însă va căutà să fie ceva mai reflexiv şi să intre în analize de suflet, în redarea de amintiri, după genul lui Anghel, care îşi are imitatorii săi, cu tablouri sombre, cu situaţii romanţioase, cum este „Cucoana Sultana" şi cum sunt dulcegăriile impresioniste din „Romanţa", în care „toate gândurile, toate tresăririle fiinţei mele începură a căpătà o ciudăţenie fantastică", — d-l Beldiceanu încetează a mai fi la nivelul ce-i convine. Pentru lucruri mai subţiri, mai diferenţiate, îi lipseşte gustul şi inspiraţia. Genul d-sale de până acum a fost mahalaua şi observăm, că şi în volumul de faţă, cu stilul său cel vechiu, cu „trebue-musai", reuşeşte mai bine în subiecte de-aceste, uşoare şi anecdotice. Gluma cu un ţigan în armată de pildă, sau chiar jalnica tragedie cu vişinele muiate în spirt, de cari se îmbată deopotrivă servitorul Andrei, găinile moţate din curte şi porcii — să iertaţi! — cari dădeau cu rătul şi guiţau desnădăjduiţi în beţie, nu sunt glume rele pentru anumiţi cetitori.

Şi iată de ce voiu termină cu un sfat ca lumea. D-l Beldiceanu, ca de altfel orişicare alt scriitor, trebuie să pună mai mult preţ pe marginile firei şi inclinărilor sale. A scrie proză impresionistă şi a intrà în domeniul reflexiunilor abstractive, este o zadarnică încercare, când firea nu te îndeamnă şi nu-ţi dă mijloacele. Dar nici a fi un scriitor pentru tinerime şi pentru domnişoare bătrâne, cu fabule şi anecdote, cu hazuri irezistibile de mahala, cu mici cochetării de cuvinte, nu poate fi un lucru de dispreţuit pentru d-l Beldiceanu. Acesta este rolul, în care d-sa se poate şi mai departe afirmà, fără primejdia de a fi combătut.

⁂

Constanţa Marino-Moscu, *Ada Lazu*. Nuvele. Bucureşti 1911. 1 vol. 8°, 181 p. (Tipografia „Minerva").

Un nume nou de scriitoare română te face totdeauna să-i ceteşti volumul. Mai ales când se anunţă cu proză. Cu poezia merge mai greu, căci ceteşti două, trei strofe şi credinţa ţi-o faci repede. În proză însă scriitoarele ştiu totdeauna să spună ceva şi să descopere fapte şi stări de suflet din lumea lor proprie, pe o gamă întreagă. Duioşia copilaşilor, sburdălnicia şi sentimentalismul fetelor tinere, zorile şi înflorirea dragostei, precum şi peripeţiile căzniciei, cu fericirea sau dramatismul lor întreg, nimeni nu le poate reproduce în scris, mai intim, ca femeia însaş.

Pe d-na Constanţa Marino n'am văzut-o figurând până acum prin revistele noastre, dar nici începătoare numai nu este, deoarece limba d-sale curge limpede, fraza e rotunzită şi sprintenă, felul de a povestì este destul de elastic şi leagă atenţiunea în multe momente. Cu o inclinaţiune deosebită spre părţile mai mohorite şi mai jalnice ale vieţii, vedem pe noua autoare zăbovind cu deosebire asupra subiecte'or melancolice şi a celor de sbucium şi de frământări, în jurul cărora îşi ţese firul reflexiunilor. Mediul, din care îşi scoate inspiraţiunile, este societatea de tranziţie dela oraşele din provincie şi, în treacăt, laşul şi Bucureştii. Interioare casnice, scene de masă, convorbiri familiare, relaţiuni sociale de convenţie şi mai cu seamă eternul conflict între vis şi realitate o preocupă mai des.

Volumul acesta e susţinut prin două bucăţi nuvelistice, prin „Ada Lazu" şi „Nataliţa". Întâiele defecte ale amândurora ni se pare că sunt lipsa de concentrare a îmbinării episodurilor diferite între ele şi stăruinţa prea exagerată asupra părţilor induioşătoare. Cele două cazuri de boală din ambele nuvele sunt tratate pe larg şi cu amănunte, încât ar puteà să însemneze mai mult o dorinţă, de a produce durerea cetitorilor, decât impresii artistice. De altfel, în aceeaş greşală cade autoarea şi în ultima bucată, în care prin nebunia din amor a eroinei, ne dă, fără îndoială, o pagină din realitatea vieţii, dar de sigur lipsită de un gust estetic mai evident. Au însă bucăţile aceste şi calităţi atrăgătoare şi anume faptul, că se relevă în ele un suflet curat de femeie ca al autoarei, care ştie să creeze o oglindă sinceră a multor nedreptăţi în vieaţă.

În figura Adei Lazu, de pildă, şi în soartea ei jalnică, ni se arată unul din cazurile, frecvente dealtfel în vieaţă, cum întâiul vis de iubire arareori se izbândeşte la o fată idealistă şi cum forţa împrejurărilor familiare împinge atâtea fiinţe, din împărăţia nădejdilor mari, într'o realitate brutală şi nenorocitoare. Pe când eră adolescentă, Ada autoarei acestui volum, aveà înclinări artistice, cetià, pictà şi făceà muzică şi idealul ei eră să iubească tot un artist, care se şi ivì mai târziu în persoana pictorului Eugen Dragu. „Dragu eră pentru dânsa idealul, arta pentru carea iubeà artistul, îl adorà, îl divinizà, ca pe maestrii picturei în opere'e lor." Dar, firește, părinţii şi mătuşicele eterne ale fetei, erau de altă părere. În locul pictorului îi aduc în casă pe Iancu Lazu, moşier, om bogat şi licenţiat în drept, „cu mânile mari şi noduroase". Şi aici se desvoltă cu multă abilitate o problemă: pot părinţii să-şi silească fetele să se mărite cu cine li se impune şi sunt vinovate ele, dacă părinţii nu le-au dat o educaţie ca să-şi creeze o situaţie, încât să fie independente şi să fie libere în alegerea bărbatului? Iar problema se rezolvă în favorul părinţilor ruinaţi: o brutală logodire cu Iancu Lazu urmează şi în curând o găsim pe Ada alături de el, sătulă de vieaţă, cu copii, istovită de banalul zilnic, cu inima bolnavă, două contraste, ea o harfă sdrobită, el un urs mâncăcios şi fără simţire. Şi acum începe interminabila boală a Adei: chinuită de nervi şi de inimă şi de jalea amintirilor, reflexiuni retrospective, simţiri wertheriane, iubirea de mamă. Şi, într'un târziu, mama adoarme pentru totdeauna într'un sanator dela şoseà, în Bucureşti, în clipa în care vechiul ei amic, pictorul Dragu, veneà tocmai s'o vadă...

Subiect duios, subiect fatal, dar convenţional, cum sunt o mie de romane! Caracter frumos şi suflet romantic. Pe ici şi colo câte-o neverosimilitate. Dar pe de-a întregul bune însuşiri de scriitoare în urmărirea naturei acestei fiinţe, căreia îi zice, într'un loc, aşa de nimerit: „o pasăre rănită".

Ceva mai senin se petrec lucrurile în „Nataliţa". Este o paralelă între două suflete de copile de şcoală. Mai mici, căci n'au atins nici vârsta adolescentei încă şi autoarea ştie să cetească în sufletul amândurora. Precoce, fiecare, nu ne vine să credem, că se dă fetelor acestora din şcoalele primare să cetească pe Creangă şi pe Alexandri. Cu toate astea procesul acesta de rivalitate între Nataliţa şi Hortensia, aşa o chiamă pe a doua, este o interesantă cercetare psihologică şi descopere toată poezia din sufletul copilelor. Treptat se vede cum cresc în ambiţiile lor, în predilecţiile lor şi cum ajung în sfârşit să-şi caute ele singure o direcţie de desvoltare. Dar deodată drumurile li se despart. Câtă vreme Ortansa, cu un simţ al realităţii mai pronunţat, cu situaţii familiare mai ordonate, ajunge să străbată în învăţământul din capitală, biata Nataliţa cea visătoare cade victimă firei sensitive şi se îmbolnăveşte de durerea chinuitoare, de a nu-şi puteà vedeà aspiraţiile, avute în copilărie. O boală crudă, oftica, se forţează iarăş de ţi-i mai mare jalea, pagini întregi şi scene de

lacrimi se repetă în intimitatea ce se menţine, cu toată boala uneia şi cu tot succesul celeilalte, între cele două prietine rivale până la sfârşit. Iar încheierea dă din nou morala cazului: în vieaţă birue mai uşor realitatea, decât bietele visuri omeneşti...

Închizând volumul acesta, neapărat, nu ne pare rău că l-am cetit. Sunt fiinţe simpatice şi interioare de case şi de vieaţă interesante, ce am văzut în el. O inteligenţă frumoasă ne vorbeşte printre rânduri. Şi o forţă bunişoară ne zugrăveşte aici, cu destulă dibăcie, situaţii exterioare, cu imagini în treacăt, cu amintiri duioase. Asemenea scriitoare, dacă nu ne prezintă totdeauna opere mai strânse şi de o mai mare conciziune, poate cel puţin să ne dea asigurarea, că, cu cât au produs, merită luarea noastră aminte.

Il. Chendi.

Cronică.

Serbările din Blaj. Jubileul de 50 de ani al Asociaţiunii, care se va serbă la sfârşitul acestei luni în Blaj, va fi un eveniment în istoria noastră culturală. Sufletul românesc din această ţară va dovedi că, pe lângă toate piedecile ce i se pun în cale, îşi îndreaptă mereu sborul spre înălţimile senine ale culturei. Pregătirile pentru aceste serbări jubilare se fac cu zor. Numărul jubilar al revistei „Transilvania“, care va cuprinde istoricul Asociaţiunii şi rapoartele oficiale ale comitetului central către adunarea generală, este gata şi se va împărţi gratuit membrilor Asociaţiunii înainte de adunarea generală. În Blaj s'a ridicat în curtea gimnaziului un uriaş pavilon de scânduri, în cari se vor ţineà toate reprezentaţiile, iar în salele de învăţământ ale gimnaziului se va aranjà o expoziţie, care va cuprinde următoarele secţiuni: 1. Bibliotecile, 2. secţia istorică-culturală, 3. secţia industriei de casă, 4. secţia meseriilor şi a agriculturii şi 5. expoziţia atelierului de industrie casnică din Orăştie. Se vor aranjà concerte sub conducerea maiestrului Iacob Mureşianu şi o reprezentaţie teatrală cu concursul artiştilor dela Teatrul naţional din Bucureşti. În ziua primă se vor ţineà serbări poporale cu ţărănimea din împrejurimile Blajului, în special promit a fi foarte interesante serbările etnografice, cu jocuri, cu nunţi şi cu alte obiceiuri ţărăneşti. Pe lângă toate acestea aviatorul Vlaicu, în ziua a 2-a sau a 3-a a serbărilor va sburà pe Câmpul libertăţii, deasupra acelui loc sfânt, pe care la 1848 poporul românesc a hotărît desfiinţarea iobăgiei.

În orăşelul modest, de unde a plecat sborul culturii româneşti se va ridicà în sbor şi primul triumf al aviaţiunii româneşti, ca o dovadă că poporul nostru e capabil să ţină pas cu ultimele progrese ale civilizaţiunii omeneşti. Trebuie să se ştie că Vlaicu e primul aviator din Ungaria, care se înalţă în văzduh pe un aeroplan inventat şi construit de el însuşi. Prin acest sbor noi Românii am întrecut deci pe toţi ceilalţi conlocuitori din această ţară.

Se prevede că serbările din Blaj vor întrece toate serbările culturale de până acum ale neamului românesc de pe aceste plaiuri. Acolo, în Blajul istoric, în orăşelul sfios dela îmbinarea Târnavelor, din prilejul serbărilor jubilare ale Asociaţiunii se vor întâlni pentru primaoară toţi Arhiereii bisericii noastre, toţi păstorii credinţei noastre strămoşeşti, ca împreună să mulţămească lui Dumnezeu pentru ocrotirea cu care a învrednicit neamul românesc şi ca împreună să înalţe rugăciuni să-l călăuzească şi în viitor pe cărările drepte ale credinţei şi culturii naţionale, căci credinţa şi cultura sunt nedespărţite. Ceata Arhiereilor cu sfetnicii lor va fi una din cele mai impozante privelişti ale serbărilor. La Blaj se vor mai întruni toţi scriitorii şi cărturarii de seamă ce-i are neamul nostru; acolo vor cântà toţi cântăreţii noştri, înălţând sufletele într'o simfonie de simţire şi de gândire. Nu credem că va fi vreun cărturar român în cuprinsul pământului românesc, care să nu meargă la Blaj, la vatra redeşteptării noastre naţionale, unde va fi serbătoarea de 50 de ani a instituţiunii care întrupează unitatea culturală a Românilor din această ţară.

Români din toate unghiurile veniţi să serbăm triumful culturii noastre naţionale pe Câmpul libertăţii! (T).

⁂

„Cultura creştină“. Stăruinţele de progres cari s'au manifestat în cei dintâi zece ani ai veacului al XX-lea pe terenul pur literar şi cultural, n'au rămas numai în aceste cadre înguste, ci ele au încercat să se afirme şi pe alte tărâmuri rămase înţelenite, dar cari cereau neapărat să fie puse la contribuţie în drumul spre civilizare al neamului nostru. Unul din acestea e şi acela al literaturii teologice.

Cu privire la ştiinţa teologică mai mult decât la altele, să pot spune prea puţine cuvinte de laudă. Începând cu Klein, Şincai şi Maior ai veacului al XVIII-lea, cari au dat cei dintâi lucrări pe acest teren, e destul de scăzută ca valoare şi cantitate munca desfăşurată în câmpul întins al teologiei, cu deosebire aici în Ardeal. Justificarea acestei constatări o dau împrejurările, cari au determinat desvoltarea neamului nostru şi cari de sigur n'au fost din cele mai norocoase. Fireşte nu se puteau aşteptà opere tipărite din simplul motiv, că tiparul erà scump, şi lipsa de înţelegere a publicului nu prea ispitià pe autori şi editori să încerce astfel de întreprinderi mercantile riscate. Erà mult dacă izbutiau să scoată reviste şi ziare menite să cuprindă între altele şi scurte tratate din domeniul literaturii teologice. Vieaţa acestor ziare şi reviste bisericeşti a fost şi ea tot atât de sbuciumată ca şi întregul nostru trecut de luptă şi suferinţi

îndelungate. Începând cu Vestitoriul bisericesc dela 1839 al lui Dionisie Romano dela Buzău şi până la cele mai recente, ele sunt tot atâtea dovezi elocvente de luptă ideală şi îndărătnică pentru întărirea bisericii prin cultura religioasă ce-au stăruit s'o răspândească în cler şi muzeele cuprinzătoare ale neamului nostru.

În cele peste 20 de ziare şi reviste pe cari le-a dat Ardealul românesc, cele mai multe cari au făcut şi ştiinţă teologică, sunt scoase de bărbaţii bisericei greco-catolice. Astfel a ieşit la 1865 Sionul românesc al lui Grigorie Silaşi, mai târziu profesor la universitatea din Cluj, om cu largă cultură teologică şi literară, câştigată în Apus. Acesteia i-a urmat la 1874 în Gherla Preotul roman al omului de inimă N. Fekete-Negruţiu şi tot de el în 1875 Predicatorul sateanului roman. Apoi vine la 1883 sub conducerea lui I. Raţiu şi A. Uilăcanu Foaia bisericească, căreia la 1887 îi ia locul Foaia bisericească şi şcolară, redactată de Dr. Al. Grama, implacabilul detractor al poetului Eminescu. În 1885 iese la Baia-mare Revista catolică a păr. V. Lucaciu, în 1891 Unirea, în 1902 Răvaşul păr. Dăianu dela Cluj, la 1905 Păstorul sufletesc din Şimleu, la cari se adauge acum Cultura creştină, eşită sub conducerea profesorilor de teologie din Blaj. Literatura teologică ardeleană e relativ subţirică în opere de valoare ştiinţifică, şi chiar ceeace se face astăzi nu poate mulţumi pe cei cari aşteaptă o activitate evident pozitivă şi însufleţită dela exponenţii ştiinţei teologice, pentru a servi cu dovezi concrete că ea există in adevăr şi poate aduce contribuţii preţioase, alăturea de opera scriitorilor literari ardeleni, la închegarea culturii noastre româneşti. Aceşti oameni ai teologiei active şi luminate se pot numără în adevăr pe degete şi încă pe foarte puţine. Avem pe un Suciu la Blaj, un erudit ca Olariu din Caransebeş cari au dat serioase lucrări ştiinţifice, şi putem înşirà pe Bălan dela Sibiiu, care deşi n'a scos încă la lumină o lucrare menită să dea măsura valorii sale, a dovedit totuşi prin conducerea de cinci ani a Revistei teologice, că e bine orientat în ştiinţele teologice, are claritatea expunerii şi scrie o românească cinstită, condiţie care lipseşte în aceeaşi măsură atât teologilor scriitori cât şi revistelor începând cu Sionul dela 1865 şi mântuind cu Candela anului 1911. Încolo ne întrebăm adeseori, dar ceilalţi dela Caransebeş, Arad, Sibiiu, Blaj etc. până la Gherla obscurantismului unde sunteţi? Suntem bucuroşi să ieşiţi la suprafaţă. Şi iată că în fine cei dela Blaj scot la 1 Ianuarie a. c. revista Cultura creştină. Ea s'a tipărit până acum, în 12 numeri. Suficient pentru a se puteà spune o seamă de cuvinte asupra ei.

O revistă presupune totdeauna o necesitate reală. Ea poate naşte din trebuinţele mari ale neamului, ori din acelea ale unor oameni, cari simt că au ceva de spus în folosul oamenilor mai puţin înzestraţi cu daruri sufleteşti. Profesorii din Blaj spun: „Revoluţia din Portugalia, anarhismul religios, politic şi practic: Combes, Ferrer, Canalejas, Nathan“ ş. a. Deci „năvala necredinţii religioase şi morale, ce sguduie stâlpii şi ameninţă cu dărâmare şi zidurile cetăţii poporului românesc“. „Vrem să servim cultura creştină adevărată, deci nu vom face politică, nu vom face nici confesionalism, avem doar aşa de larg teren pentru muncă pozitivă lipsită de hărţuieli confesionale (Nr. 4), dar vom apără biserica unită, credinţa, aşezămintele, năzuinţele şi istoria ei“. Cu aceste gânduri să adresează preoţimii şi în linia a doua inteligenţii (!) române.

Programele sunt totdeauna frumoase. E o fatalitate însă, că ele niciodată nu se pot realizà în întregime. Dela formularea lor în cuvinte alese pe podobie şi până la o activare reală, e o distanţă anevoie de străbătut din cauza unor piedeci cari nu pot fi prevăzute, sau sunt imposibile de înlăturat. Majoritatea publicaţii'or, au ghinionul acesta. Se întâmplă să-l găsim şi la revista despre care vorbim. Scrisă pe seama preoţimii, ea trebuie să aibă în vedere cu deosebire trebuinţele imperative ale acesteia. Deci in prima linie probleme din domeniul odigetic, exegetic, practic, catichetic, liturgic, omiletic şi istoric. Fiindcă preoţimea noastră nu stă încă la înălţimea unei culturi teologice înalte, o revistă se va feri de erudiţia vertiginoasă, care rămâne infructuoasă, stăruind mai mult pentru o tratare uşoară a materiilor teologice, potrivită cu cultura şi nevoile preoţimii. Deci mai mult o popularizare a ştiinţei teologice, pe urma căreia clerul şi cărturărimea va culege, de sigur, mai mari foloase, decât din studiile de ştiinţă sumbră şi greoaie, cum făceà din nenorocire Sionul lui Silaşi sau altele venite în urma lui. Din acest punct de vedere, nu înţelegem rostul unor studii ca „Colecţia Pseudoisidoriană“, cari stau atât de departe de preocupaţiile şi exigenţele preoţimii. Şi tot aşa e zadarnic să alergi până în veacurile prime ale erei creştine, pentru a scrie despre „limba cărţilor bisericeşti“, pe când erà mult mai înţelept şi mai folositor a rămâneà exclusiv la cărţile bisericii româneşti de pretutindeni supunându-le unei analize critice temeinice şi arătând — cum au făcut alţii — că limba acestora e „modernizată“ până la monstruozitate şi deci se impune în mod imperios o grabnică întoarcere la ogaşa veche. Mai multă valoare practică au articolele iscălite „Senior“, chestiuni ca acelea despre conducerea oficiului parohial, contra pocăiţilor cari se intind ca o pecingine, probleme din dreptul canonic, cari la toată întâmplarea sunt bine primite de preoţime şi le cere zilnic.

Partea istorică a revistei e mai puţin resistentă. E un fapt intrat în conştiinţa tuturor, că Blajul e leagănul istoriografiei româneşti serioase, şi deci suntem obişnuiţi să vedem perpetuându-se aceste frumoase tradiţii. Astăzi fac istorie aici doi-trei tineri abiă eşiţi din băncile şcolii, cari oricât de pregătiţi ar fi, nu se pot aşteptà lucruri mari dela ei. Şi tocmai pentru aceste motive, e o elementară datorie de bun simţ, a nu introduce pretenţionismul ridicul, savantlâcul caraghios şi mai ales snobismul literar, adeseori cu o pronunţată nuanţă confesională, care scade în măsură însemnată valoarea încercărilor istorice,

Revista ar trebui să dea atenţie problemelor de cultură ale bisericii româneşti, vieţii şi educaţiei religioase a poporului şi cu deosebire a cărturărimii, despre care s'a vorbit în ziaristica noastră ca de o chestiune capitală şi extrem de îngrijorătoare. Cronica ar trebui să fie mult mai bogată, căci aşa cum e, prezintă o situaţie de inaniţie nu tocmai mulţumitoare. Cetind cronicile celor 12 numeri ai impresia formală, că revista apare undeva în Apus, atât de mult se ocupă de chestiunile bisericeşti ale ţărilor apusene, şi atât de puţin cu evenimentele bisericilor româneşti. Şi chiar când o face, prea este evidentă nota tendenţionistă, ceeace de sigur e detestabil.

Lipseşte o îngrijită şi serioasă informaţie, asupra producţiei literare teologice. Uneori se recomandă „cu toată căldura" cărticele fără nici o valoare, compilaţii naive, cari ştiu spune astfel de rânduri hazlii: „Legea unită e legea strămoşească a românismului. Doar naţiunea română în legea unită catolică s'a botezat". Ar trebui să înţelegem, că astfel de afirmaţii nu sunt demne de noi şi sunt în măsură să ne facă numai de râs exhibiţii loquace, ca şi acelea ale lui I. Roşu din Nr. 2 al revistei. Ele sunt de condamnat oriunde s'ar găsi, tocmai aşa cum osândim orice revistă, care are o limbă imposibilă. A scrie bine româneşte, nu mai este azi o calitate, ci o condiţie. Când ai prilej să guşti în ziarele, revistele şi cărţile literare de azi, una din cele mai frumoase limbi din câte s'au scris vr'odată, e un adevărat supliciu să alergi peste rândurile colţuroase şi chinuite ale unei reviste, care şi acum mai zice „străpune", „compune" (pentru aplanare), „nedefectibilitate", „anunţări previi", „coperite", „chiar" (pentru clar) „ejectare" (de contribuţii), „cuveninţă", „prefipt", „sujet" şi alte frumuseţi literare româneşti, câştigate de sigur în teologiile latine. Aşa că începem a regretà dispariţia „Răvaşului" din Cluj, care deşi afirmative aveà în urmă numai 23 de abonaţi, erà totuşi simpatic şi bine redactat. Dar să sperăm, că cei cinci profesori, cari astăzi luptă încă cu greutăţile începutului, vor izbuti totuşi în viitor, să facă din „Cultura creştină" aceeace în adevăr trebuie să fie: un organ modern şi obiectiv pentru întărirea culturii noastre religioase şi naţionale. Şi în acest înţeles îi dorim izbândă şi vieaţă mai lungă decât aceea a revistelor bisericeşti cari s'au succedat până la ea. (M).

⁂

Un viitor aviator-literat. Cetim în presa din Bucureşti o veste interesantă despre un domn tânăr I. C. Vissarion, despre care se afirmă, că lucrează în taină la un „aeroplan de minune", cum n'a mai fost. Dar partea cea mai caracteristică a acestei opere are să fie cu totul alta. Tânărul domn Vissarion este de felul lui şi publicist şi el ţine să aducă aviaţia în nex cauzal cu literatura. Credinţa d-sale este, că, cu cât se va urcà mai sus, cu atât va aveà inspiraţiuni mai sublime şi va scrie poezii si filozofie mai încântătoare. Unui corespondent de ziar, într'un interviev de gazetă, d-l Vissarion face următoarea solemnă declaraţie:

— „Literatură? Da, literatură aş face de cea siderală. Sunt sus, deasupra morilor de vânt şi a norilor celor furtunoşi, luând energia motorului din energia răspândită în împrejurimi, aş pluti măreţ, mult mai măreţ ca vulturul, ca feţii frumoşi din poveste. Şi cum mi-a fost pururea sete de iubire ideală, de o fiinţă romantică, visătoare, poetă exaltată, voi căutà şi o voi face tovarăşa liniştii reci şi albastre a înălţimilor cereşti. Cetind poezia în ochii ei frumoşi, în albeaţa sânilor ei fragezi, poate că voi scrie ideile, poate că voi face acolo sus romane de iubire, ce vor aveà farmecul înălţimilor. Eu voi fi un Făt-frumos şi ea Ileana-Cosânzeana, ochii îmi vor fi mai vioi, inima mai plină de dragoste şi cuvintele mai măreţe. Mi-e drag cerul când nemărginirea lumilor siderale mă farmecă cu strălucirea lor. Ce estindere mare ar luà imaginaţia mea, când aş opri aparatul în loc la o înălţime de 50.000 metri şi de-acolo, eu cu Ileana, am privi cu ochianul la cerul deasupra noastră şi la cele pământeşti, numai eu cu ea, în libertate absolută"...

Un vis de poet şi într'adevăr foarte original. A face literatură şi poezie siderală într'un aeroplan se recomandă unor suflete poetice. „Pui aripile când vrei, deschizi fereastra şi ... zbârrr! Totul e cu putinţă, nimic nu e imposibil, trebuie numai calculat, cercetat şi căutat"...

Într'adevăr, un caz special de idealist! Avem însă bucuria reală, cetind aceste calcule fantastice, că amicului nostru Vlaicu nu i-a hărăzit natura nici o preocupare literară. Nici aventuri cu Ileana-Cosânzeana, nici romane şi poezii nu are de gând să scrie vreodată. Numai într'o cârmă intelectuală sigură şi într'un simţ al realităţii, zace izbânda cucerirei aerului şi a cerului albastru.

⁂

Operele postume ale lui I. T. Mera. Trebuie să fim recunoscători aradanilor, cari, cu o prefaţă de d-l Roman Ciorogariu, au scos într'un frumos volum operele regretatului Dr. I. T. Mera, mort în vara anului 1909, la Şiria. Răposatul Mera, un om de inimă şi de gust, a fost, precum se ştie, un excelent stilist şi un bun cunoscător şi admirator al artei şi literaturei. Poveştile lui, culese din popor, apărute în „Convorbiri literare" şi strânse într'un volum din editura „Minervei", i-au creat un nume simpatic în proza contimporană. Ceeace nu se cunoşteà până astăzi este un gen, pe care se vede, că Mera l-a cultivat mai mult în taină, anume genul de reflexiuni estetice şi artistice. Moştenitorii au găsit printre manuscrisele lui o serie de articole şi foiletoane, tipărite în parte, cari sunt acum reunite în acest volum, din care se desprind reale orientări în domeniul artei. Se vede din ele, că regretatul scriitor a fost un entuziast călător prin Italia şi Germania, unde a avut ocazia liniştită să guste frumosul în muzeele de pictură şi să facă cercetări asupra trecutului marilor genii ai omenirii. Raffael, Tizian, Rembrandt, Michelangelo şi alţii sunt figuri fixate de el, cu ochi de specialist şi nu cu admiraţia dilletantului. La aceste se înşiră apoi câteva schiţe, înfăşurate într'o atmosferă romantică, despre sora lui

Leopardi, despre apostolul convingerilor sale, Savanarola şi alte informaţiuni limpezi şi însufleţitoare din trecutul artelor şi al cugetării. Volumul postum al lui Mera este întitulat „Din ţări străine“ şi are un cuprins intens şi desigur nou pentru mulţi din cetitorii dela noi şi din Regat. Stăruim pentru răspândirea acestui volum.

⊠

„Motive vechi de decoraţiune românească“, este titlul unui extraordinar de elegant volum, scris în franţuzeşte, de d-na Margerita Miller-Verghi, din Bucureşti, cunoscută din diverse publicaţiuni şi mai ales prin bunele traduceri făcute din poeziile lui Eminescu. Titlul francez sună: Motifs anciens de décoration roumaine, collection de Marguerite Miller-Verghi. Formatul volumului este în quarto, într'o copertă foarte elegantă şi cuprinde bibliografie, texte studiate şi 50 de planşe minunat ilustrate, după lucrări vechi decorative, găsite în felurite biserici şi mănăstiri ale României şi reproduse în culori. Cartea aceasta este de mare preţ. Doamna Miller-Verghi a făcut în prefaţă o completă monografie originală despre arta noastră decorativă. Capitolele d-sale fac cercetări despre existenţa acestei arte la Români, despre trecutul ei istoric, despre originea şi motivele decorative, despre deosebirile şi alteraţiunile motivelor, în care vorbeşte şi de frumoasa colecţiune a d-lui Comşa din Sibiiu şi stabileşte diferite tipuri de categorii de broderii din celelalte colecţii existente. E o monografie întreagă această frumoasă lucrare a d-nei Miller-Verghi şi nu ne îndoim, că şi în cercurile noastre amatoare de artă se va bucură de o preţioasă primire. Cartea s'a tipărit în institutul tipografic al lui Göbl şi Rasidescu, str. Doamnei 16 Bucureşti.

⊠

„Bai Ganciu“, sau minunatele povestiri despre un bulgar din zilele noastre, una din cele mai răspândite opere literare din Bulgaria, a apărut în traducere românească în colecţia bibliotecii „Lumina“ din Bucureşti. Despre lucrarea aceasta, plină de haz şi de ironie la adresa semi-culturei bulgăreşti, în care spiritualul prozator, Al. Constantinov, descrie călătoriile prin ţeri străine, făcute de vestitul Bai Ganciu, am mai luat notiţă, când d-l Weigand, profesor la Lipsca, ne-a dat o traducere germană. Distractivă cum este, povestirea asta de moravuri dintr'o ţară pe care noi puţin o cunoaştem va aduce multă veselie, mai ales în tinerime, şi noi recomandăm cărticica cu toată bunăvoinţa. Traducerea e datorită unui domn, ce e drept, necunoscut în literatură, care a scris şi o prefaţă despre soartea tristă a autorului, dar, aşa cum este traducerea d-lui St. G. Sergent, poate fi cetită cu uşurinţă.

⊠

„Tribuna“ şi „Românul“. Nu vrem să intrăm în meritul discuţiei, răscolind subsolurile cari au determinat furtuna de polemici dintre aceste două ziare. Trecem şi peste analiza moravurilor, cari au alimentat deslănţuirea de patimi fără frâu în sufletul unor fruntaşi de ai noştri. Credem că oamenii cari au socotit că li-e permis să iee în deşert oficialitatea lor întemeiată pe încrederea obştească şi cari au căutat să-şi valideze ambiţiile personale sub steagul lozincelor naţionale, — au început să-şi deie seama de păcatele săvârşite şi de pedeapsa ce-i aşteaptă. Presupunem deci că sunt predispuşi să se pocăiască, fără să aştepte prăbuşirea ruşinoasă, care ştirbeşte pe lângă prestigiul lor personal şi prestigiul intereselor obşteşti pe cari le reprezintă.

De aceea interpretăm o dorinţă generală când cerem desinficiarea vieţii noastre publice de microbii certurilor veninoase, cari în vremea din urmă se răspândesc din Arad ca o adevărată epidemie naţională. Întreg publicul românesc s'a săturat de aceste certuri fără rost şi pretinde să se pună capăt neînţelegerilor personale, făcându-se o pace între cele două ziare.

Din polemicile de până acum, după părerea oamenilor imparţiali, rezultă numai următoarele:

1. Pretinsele acuze că „Tribuna“ urmăreşte nimicirea partidului naţional prin complicitate tăinuită cu trădătorii şi cu duşmanii — s'au dovedit a fi neîntemeiate. Toate acuzele se reduc la un simplu proces de intenţii intentat părintelui Ciorogariu.

2. Comitetul central a dat o nouă probă că prin membrii săi actuali nu poate redactă un ziar, care să deie directiva politică a partidului naţional român şi care să fie un organ de publicitate la înălţimea culturii româneşti de astăzi.

3. Cei grupaţi în jurul „Tribunei“, cari au stăruit pentru îndrumarea spiritului public dela noi spre o cultură naţională şi spre o întărire a unităţii sufleteşti cu Românii de pretutindeni, căutând a ne ridică „prin noi înşine“, prin o muncă sistematică şi conştientă în toate direcţiile, n'au reuşit să concretizeze principiile de cari sunt călăuziţi, neavând la îndemână nici mijloacele necesare de realizare şi nici terenul prielnic pentru o activitate mai largă.

Iar aceste rezultate pretind o singură soluţie: pacea dintre comitet şi cei grupaţi în jurul „Tribunei“, care credem că s'ar puteà face în următoarele condiţiuni:

1. Trecerea „Tribunei“ în proprietatea de drept a partidului naţional român. Administraţia ei ca şi a întregei averi a partidului să se facă de un comitet restrâns compus din d-nii Parteniu Cosma, Dr. Ioan Mihu, Andreiu Bârseanu, Dr. Iuliu Maniu şi Nicolae Oncu. Director al „Tribunei“ să fie angajat un om designat de actualii conducători şi susţinători ai „Tribunei“ în înţelegere cu comitetul de administraţie al partidului naţional român.

2. Ziarul „Românul“ să dispară, nefiind nici o necesitate de un al doilea organ de publicitate al partidului naţional.

3. Comitetul naţional să fie întregit şi primenit cu toate elementele, cari prin activitatea lor publică au dat dovezi că pot fi de folos la îndrumarea politică şi culturală a poporului nostru. Ceice au ajuns în sânul comitetului naţional prin legături personale sau ca expresii ale intereselor locale şi nu sunt în stare a contribui prin o muncă pozitivă sau prin însuşirile lor personale escepţionale la îndrumarea vieţii noastre

publice, să se retragă de bună voie... Trebuie să înţelegem odată că la noi politică românească fără cultură românească nu se poate face şi trebuie să ne impăcăm cu ideea că numai valorile reale din toate punctele de vedere au îndreptăţirea de a participà la conducerea politică a poporului nostru.

Aceste sunt nu numai dorinţele ci şi aşteptările publicului românesc. „Fruntaşii“ noştri au deci din nou prilej să dovedească la ce ţin mai mult: la interesele şi ambiţiile lor personale sau la prestigiul şi interesele superioare ale poporului românesc?

⁂

Elevul lui Duiliu. Un cetitor al nostru ne trimite din Bucureşti un număr din „Viitorul“, în care unul din număroşii diletanţi cu tupeu şi cu spirit irezistibil din regiunea mahalalelor, se desvăleşte ca un veritabil ucenic al mentalităţii d-lui Duiliu Zamfirescu. Ca să se vadă, cari sunt progeniturile gustului acestui literat aristocrat şi să dovedim cum se oglindesc credinţele d-lui Duiliu în diferite minţi desordonate, vom cità, din foiletonul „Viitorului“, aceste rânduri cari sună pare-că le-ar fi rostit însuşi eroul din „ţara etruscă“:

Scriitorii noştri de azi, afară de rare excepţii, nu ştiu să vadă viaţa ... Din pricina asta literatura pare anemică, istovită, fără hrană substanţială, întocmai ca şi nefericita ţărănime, care o inspiră şi din a cărei sărăcie această literatură se hrăneşte. Pelagra, oftica şi sifilisul par'că au secătuit şi puterile prozei româneşti. Iar muzele, nutrite numai cu mălai mucegăit, se istovesc, îngânând aceleaşi triste şi monotone melodii.... Dacă ţineţi la viaţa lor, aduceţi-le la oraş, plimbaţi-le la şoseà, pe calea Victoriei, pe bulevarde, daţi-le să mânânce varză cu carne, fleici, păstramă şi atunci strigăte de viaţă vă vor inspirà“....

E tonul „maiestrului“, pe care îl imită astăzi toate creaturile improvizate şi pripăşite prin vreun colţ de ziar. E spiritul ordinar şi brutalitatea stilului de peticari în toată expectoraţiunea asta şi ne mirăm cum de tocmai „Viitorul“, la care poporanismul are atâţia reprezentanţi de seamă şi unde ideile pentru podoabele sufleteşti ale poporului au fost mai mult accentuate în ultimul timp, să tolereze asemenea aiurări vulgare de neisprăviţi în coloanele sale?!

⁂

Un insultător al scriitorilor. E d-l Dr. Valer Moldovan, advocat în Turda, care de 20 de ani lucrează pe terenul spinos al publicisticei române, fără să fi dat greşuri. Aşa ni se recomandă d-sa, cu foarte multă modestie, în „Gazeta Transilvaniei“ Nr. 157/1911, la care colaborează în vremea din urmă. D-l Moldovan desigur e de invidiat, căci nu cred să se găsească pe rotogolul pământului un al doilea publicist cu reputaţia d-sale, care să se poată lăudà că vreme de 20 de ani n'a călcat niciodată alături de adevăr. Se pare că d-l Moldovan e un fel de scânteie dumnezeiască atotştiutoare. Se pare numai, căci aşa din când în când tot mai sufere de câte o eclipsă. Aşa de pildă într'o bună zi, punând neamul românesc la cale într'o serie de articole din Gazeta dela Braşov, cu un gest greşit şi-a smuls un mănunchiu de lauri din cununa de publicist. Într'un moment de slăbiciune a spiritului şi-a permis să scrie pe hârtie că scriitorii, cu ocazia şezătorii din Sibiiu, au aranjat la „Împăratul Romanilor“ o „serbătoare cam picantă, cunoscută sub numele de cultul amorului liber“. I-am cerut socoteala d-lui Moldovan, întrebându-l cum cutează să insulte pe scriitorii veniţi la noi ca oaspeţi şi pe o artistă dela Teatrul Naţional din Bucureşti? La această întrebare d-sa răspunde: „deşi mi-am bătut capul nu mi-am putut aduce aminte *că cine* mi-a povestit în Sibiiu despre serbarea dela ‚Împăratul Roman' şi nici *că ce mi-a* povestit“. Va să zică d-sa nu ştie ce s'a petrecut la „Împăratul Romanilor“, şi cu toate aceste spune că a fost o serbătoare picantă, numită cultul amorului liber! Caute şi cetitorii logica şi morala acestei declaraţii. Pe-un asemenea publicist care nu ştie despre ce vorbeşte şi nu cunoaşte valoarea cuvintelor — îl iertăm şi să-l ierte şi Dumnezeu.

Domnul Moldovan deşi nu ştie ce s'a întâmplat la „Împăratul Romanilor“, spune că scrisul meu din „Luceafărul“, în care descriam o scenă poetică improvizată de scriitori, i-a făcut impresia că a fost picantă — acest cuvânt acum îl retractează — şi că a fost un fel de cult al amorului liber. Am spus că scena a fost poetizată de mine şi că în realitate nu s'a petrecut. Cu toate acestea, când văd că la noi sunt oameni, cari din sărutări de mână şi din recitări de versuri făuresc un act de imoralitate, cultul amorului liber, încep să mă îndoiesc de moralitatea lor sufletească. Da, căci numai un om imoral îşi poate închipuì că atunci când săruţi mâna unei femei şi îi recitezi versuri de dragoste — trebuie să aluneci cu gândul la păcat. Da, da, d-le Moldovan, sunt mulţi oameni imorali, brutali şi fără bun simţ pe plaiurile noastre. (T.)

⁂

A II-a expoziţie de pictură şi sculptură a d-nei şi d-lui Iordănescu. A fost deschisă în Bucureşti, Palatul Ateneului, dela 6—28 Februarie 1911. Pe când în centrele mari, mişcarea artistică de mult a cuprins şi pare a fi înţeles, în prezent, cele mai depărtate orizonturi ale artei viitorului; pe când în aceste centre e cu putinţă tălmăcirea şi realizarea frumosului în artă în felurite chipuri, la noi, unde nici nu poate fi vorba de o tradiţie artistică, trebuie să fim bucuroşi ori de câteori putem spune un cuvânt de binevenire celor cari păşesc pragul templului celei mai fermecătoare zine — arta. Acestor noi veniţi, noi slujitori ai artei nu le putem cere dintr'odată să se călăuzească de principiile nouă ale unei arte pe care nu am avut-o şi nu o avem încă — nu le putem cere decât credinţă, sentiment, pregătire şi talent mai ales. Când le au acestea, atunci trebuie să ne fie dragi artiştii iar opera lor să o cercetăm cu tot interesul şi bunăvoinţa ce trebuie să dăm începuturilor noastre de vieaţă artistică.

Între femeile române cari s'au manifestat în pictură d-na Eugenia Iordănescu ocupă un loc de frunte, iar în mişcarea noastră artistică este de sigur un talent,

din ce în ce mai pregătit a păşi spre orizonturile nouă către cari se îndreaptă arta astăzi.

Expune: „Din basmele noastre“, o scenă de interior, din care se desprinde atâta sinceritate, atâta farmec, atâta vieaţă încât pe nesimţite te fură amintirile copilăriei; „studiu de expresie“ şi „gânduri triste“ vădesc un temperament îndrăsneţ, viguros, neobişnuit de viguros la o femeie; „Matei Potemkinistul“ capete şi studii de copil, peisagii, portretul în desen al d-nei Constanţa Hodoş, acvarele, etc.

Din toate pânzele expuse se vede, se simte credinţa artistei în arta sa şi năzuinţa de a-şi croi singură calea, ceeace ne îndreptăţeşte să sperăm că stăpână cum este pe desen şi colorit şi cu remarcabilul talent ce are de a interpretă şi redă stările sufleteşti, d-na Iordănescu, în curând, ne va da opere de valoare, de o personalitate puţin obişnuită la artiştii noştri.

Iordănescu e cunoscut cetitorilor „Luceafărului“ şi apreciat în cercurile artistice din Bucureşti ca unul din sculptorii noştri cei mai buni. Expune: „Poveşti din trecut“ emoţionează, trezeşte şi răscoleşte gândul ş simţirea: eterna dramă a sufletului, când înţelege neputinţa realizării visurilor din tinereţă, dar speră încă şi, în speranţa aceasta, întăreşte braţul generaţiei ce vine..., se oglindeşte deplină în grupul atât de simplu „Poveşti din trecut“:

Un bătrân, care nu ştii bine sprijină sau el însuşi are nevoe să se sprijine de copil, povesteşte de un trecut glorios apus, şi sufletul copilului tresare şi 'n ochi îi ceteşti hotărîrea de-a luptă pentru reînvierea trecutului.

Nu mai încape îndoială, între sculptorii noştri Iordănescu e singurul care a reuşit în compoziţia „studiu de expresie“, expus acum la salonul Artiştilor francezi, la Paris, un cap din ale cărui trăsături, din semnele pe cari vremea şi răstriştele i-au pus din belşug pe faţă, îţi răsare expresia de energie epică a luptătorului nepăsător de moarte.

Cu aceste două lucrări Iordănescu a făcut un pas mai departe în desvoltarea talentului său artistic, a făcut începutul fericit al creaţiilor cu care va îmbogăţi arta românească, însemnând o dungă luminoasă în mişcarea noastră artistică. Mai expune „Resemnare“, „Ţigănuş“, „La strâns de fân“ etc. şi câteva acvarele.

Din tot ce a expus până acum ghiceşti munca titanică ce a depus pentru a ajunge stăpân pe arta sa: a studiat mereu, a căutat să vadă, să înţeleagă, să ghicească, să străbată până în adâncul sufletului fiecăruia din subiectele sale şi printr'o factură largă, sigură, îndrăsneaţă le-a redat fidel nu numai ca asemănare, dar şi ca sentiment, ca suflet, ca vieaţă — totul în opera lui Iordănescu, trăieşte, se mişcă, se bucură sau sufere, visează sau gândeşte.

Şi cu toată variaţia subiectelor şi bogăţia mijloacelor ce foloseşte pentru a redă cele mai subtile stări sufleteşti Iordănescu a ştiut să rămâie acelaş: tot ce a produs până acum poartă pecetea personalităţii sale artistice. (Gr. Gh.)

⁂

Alexandru Dobrescu. Basorelieful publicat în numărul de faţă al revistei este opera sculptorului român Alex. Dobrescu. A născut în Bucureşti la anul 1876 unde la început a practicat meseria de gravor. Pe urmă se distinge prin lucrarea bustului M. S. Regelui Carol în lemn, face studii de specialitate în sculptură în centrul artelor, la Paris. Este autorul a mai multor sculpturi şi lucrări de artă decorativă.

⁂

Serbările Ligei. Aminteam într'un număr trecut că această instituţie culturală începe să lucreze mai stăruitor şi mai sistematic pentru întruparea unităţii noastre culturale. Conducătorii acestei instituţiuni şi-au dat seama că numai prin muncă vor puteà cuceri sufletele celor ce nu sunt capabili de o statornică însufleţire pentru idealuri. Un mijloc potrivit pentru a deşteptà massele din letargia nepăsării sunt serbările poporale. Deaceea Liga Culturală a hotărît să aranjeze în zilele de 28, 29 şi 30 August vechiu nişte splendide serbări în parcul Carol I, dela Filaret (Bucureşti). Dintre cele 20 de puncte ale programului amintim: Sborurile cu aeroplane, Expoziţia de costume naţionale din toate ţinuturile româneşti (costumele sunt a se trimite la adresa d-nei Russu-Şirianu, Str. Fântânii 1), Doine cântate de corul de ciobani din Vrancea, Dansuri şi hore naţionale, Asaltul dela Griviţa etc. Un program special al serbărilor se va publică mai târziu. Ar fi fost bine dacă Liga Culturală s'adresà d-lui Dr. Tiberiu Brediceanu ca să aranjeze o seratà etnografică, care ar fi ridicat mult nivelul artistic al serbărilor. Îndemnăm publicul dela noi să trimită cât mai multe obiecte pentru expoziţie şi să participe în număr cât mai mare (pe căile ferate române au o reducere de 75%, căci prilejurile de a vedeà asemenea serbări sunt rare. Numai mergând unii la alţii şi cunoscându-ne deaproape ne vom puteà apropià de întruparea unităţii culturale.

⁂

Ştiri din Bucovina. *Serbări culturale.* „Armonia“. Dela reprezentarea operetelor „Moş Ciocârlan“ şi „Noaptea Sfântului Gheorghe“, ale regretatului T. Flondor şi „Craiu nou“ al lui Porumbescu, „Armonia“ s'a prezentat înaintea publicului cu piese de o valoare artistică cu mult inferioară celor de mai sus. Reputaţia celei mai de seamă societăţi muzicale din ţară păreà a se întunecà pe încetul. La concertele din urmă sala erà aproape goală, modestele reprezentări teatrale nu mulţămiau... Publicul cereà alte prestaţiuni din partea „Armoniei“.

Şi timpul unei întoarceri spre bine a sosit.

La finea lui Maiu „Armonia“ a reprezentat pe scena teatrului municipal din Cernăuţ opera comică a d-lui Ed. Caudella, „Beizadea Epaminonda“ (în 3 acte şi 4 tablouri, textul de Iacob Negruzzi) Cu reprezentarea din Maiu se deschide drum nou de glorie pentru „Armonia“. Acestei măiestre compoziţii vor urmà pe rând celelalte opere ale d-lui Caudella: „Olteanca“, „Fata Răzeşului“, „Adevăr şi Minciună“, „Petru Rareş“...

Reprezentarea operei „Beizadea Epaminonda“ a fost

strălucită atât în partea muzicală cât şi în interpretarea rolurilor. Solişti, cor, orchestră treceau cu uşurinţă chiar peste cele mai grele locuri ale complicatei opere. Adese îţi făceà impresia că ai înaintea ta o trupă de artişti desăvârşiţi. Efectul a fost mărit şi prin montarea foarte îngrijită a piesei.

Compozitorului Caudella, care a asistat la reprezentare, i s'au făcut ovaţii entuziaste.

* *Concert de elevi.* Tot în luna Maiu elevii liceului III al statului, din Cernăuţ au dat un concert, primul la acest institut. Cântecele, aproape toate naţionale, au fost executate cu o uimitoare precizie. Au fost prestaţiuni cu adevărat artistice, cari au întrecut puterile unui cor de liceu.

Între cântece elevul I. Vască a cetit o analiză temeinică a poeziilor lui G. Rotică, apoi s'a declamat din Coşbuc, Rotică, Cerna şi s'a dat cetire mai multor fragmente din autori români moderni.

În contra tuturor aşteptărilor acest concert împreunat cu o mică şezătoare literară a fost o adevărată serbare culturală — dovadă îmbucurătoare, că s'a început şi la noi, prin stăruinţa neobosită a unora dintre tinerii noştri profesori români, pregătirea naţională a tineretului şcoalelor secundare.

Meritul pentru reuşita părţii literare e a se atribui profesorului E. Rabener, iar conducerea părţii muzicale a avut-o studentul Em. Vasiloschi.

* *Trupa Nottara-Liciu.* „Societatea pentru cultura şi literatura română"... ni-a dat iarăş prilejul să sorbim câteva clipe din înviorătorul izvor al artei noastre naţionale: pentru a douaoară artiştii cei mai de seamă ai „Teatrului Naţional" din Bucureşti, invitaţi de „Societate", au jucat pe scena teatrului municipal din Cernăuţ. De data asta însă trupa artiştilor — mult mai mare ca cea de an, când aveà şi un repertoriu „internaţional — a reprezentat şase piese româneşti şi numai una străină. Şi mai erà de astădată ceva nou de tot: trilogia lui Delavrancea.

Dintre dramele trilogiei a plăcut mai mult „Apus de soare" şi mai ales „Viforul", sguduitoarea poveste a lui Ştefăniţă Vodă. Am văzut pe mulţi plângând de mila nefericitului bătrân Luca Arbure şi a Oanei, căreia durerea îi răpeşte minţile.

Strălucit a fost maestrul Nottara în rolurile lui Ştefan-cel-Mare (Apus de soare), Luca Arbure (Viforul) şi Petru Rareş (Luceafărul), şi cu nimic mai pe jos decât acesta a fost Liciu, mai cu samă în rolul grozavului Ştefăniţă Vodă, apoi a doctorului Şmil (Apus de soare şi Luceafărul). Dintre ceialalţi amintesc pe d-nii I. Petrescu, Belcot şi M. Antonescu. Iar dintre dame au fost la înălţimea talentului lor d-na Aristizza Romanescu (Doamna Maria din „Apus de soare") şi d-na Olimpia Bârsan (în rolul Oanei din toate 3 piesele). Admirabil a fôst şi jocul d-nei V. Antonescu şi d-rei Tina Barbu.

Tot aceştia au fost cei mai buni interpreţi ai caraghioaselor tipuri din comediile lui Caragiale, „O scrisoare pierdută" şi „O noapte furtunoasă". Adâncă impresie asupra publicului a făcut „Năpasta".

Un efect strălucit a avut excelenta comedie în 3 acte alui Tristan Bernard „Nepoftitul", în traducerea atât de reuşită a lui Al. Brătescu-Voineşti. Talentul d-lui Liciu (Henry Calvel-Nepoftitul) s'a desfăşurat aici în toată mărimea sa. Neîntrecut a fost şi în astă piesă jocul d-nelor O. Bârsan (Luisa) şi Antonescu (Berta), apoi a d-nilor Antonescu (Balthazard) şi Belcot (Herbert).

Montarea piesei a fost strălucită: s'au adus cu cheltuieli mari chiar decorurile şi costumele dela „Teatrul Naţional" din Bucureşti.

Meritul principal pentru această apostolie culturală îl are fără îndoială Petru Liciu, „care — după caracterizarea atât de nimerită a d-lui N. Iorga — uneşte cu un frumos talent de artist, simplu, adevărat, mlădios şi mişcător, o largă cultură de şcolar al Universităţii româneşti, de harnic şi pasionat cetitor, de străbătător al multor locuri şi, în sfârşit, un suflet de o valoare morală aproape unică — tot numai prietenie, dorinţă de-a face bine, princiară desinteresare, absolută jertfire pentru arta sa şi neamul său".

Trupa a jucat şi în provincie comediile „O noapte furtunoasă" şi „Nepoftitul". (B.)

⁂

Suflete înstrăinate. Două cazuri de înstrăinare sufletească avem de înregistrat, cu multă durere de inimă. Unul din România şi altul dela noi. Cetim că prinţul Brâncoveanu, a dăruit 5000 de lei pentru liga franceză şi că tinerimea din Sasca în Bănat a ţinut petrecere de vară, al cărei venit l-a destinat celor nenorociţi de cutremurul de pământ din Kecskemét.

Apreciem sentimentele de umanitate, ne încălzim şi noi de ideile frumoase de înfrăţire universală, dar când neamul tău din care faci parte, ca un Lazar al Scripturii, sângeră din mii de rane, când fraţii tăi de un sânge gem sub povara grea a sărăciei şi a mizeriei, să vii şi cu gesturi de o seriozitate deplasată să faci danii altor neamuri mai bogate decât neamul tău, credem că nu mai e act de umanitarism, ci e o adevărată uitare de sine, este roada unei înstrăinări sufleteşti. Numai cineva, care a crescut departe de cultura românească, în Franţa, ori în şcoli ungureşti, poate să manifeste acest dispreţ pentru biata cultură românească.

⁂

Scrisori. (I) Ţi-am scris dela malul Mării Adriatice. Acolo imi visam versurile în umbra pomilor străini ori aproape de stâncile între cari stă uitată de vremi statua Madonei. Ţi-am fost scris, fiindcă tu eşti săracă ca şi mine. Mă gândeam că vei înţelege tremurul de groază ce mă cuprindeà de câteori schimbam o hârtie din banii destinaţi. Când am dat-o pe cea din urmă, am strâns banii de drum în dreapta, am zis bun rămas nemărginirei şi valurilor ce urcau spumegând spre mal mânate de furtună.

E maşteră soarlea celor ce trăiesc din condei, mai ales a poeţilor. Ei în îndemnul lor se duc spre ţânta îndrăgită, părăsesc calea netedă a vieţii practice, urcă cărări prăpăstioase, urcă, ca să culeagă de pe culme, ce nime n'a cules, floarea luminei pe care toţi o caută...

În calea lor spre lumină spinii le sfâşie hainele,

ajung flămânzi şi goi. Fraţii lor, cari îşi trăesc traiul orânduit, le cetesc scrisul o clipă, simt fiorul sfânt al frumuseţii lipsită de podoabe deşarte, o admiră, apoi trec la munca lor de toate zilele, muncă rodnică adeseori. Nu-şi pot închipui că cel care a scris aşa, e cerşitor... Dup-o astfel de vieaţă bătrâneţa... ce să vorbim de ea? Ne mângâiem cu gândul că nu vom ajunge bătrâneţe adânci.

Când ai ajuns să nu mai vezi lumea cu ochii dorinţelor ci cu cei ai resemnării, ai puteà multe să le spui celor ce urcă cărarea pe care cobori. Dar, bine zici tu, sfaturile n'ajută. Prin sfaturi cei setoşi de inspirare şi cei răpiţi de farmecul frumosului pot apucà pe căi greşite, căci fiecare om are ascunse 'n inima lui tot atâtea patimi câte rime are 'n cântecele lui ca poet.

Cunosc un scriitor care din marginea prăpastiei a mântuit suflete prin farmecul cântării lui. Cunosc pe un altul care prin poezii s'a deşteptat, cum să deştaptă cel adormit în ferbinţeala razelor de soare.

Dar cunosc şi poeţi, cari scriu de dragul bunului nume, cu devotament, dar fără pasiune. Focul sacru în sufletele lor nu e aprins.

Îmi aduc aminte de vremuri când ceteam în „Convorbiri“ lămuriri sufleteşti între Veronica Micle şi Eminescu. De alte vremuri apoi, când poezioarele mele stau alături cu Baladele lui Coşbuc în foiţa „Tribunei vechi“. Îmi aduc aminte de „Familia“ lui Vulcan ce a fost pe vremea ei o binefacere pentru sufletele însetate de lumină şi aruncate de soarte în umbră. Îmi aduc aminte de veselia lui Şirianu, de Chendi care în drum cătră România „sărută pământul ţării lui“, de lacrămile ce le-am plâns atunci în bună credinţă c'a fost pământul Ardealului pe care l-a sărutat. Azi îmi vine să cred că l-a sărutat pe al României libere. Dar mai cu drag îmi aduc aminte de cel ce ne vorbià în versuri seri de-arândul, de poetul „Doinei“. Îmi pare rău că nu i-am putut fi apostol mai credincios. Fiecare om, mai ales fiecare femeie se iubeşte întâi pe sine, îşi iubeşte inima cu toate slăbiciunile şi patimile ei. Şi până isprăveşti cu ale inimei te trezeşti că eşti bătrân şi nu mai poţi începe şcoală nouă.

Da, vremuri trecute vin să-mi spună că sunt a lor şi că voiu murì odată cu ele. (Maria Cunţan.)

⁂

Mona Lisa. E una dintre capodoperile lui Leonardo da Vinci, unul dintre cei mai distinşi pictori ai Renaşterii. Mona Lisa e cel mai de seamă portret al picturii din epoca renaşterii, în care se reoglindeşte şi starea sufletească, plină de vieaţă şi mişcare. Pe faţa Monei Lisa trece un zâmbet uşor, ca o boare de vânt deasupra valurilor unei ape. Zâmbetul e concentrat în colţurile gurii. Ochii căprui privesc dintre pleoapele puţin întredeschise. Lipsa genelor e surprinzătoare. Obrajii sunt senzibili, cu nervi fini sub pieliţa străvezie a feţii. Părul castaniu, ca şi ochii, cade în valuri uşoare dealungul feţii împreună cu vălul ce-i îmbrobodeşte capul. Mona Lisa şade pe un scaun cu braţe şi te uimeşte frăgezimea care se desprinde din ţinuta verticală şi încremenită a capului, o notă aristocratică, după cum se poate vedeà aceasta şi la damele Tornabuoni din frescurile lui Ghirlandajo, cari când fac o vizită se poartă ţapene ca lemnul.

Portretul escelează în mişcare. Leonardo pentru primaoară zugrăveşte în Mona Lisa trei sferturi de figură. Modelul e aşezat în profil, cu bustul de jumătate întors şi cu capul en face. La aceste se adaugă mişcarea mânilor. Una e rezimată de braţele scaunului, a doua apare mai scurtă aşezată deasupra celeilalte. În aceste mâni e o notă caracteristică. Se simte fineţa pipăitului în degetele însufleţite.

În fund e un peisagiu, care se găseşte şi la pictorii vechi şi care face impresia unui vis. Peisagiul are şi perspectivă.

Leonardo a numit modelarea: sufletul picturei. Însemnătatea acestui cuvânt se poate aflà din Mona Lisa. Delicatele undulări ale suprafeţii apar ca şi când ar fi alunecat peste ele mâna unui spirit.

Portretul îl reproducem în colori şi putem spune că e o execuţie artistică bună, care permite cetitorilor noştri să-şi facă o idee despre frumuseţile originalului.

⁂

La Roma! Într'o broşură de o eleganţă caracteristică pentru toate tipăriturile acestui autor, d-l Tzigara-Samurcaş, simpaticul nostru cunoscător de artă şi directorul Muzeului etnografic din Bucureşti, a dat la iveală nişte preţioase informaţiuni asupra „Casei româneşti dela expoziţia din Roma“. Din ilustraţiile, intercalate în textul explicativ, în care ni se vorbeşte de tot ce a expus România în expoziţia jubilară, d-l Tzigara ne oferă iarăşi un prilej de a-i admirà gustul select în stilul casei româneşti şi mai ales în întocmirea articolelor expuse din trecutul şi prezentul comorilor noastre naţionale. Odoare bisericeşti de tot felul, costume ţărăneşti în variaţia lor, urme de artă românească, picturi de Grigorescu, dau un aer de intimitate acestei case, inaugurată de prin 6 Maiu. Presa italiană aveà dreptate să scrie la inaugurare, plină de recunoştinţă: „questa fraterna manifestatione del popolo rumeno sarà certo nei due popoli fratelli una buona occasione per meglio cunoscersi ed aprezzarsi“...

Înregistrând această veste bună, nu putem să nu luăm la cunoştinţă şi o altă veste ce ni se anunţă. Aceste legături dintre cele două popoare se vor cimentà, tot cu ocazia asta, şi prin alte producţiuni de artă românească. E vorba ca glorioasa societate corală „Carmen“ din Bucureşti, care la 1906 a săvârşit minunea Unirii tuturor cântăreţilor din provinciile române sub acelaş steag, să pornească la Roma, cu forţele ei întregi şi acolo, sub conducerea popularului nostru muzician, Gh. Kiriac, să desfăşoare, în cea mai spaţioasă sală a expoziţiei, întreg farmecul cântecelor române. Entuziasmul pentru excursiunea asta artistică este mare şi la Bucureşti, unde se fac pregătirile şi la Roma, unde sunt aşteptaţi cu braţele deschise. Clipe rare şi frumoase!

⁂

Notiţe. Revista „Le Monde“ din Bruxelles reproduce compoziţia d-lui G. Dima, „Se bate miezul

nopţii“ pe care am publicat-o în Nr. 1 al revistei noastre. „Le Monde“ însoţeşte compoziţia cu câteva aprecieri elogioase extrase din articolul d-lor V. Şorban şi T. Brediceanu din „Luceafărul“. Revista belgiană a rugat pe redactorul nostru să-i indice din când în când articolele mai de seamă cari vor apăreà despre mişcarea noastră culturală şi artistică spre a le traduce.

• • • • •

Poşta redacţiei.

— Manuscrisele nu se înapoiază. —

I. C. A. Ca o variantă reuşită a „Legendei Funigeilor“ de St. O. Iosif şi D. Anghel o publicăm la acest loc:

Funigei.

Şi plânge bătrânul şi plânge
Şi lacrimi i-alunecă 'n barbă,
Şi plânge, şi-oftează şi plânge,
Din barbă-i cad lacrimi în iarbă...

Şi iarba durerea i-o prinde
Ţesându-i-o 'n fire de-argint,
Şi plânsul prin zări se întinde
Şi creşte 'mpletirea de-argint.

Se 'nalţă 'mpletirea cea fină
Din fire curat de mătasă,
Scântee în zare senină,
Se 'nalţă, se duce, se lasă.

Şi 'n raze călduţe de soare
Durerea bătrânului sboară,
Pluteşte prin văi şi pe mare,
Alunecă 'ncet pe ogoară.

Se pierde în zare pustie,
S'anină de-a valurilor spume,...
Bătrânul e mort pe vecie,
Doar plânsu-i colindă prin lume...

E. M. Galaţi. Versurile ce ne-aţi trimis — sunt încercări... Regretăm că nu vă putem scrie în particular.

M. B. Din versurile ce ne-aţi trimis am văzut că aţi vrea să spuneţi ceva. Aţi vrea, dar reuşiţi numai în parte: ici-colo câteo strofă sinceră şi frumoasă. Imaginile sunt prea puţin clare şi cam sărace. Vă rugăm să ne mai trimiteţi mai târziu din încercările D-Voastră, atunci când veţi simţi că sunt într'adevăr reuşite.

M. G. I. O „Istorie a Românilor“ de Dr. Ioan Lupaş până acum nu există. D-l Lupaş mai pe urmă a scris o monografie despre Mitropolitul Şaguna, pe care o puteţi comandà dela Librăria arhidiecezană din Sibiiu.

• • • • •

Bibliografie.

Pompiliu Păltănea, *Gaudeamus,* piesă din vieaţa studenţească, într'un act şi în versuri cu desenuri de Gruia. Bucureşti 1911. Preţul: 1 Leu.

C. Rădulescu-Codin, *Legende, tradiţii,* adunate din Oltenia şi Muscel. Edit. Academiei Române. „Din vieaţa poporului român“, vol. X. Preţul: 1.50 Lei.

Sim. Fl. Marian, *Hore şi chiuituri din Bucovina.* Edit. Academiei Române. „Din vieaţa poporului român“, vol. IX. Preţul: 2 Lei.

Dim. A. Sturdza, *Însemnătatea divanurilor ad-hoc din Iaşi şi Bucureşti.* I. Tratatul de Paris. Preţul: 40 bani.

Dim. A. Sturdza, *Însemnătatea divanurilor ad-hoc,* Partea II. Anul 1856. Preţul: 1.20 bani.

N. Iorga, *Ceva despre ocupaţiunea austriacă* în anii 1789—1791. Extras din Analele Acad. Rom. Tom. XXXIII. Mem. secţ. istorice. Preţul: 1 Leu.

N. Iorga, *Răscoala Seimenilor împotriva lui Mateiu Basarab.* Extras din Analele Acad. Rom. Tom. XXXIII. Preţul: 30 bani.

N. Iorga, *Alte lămuriri despre veacul al XVIII-lea,* Luarea Basarabiei şi Moruzeştii. Tom. XXXIII. Preţul: 40 bani.

N. Iorga, *Câteva note despre cronicele şi tradiţia noastră istorică.* Extras din Analele Acad. Rom. Tom. XXXIII. Preţul: 20 bani.

N. Iorga, *Carol al XII-lea, Petru cel Mare şi ţerile noastre,* (1709—1714). Extras din Analele Acad. Rom. Tom. XXXIII. Preţul: 1 Leu.

Ioan Puşcariu, *Revolta boierilor din Ţara Făgăraşului în favoarea lui Mihnea Vodă cel rău.* Extras din Analele Acad. Rom. Tom. XXXIII. Preţul: 20 bani.

N. Iorga, *Un călător italian în Turcia şi Moldova în timpul răsboiului cu Polonia.* Edit. Acad. Rom. Tom. XXXIII. Preţul: 30 bani.

N. Iorga, *Francisc Rákoczy II. şi Românii.* Edit. Acad. Rom. Tom. XXXIII. Preţul: 40 bani.

Sextil Puşcariu, *Contribuţii la gramatica istorică a limbii române.* Mem. I. Tom. XXXIII. Preţul: 30 bani.

Dr. G. Pascu, *Despre cimilituri,* studiu filol. şi folcloric. Tom. XXXIII. Preţul: 2 Lei.

Theodor T. Burada, *Scrierile muzicale ale lui Dim. Cantemir.* Edit. Acad. Rom. Tom. XXXII. Preţul: 5 Lei.

Dr. N. Leon, *Studii asupra cestoizilor din România.* Edit. Acad. Rom. Tom. XXXIII. Preţul: 60 bani.

Dr. Gh. Marinescu, *Despre chimioterapie şi tratamentul lui Ehrlich.* Edit. Acad. Rom. Tom. XXXIII. Preţul: 50 bani.

Dr. V. Babeş, *Studii asupra pelagrei.* Edit. Acad. Rom. Tom. XXXIII. Preţul: 1 Leu.

Dr. Th. Mironescu, *Contribuţiuni la desvoltarea prostatei la om înainte de naştere.* Edit. Acad. Rom. Tom. XXXIII. Preţul: 50 bani.

Redactorul nostru fiind prea ocupat cu serbările jubilare ale Asociaţiunii dela Blaj, acest număr apare triplu. Numărul viitor va apăreà în 16 Septemvrie n.

TIPARUL LUI W. KRAFFT ÎN SIBIIU.